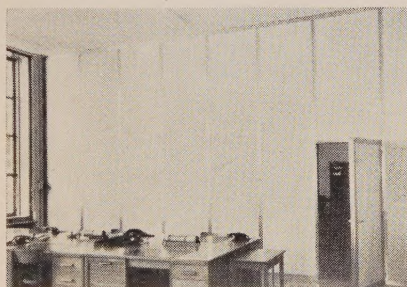

SOUNDEX

— den obrännbara plattan för akustik och ventilation

Som bekant äro vi tillverkare av
flyttbara mellanväggar system
KOLLER.

SOUNDEX undertak i samband med flyttbara mellanväggar system KOLLER.

flera starka skäl att välja SOUNDEX

- Obrännbar konstruktion
- Separata hål för luft och ljud
- Exakthet i mått och vinklar
- Vacker, färdigbehandlad yta
- Tvättbart utförande
- Sveriges mest sålda akustikplatta

SOUNDEX monteras just nu hos:

Sparbanken
Bofors Nobelkrut
Folkets hus
Skånska banken
Blackebergs läroverk
Televerket
Samrealskolan

Röremåla
Bofors
Fagersta
Malmö
Stockholm
Stockholm
Mjölby

ZERO

AKTIEBOLAG

Huvudkontor: St. Nygatan 38 Tel. 23 27 05 • Postbox: Stockholm
Avdelningskontor i Malmö och Gävle • Licensstillverkning i Århus, Belgien,
Beneluxländerna, Danmark, Finland, Frankrike, Norge, Italien, Spanien
och Mexiko • Egen tillverkning i Tyskland och Schweiz

Bil.: Inbetalningskort
Prenumerationsanmälan
Pärmrekvistion

Till SPP:s pensionärshem Björnbo har vi bl. a. levererat grå Gustasten, gråbrun Gustasten, Ekebergsmarmor, svart Fjäråsgnejs, Rosso Brocatomarmor och Stjörnaskiffer samt Hunnebostrandsgranit.

STENBOLAGEN AB

Bergsgatan 2 · Stockholm K · Tel. 54 23 30, 54 23 31, 54 23 32, 50 00 42

HUGO THEORELLS

INGENIÖRSBYRÅ AB

GRUNDAD 1889

LAGERLÖFSG. 8 STOCKHOLM TEL 52 08 50

KONSTRUKTÖRER OCH KONTROLLANTER
AV

VÄRME-

VENTILATIONS-

SANITETS- OCH

TVÄTT-

ANLÄGGNINGAR INOM

SPP:s PENSIONÄRSHEM PÅ LIDINGÖ

ELEKTROTEKNISKA AKTIEBOLAGET

LIDINGÖ

Floravägen 2 · Tel. Växel 65 25 15

Filialer: Vaxholm, Västerhaninge, Ösmo

EL. INSTALLATIONER OCH
LINJEBYGGNADER

FÖRSÄLJNING AV:

ARMATUR, SPISAR, KYLSKÅP,
TVÄTTMASKINER, STRYKMASKINER,
RADIO, TELEVISION M. M.
EL. MATERIAL, MOTORER
TRANSFORMATORER OCH
APPARATER

Det europeiska bostadsbyggandets utveckling under 1955

Europakommissionens bostadskommitté har nyligen utarbetat en översikt över bostadsbyggandet i Europa under 1954, varur här vissa delar har hämtats. Vid jämförelser i tabell 1 över antalet färdigställda lägenheter per 1 000 invånare bör påpekas, att denna jämförelse kan vara relativt missvisande och det vore bättre, att man använt färdigställda rumsenheter. Det västtyska bostadsbyggandet, som både omfattar nybyggda och ombyggda bostäder, vilka dessutom är förhållandevis små, kommer genom denna jämförelse att framstå som mycket avancerat jämfört t. ex. med Sverige, vilket delvis är oriktigt. Det kan också vara riktigare att använda längre serie än vid denna jämförelse för att undvika slumpartade förändringar. Det är att hoppas, att bostadskommittén till nästa år kan prestera en statistisk redovisning av rumsenheter och helst även m² lägenhetsyta.

»Det totala antalet under 1954 färdigställda bostäder i Europa (inkl. hela Sovjetunionen och Turkiet) kan uppskattas till mellan 3,3 och 3,4 miljoner, vilket är 12–15 % mera än det totala bostadsbyggandet under 1953 (bygger delvis på uppskattningar) och innebär ett nytt rekord. Antalet nyuppförda bostäder per 1 000 invånare var 5,2. Eftersom befolkningsökningen under 1954 beräknas till mellan 5 och 7 miljoner, måste för att boendetätheten per lägenhet ej skulle undergå en ökning närmare hälften av de nya bostäderna tagas in anspråk enbart för att bereda rum för den växande befolkningen. Omkring en miljon bostäder kan vidare anses ha erfordrats för att tillfredsställa det löpande ersättningsbehovet, vilket lämnar ett överskott på något mindre än en miljon nya bostäder som bidrag till en verklig förbättring i den allmänna bostadssituationen.

Det vill synas, som om 1954 i själva verket var det första efterkrigsåret, som medförde en fullt skönjbar förbättring i det allmänna läget på bostadsmarknaden i Europa. Den registrerade förbättringen motsvarar ca två tredjedels procent av det f. n. förefintliga bostadsbeståndet, vilket innebär en ökning med 1,5 lägenheter per 1 000 invånare. I tabell 1 redovisas antalet under 1952, 1953 och 1954 färdigställda lägenheter i olika länder — för de två senaste åren även uttryckt i antalet lägenheter per 1 000 invånare. Tabellen omfattar minst 90 % av det totala beräknade bostadsbyggandet. De länder eller delar av länder, som redovisas i tabellen, representera dock något mindre än 90 % av Europas befolkning.

Tabell 1. Antal färdigställda lägenheter 1952—1954

Land	1 000-tal		Per 1 000 inv. 1953	1 000- tal 1954	Per 1 000 inv. 1954
	1952	1953			
Albanien	—	—	—	—	—
Österrike	39,0	38,0	5,5	41,0	5,9
Belgien	33,3	39,2	4,5	45,0	5,1
Bulgarien	—	—	—	—	—
Tjeckoslovakien ..	59,0	30,0	2,4	28,0	2,2
Danmark	19,0	21,3	4,8	23,3	5,3
Finland	31,0	29,0	7,0	31,0	7,4
Frankrike	83,9	115,5	2,7	162,0	3,8
Östtyskland	95,0	37,0	2,0	42,0	2,3
Västtyskland ..	411,0	487,0	9,9	505,0	10,2
Grekland	59,2	48,3	6,1	44,7	5,6
Ungern	20,0	16,0	1,7	30,0	3,1
Irland	13,0	11,9	4,0	10,5	3,6
Italien	116,1	149,0	3,1	175,0	3,6
Nederländerna ..	57,0	63,0	6,0	71,0	6,7
Norge	32,7	35,1	10,4	34,7	10,5
Polen	50,0	56,0	(5,6)	64,0	(6,4)
Portugal	14,6	16,9	(5,6)	—	—
Rumänien	7,9	7,2	(2,0)	8,4	(2,3)
Spanien	19,6	20,7	1,8	26,9	(2,3)
Sverige	45,6	52,6	7,3	58,0	8,0
Schweiz	28,0	29,0	5,9	36,0	7,4
Turkiet	—	—	—	(54,0)	(10,0)
Sovjetunionen ..	1 045,0	1 100,0	5,1	1 270,0	5,9
Storbritannien ..	248,3	326,8	6,4	354,3	6,9
Jugoslavien	30,0	41,2	2,4	45,0	2,6

Som av tabell 1 framgår, ökade antalet färdigställda lägenheter mellan 1953 och 1954 i alla länder, för vilka statistiska uppgifter finnas tillgängliga med undantag av Tjeckoslovakien, Grekland, Irland och Norge. Minst var ökningen i antalet nybyggda lägenheter per tusen invånare i Västtyskland (som hittills tillsammans med Norge uppvisat den livligaste byggnadsverksamheten), Östtyskland, tätorterna i Rumänien samt i Jugoslavien. Särskilt framträdande var förbättringen i jämförelse med 1953 i Frankrike och Ungern, men även i Nederländerna, tätortsområdena i Polen, i Sverige samt i Sovjetunionen noterades betydande framsteg. I övriga länder, för vilka jämförelser äro möjliga, var ökningen omkring 0,5 lägenheter per tusen invånare. Tages det löpande ersättningsbehovet med i beräkningen, förefaller det dock som om den allmänna situationen fortfarande skulle undergå en försämring i ett antal syd- och östeuropeiska länder.

Det totala antalet färdigställda lägenheter per 1 000 invånare var liksom föregående år högst i Västtyskland och i Norge, medan byggnadsverksamheten icke nådde upp till den europeiska genomsnittsnivån i Frankrike, Irland, Italien, Jugoslavien samt alla de östeuropeiska länderna utom Sovjetunionen. I Belgien och Danmark höll sig bostadsbyggandet på en nivå omkring genomsnittet för Europa, medan i de övriga länderna 6 à 7 lägenheter per 1 000 invånare byggdes och i fråga om Finland och Sverige ännu flera.

Tillgängliga statistiska uppgifter beträffande beviljade, påbörjade eller under arbete varande nybyggnader av bostadshus ge vid handen, att bostadsbyggandet ytterligare kommer att öka under 1955 i Belgien, Frankrike, Italien och Schweiz, medan detsamma synes gälla för Östeuropa och Sovjetunionen. I ett antal länder, där bostadsbyggandet hittills hållit sig på en relativt sett hög nivå, synes däremot nu en viss stabilisering ha inträtt. Detta torde vara fallet t. ex. i Nederländerna, de skandinaviska länderna, Storbritannien och möjligen även i Västtyskland.

I ett flertal länder förefalla svårigheter nu ha uppstått i fråga om en ytterligare expansion i bostadsbyggandet. I de flesta fall synes brist på byggnadsarbetare eller vissa kategorier av yrkesarbetare åtminstone temporärt råda, särskilt under sommarsäsongen. Tillfällig eller i vissa fall mera allmän knapphet på byggnadsmaterial har även anmälts t. ex. i Öst- och Västtyskland, Norge och Sovjetunionen. En betydande brist på ett antal byggnadsmaterial synes särskilt ha förelegat i Östtyskland, där antalet under 1954 nybyggda bostäder understeg det planerade antalet med icke mindre än 14 %. Även i flertalet övriga östeuropeiska stater kunde programmet icke fullföljas troligen av liknande anledningar.

Den sedan länge pågående utvecklingen mot en minskad användning av tegel och trä till förmån för andra byggnadsmaterial, särskilt cement och i viss utsträckning stål fortsatte i många länder. Några större förändringar förer kommo dock knappast. Den mest betydande kommer kanske att visa sig vara det beslut, som i Sovjetunionen fattats att avsevärt utöka produktionen av monteringsfärdiga byggnadsdelar av betong. Under de senaste årtiondena har nästan alla hus i städerna i Sovjetunionen uppförts med tegelväggar. Produktionen av monteringsfärdiga betongelement uppgick under 1954 till 1,9 miljoner kubikmeter eller tillräckligt för att täcka mellan 5 och 10 % av det totala bostadsprogrammet för stadssamhällena, under förutsättning att hela produktionen använts för husbyggnadsarbeten i städerna och att ytter- och mellanväggar, golv och trappuppgångar byggts med tillhjälp av monteringsfärdiga delar. För år 1956 har satts som mål att producera 6,1 miljoner kubikmeter monteringsfärdiga betongelement, eller mer än tre gånger 1954 års produktion. Av produktionsökningen avses hälften komma att användas för bostadsbyggandet, vilket beräknas till 14,5 miljoner kvadratmeter eller ca 350 000 bostäder. Man torde emellertid kunna räkna med, att de monteringsfärdiga delarna tillgängliga för detta ändamål, icke komma att täcka behovet för mer än ytterväggarna.

Arbetslösheten inom byggnadsfacken visade en ned-

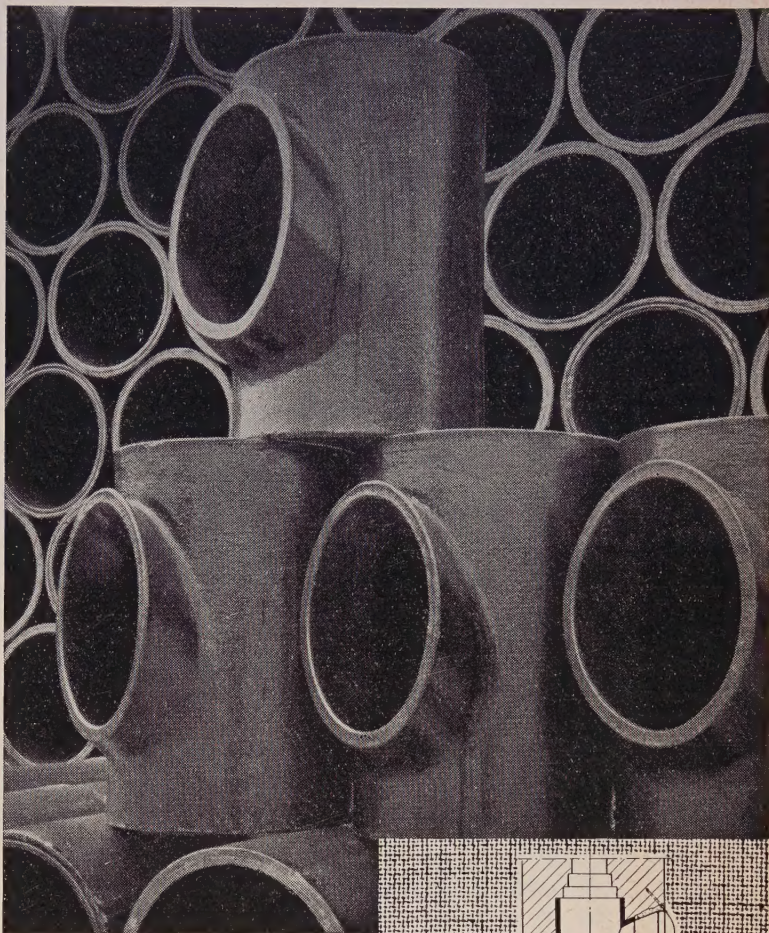
Forts. sid. X

Mer än 650.000 svenska familjer "bo bättre" tack vare Höganäs hygieniska, underhållsfria sopnedkast

För mer än 650.000 svenska familjer över hela vårt land är i detta nu Höganäs sopnedkast liktydigt med en självfallen, pålitlig bekvämlighet.

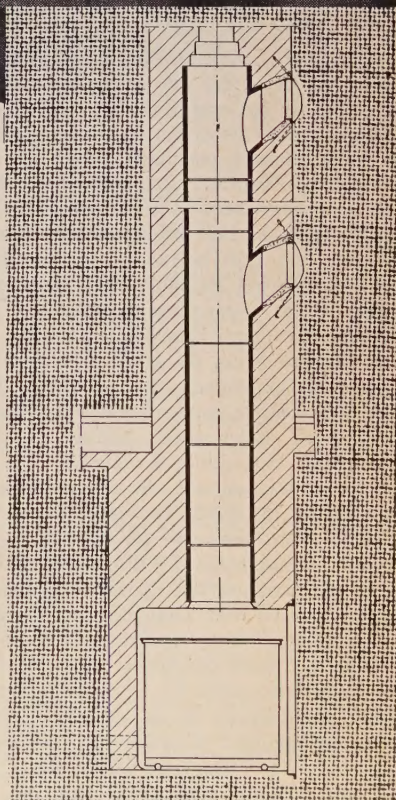
Sedan mer än 25 år ha Höganäs keramiska sopnedkaströr visat sig vara hållbara, motståndskraftiga och underhållsfria. Syror och frätande avfall ha icke bitit på den släta glaserade rörytan, lika litet som matrester eller illaluktande avfall kunnat fastna: Höganäs-rören ha fyllt de högsta anspråk på hygien. De ha också visat sig väl motstå de eldsvåde-ungar, som då och då trots all försiktighet synas vilja uppstå i soprummen.

Det är samma goda kvalitet i Höganäs sopnedkaströr som i avloppsledningar av de välkända Höganäs-rören.

Nu även i den prisbilligare 400 mm diametern

Höganäs sopnedkaströr finnas ständigt i lager hos oss i alla standarddimensioner för omgående leverans, och i regel även hos våra 275 ombud. (Se Rikstelefonkatalogen under Höganäs-Billesholms AB). Tillverkas för såväl 2900 mm som 2800 mm våningshöjd både i 430 mm och den nya 400 mm diameter, vilken Kungl. Byggnadsstyrelsen numera även medgivit.

HÖGANÄS

HÖGANÄS-BILLESOLMS AKTIEBOLAG

gång i samtliga länder, för vilka siffror finnas med undantag för Spanien, som uppvisade en mindre ökning. Liksom föregående år var arbetslösheten störst bland byggnadsarbetarna i Österrike, Belgien, Irland och Västtyskland (bland de länder för vilka detaljerade uppgifter föreligger). Större delen av arbetslösheten hade säsongkaraktär och i flera fall noterades mycket markanta säsongvariationer i såväl sysselsättning som arbetslöshet. I Västtyskland var t. ex. högsta antalet arbetslösa i byggnadsfacken såväl vintern 1954 som vintern 1955 över 600 000. Hade endast hälften av den arbetskraft, som gick förlorad genom arbetslöshet under första kvartalet 1954, kunnat användas för bostadsbyggande, hade totalantalet bostäder färdigställda under året ökat med minst 10 %. I Italien, där den allmänna arbetslöshetsnivån fortfarande är hög och besvärande även inom byggnadsindustrin och där en temporär emigration av byggnadsarbetare är en varje år normalt återkommande företeelse, har en betydande brist på vissa kategorier fackarbetare rått, trots att utvandringen hållit sig på en lägre nivå än vanligt. För Europa i dess helhet kan sägas, att produktiviteten för byggnadsarbetare fortfarande är låg och att produktionen skulle kunna ökas med oförändrad arbetsstyrka genom ett mera allmänt användande av modernare metoder.

Förutom genom hinder av rent fysisk natur synes byggnadsproduktionen även ha begränsats genom direkta åtgärder i detta syfte. I en del länder infördes mot slutet av år 1954 och början av 1955 vissa restriktioner i avsikt att nedsöka bostadsbyggandet eller för att förhindra en ytterligare expansion, uppenbarligen emedan man ansåg, att landets ekonomi var hårt ansträngd och att varje ytterligare utvidgning av byggnadsverksamheten skulle komma att få inflatoriska verkningar eller öka svårigheterna i fråga om betalningsbalansen. Det bör i detta sammanhang observeras, att, fastän mycket större politiskt-ekonomiska intressen stodo på spel, räntefoten höjdes i Skandinavien och i Storbritannien vintern 1954/1955 samt att reglerna för beviljandet av allmänna bostadsbyggnadslån skärptes i Norge och Sverige. Räntan för allmänna bostadsbyggnadslån hölls emellertid på oförändrad nivå. Dessutom påverkades det subventionerade bostadsbyggandet i Danmark och i Sverige av att räntan på primärlånen, vilka beviljas genom enskilda kreditinstitutioner, höjdes, men detta motverkades delvis genom ökade subventioner. I övrigt torde räntehöjningen endast komma att återverka på det icke subventionerade bostadsbyggandet samt på hyrorna i förkrigshus. I Västtyskland har tendensen varit att såsom en allmän åtgärd i riktning mot en mera normal penningmarknad minska de särskilda ekonomiska fördelar, som tillkommit bostadsbyggandet. Sett mot bakgrunden av en viss stegring i fråga om byggnadskostnaderna och möjligheten att överflytta en del av arbetskraften från bostadsbyggandet till försvarsarbeten kan detta betyda en sänkt nivå för bostadsbyggandet.

Den ökade byggnadsverksamheten i förenning med en stor aktivitet inom hela det ekonomiska livet utövade en viss höjande press på priser och löner. Sålunda ökade t. ex. priset på sågat virke i de flesta länder. I flera fall förmärktes en stigande tendens i fråga om byggnadskostnaderna under andra hälften av 1954. I stort sett rådde dock tämligen god stabilitet.

I Sovjetunionen och de östeuropeiska staterna utom Östtyskland inträffade en viss sänkning i byggnadskostnaderna, men denna var på det hela taget obetydlig och mindre än planerats. I Östtyskland ha byggnadskostnaderna per bostadsenhet uppvisat en ständig stegring under de senaste åren. Golvytan per lägenhet ökade något samtidigt som vissa förbättringar i utrustningen kunde noteras, men detta kan endast till en del förklara de ökade byggnadskostnaderna för nybyggda lägenheter. I en del länder eliminerades de ökade löne- och materialkostnaderna genom ökad produktivitet. Det genomsnittliga entreprenadpriset i England och Wales t. ex. för ett ordinarie enfamiljshus med tre sovrum och en bruttoyta av 914 kvadratfot undergick ingen förändring mellan 1953 och 1954, trots att timlöneindexen för byggnadsarbetare

steg med 2,3 % och byggnadsmaterialpriserna med 3,4 %. Fastän produktiviteten vad arbetskraften beträffar uppvisat en förtgående ökning sedan 1947 beräknas nivån fortfarande vara lägre än 1939.

Bortsett från vad i föregående framkommit, skall här intet försök göras till en diskussion av den statliga kreditgivningspolitikens i fråga om bostadsbyggandet. Efter en kortfattad översikt över förändringarna i hyrespolitiken icke här bli föremål för närmare behandling. Efter en kortfattad översikt över förändringarna i hyrespolitiken under 1954 kommer återstoden av föreliggande avsnitt att ägnas åt en sammanfattning av de sociala problemen med de stigande hyrorna samt de åtgärder, som vidtagits för att mildra hyresstegringens verkningar för de ekonomiskt svagare befolkningsskikten.

De viktigaste förändringarna i hyresregleringen, vilka genomfördes eller övervägdes av vederbörande myndigheter under 1954 eller början av 1955, avsågo antingen en höjning av hyrorna inom ramen för det rådande kontrollsystemet, i regel för täckandet av ökade reparationskostnader — såsom i Danmark, Frankrike, Västtyskland, Italien, Nederländerna, Norge, Sverige, Schweiz och Storbritannien — eller en uppmjukning av själva hyreskontrollen — såsom i Belgien, Finland och Schweiz. I länder, där hyresregleringen successivt upphör att gälla vid byte av hyresgäst, såsom fallet är i Belgien och Italien, sker en liberalisering automatiskt.

I Sovjetunionen och de andra östeuropeiska staterna har inga förändringar i hyresnivån av betydelse förekommit under de senaste åren. Huvudskillnaden mellan hyrespolitiken i Öst- och Västeuropa med avseende på hyreshöjningar ligger i olikheter av administrativ karaktär. I Sovjetunionen ägas och förvaltas sålunda så gott som samtliga hyresbostäder av allmänna inrättningar, vilka inom ramen för sin egen budget täcka det underskott, som uppstår genom stigande utgifter. Fastän direkta uppgifter härom saknas, förefaller det, som om detta underskott skulle vara tämligen stort, såsom framgår av följande beräkningar. Förvaltningskostnaderna för ett flerfamiljshyreshus av genomsnittlig standard uppgåvos för år 1936 till 49,5 kopek per kvadratmeter. Lönekostnaderna för till fastighetsskötsel hörande arbetskraft har sedan dess stigit till mer än det tredubbla, och det kan därför anses rimligt att vänta sig, att förvaltningskostnaderna nu uppgå till 1,5 rubel. Erfarenheterna från andra länder visa vidare, att det arbete som kräves för ett tillfredsställande underhåll av en lägenhet sällan i längden (tio till tjugo år) kan hållas under en halv timme per år och kvadratmeter golvyta (angivet i enlighet med bruket i Sovjetunionen i nettogolvyta för vardagsrum och sovrum exkl. andra utrymmen). En halv timmes arbete kostar minst 1,5 rubel, så att administrations- och reparationskostnaderna tillsammans kunna beräknas till 3 rubel per kvadratmeter golvyta, förutom materialkostnader, försäkringar och eventuella skatter. Maximihyran är dock endast 1,32 rubel per kvadratmeter golvyta (i nybyggnader 1,65 rubel).

Uppgifter saknas för liknande beräkningar för andra östeuropeiska länder, men eftersom förhållandet mellan hyra och inkomst i regel är tämligen överensstämmande med det i Sovjetunionen, förefaller det sannolikt, att ett betydande underskott råder eller att reparationer icke företagas i erforderlig utsträckning.

I fråga om en del västeuropeiska stater föreligger uppgifter, vilka ungefärligen visa hyreshöjningarnas verkningar för vissa befolkningsgrupper samtidigt som de möjliggöra en viss uppskattning av eventuella åtgärder i syfte att motverka speciellt hårda verkningar.

I Belgien omfattar hyreskontrollen numera endast ca 10 % av bostadsbeståndet. Genomsnittshyran torde uppgå till mellan 18 och 19 % av medelinkomsten för en arbetarfamilj, d. v. s. en fjärdedel av hyrorna ligger under 10 % av medelinkomsten, en fjärdedel över 23 % och ca hälften under 15 %. I de större städerna äro hyrorna omkring 20 % högre än genomsnittet för hela riket. Efter som inga speciella åtgärder synas ha vidtagits i utjäm-

Forts. sid. XXI

Obs! GLÖM EJ

att förnya Er prenumeration på

BYGGMÄSTAREN

Inbetalningskort medföljer detta häfte

Prenumerationspriserna oförändrade 1956

	Sverige Danmark Finland Norge	Övriga utlandet
nummer, helår:		
upplaga A+B (24 nr)	30: —	40: —
upplaga A (12 nr) Arkitektur	20: —	30: —
upplaga B (12 nr) Byggnadsteknik . .	20: —	30: —
nummer + klothand upplaga A+B . .	45: —	55: —
nummer + bfr. band upplaga A+B . .	55: —	65: —

To our subscribers abroad!

Don't forget to renew your subscription. Ask your nearest dealer or send the subscription-fee direct to us.

Statens nämnd för byggnadsforskning

Nyutkommen litteratur

Handlingar nr 26

VINTERBYGGE — EN KOSTNADSSTUDIE

Av Bertil Näslund Pris kr. 10: —

Rapport nr 31

HÖGHUS — LÅGHUS

Av utredningar Pris kr. 7: —

Andes portofritt om likvid insättes
på vårt postgiro nr 3124

BYGGMÄSTARENS FÖRLAG

Kungsgatan 32, Stockholm C

Innehållet i

1955 BYGGMÄSTAREN byggnadsteknik

är följande:

BRANDT, OVE: *Akustisk planering av större kontorsbyggnader*

ANDERBERG, BERTIL, HOLST, HANS, och
VAHLQVIST, OLA: *Tidiga byggnadsskador
i flerfamiljshus*

A12 1955 BYGGMÄSTAREN arkitektur

Organ för Stockholms Byggnadsförening och Svenska Arkitektföreningen,
avd. av Svenska Teknologföreningen.

Adress: Byggmästaren, Kungsgatan 32, Stockholm. Tel. 23 31 05. Postgiro 3124.
Redaktörer: Civilingenjör svr Börge Algers och arkitekt sar Erik Thelaus.
Redaktionssekreterare: Arkitekt sar Hillevi Svedberg.
Redaktionskommitté: Arkitekt sar Hans Asplund, civilingenjör svr Lennart
Backmark, arkitekt sar Haqvin Carlheim-Gyllensköld, civilingenjör svr Sture
Haag, arkitekt sar Leif Reinius och civilingenjör svr Georg Schackne.
Redaktionsombud: Dir. Victor Bährner och länsarkitekt Ebbe Borg, Malmö, samt
arkitekterna sar Gunnar Hoving och Per-Olof Klang, Göteborg.
Ansvarig utgivare: Arkitekt sar Moje Bergström. I tidskriften gjorda uttalanden
står för författarnas räkning och äro endast om så anges att anse som uttryck för
ståndpunktstagande av någon av de föreningar, som utge tidskriften.
Byggmästaren utkommer med 24 nummer om året. 12 nummer behandlar arki-
tektur och 12 nummer byggnadsteknik.

34 ÄRGÅNGEN

INNEHÅLL

5 DEC. 1955

FLERFAMILJSHUS

DK 721.011:728.2

3 debattinlägg i anledning av arkitekt sar Lennart Holms artikel *Flerfamiljshus* i Byggmästaren nr A 11, 1955

WILLIAM-OLSSON, TAGE: *Variationsmöjligheter i flerfamiljshus*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 12, sid. 293—294

Författaren anför en avvikande mening mot Holms åsikt att »delen som upprepas, kan vara lägenheten.» Man vet för litet om framtiden för att jätteinvesteringar i invariabla lägenheter skall vara riktiga. I stället bör planlösningen göras flexibel

CURMAN, JÖRAN: *Typpplaner eller moduler?* Byggmästaren 34 (1955) nr A 12, sid. 294—295

Nu förekommande plantyper torde av byggnadstekniska skäl vara föråldrade mycket snart. En typisering av lägenhetsplanerna måste föregås av en modularisering

LINDMAN, GUNNAR: *Standardiserade lägenheter*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 12, sid. 295

Levnadsvanorna är föränderliga och vikt måste därför läggas vid en flexibilitet i planlösningen. Detta är dock intet hinder för att lägenheten är standardenheten men antalet enheter måste bli större än vad som kan framgås av Holms artikel

DK 711.58 (485)

BROLID, SVEN, och WALLINDER, JAN: *Hyreshusområde med centrumanläggning i Göteborg (Järnbrott)*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 12, sid. 296—298
Hyreshusområdet omfattande ett 30-tal bostadshus av olika typer. Ett butikscentrum med gemensamhetslokaler ligger i anslutning till området. Artikeln illustrerad med ritningar och fotografier

HEDQVIST, PAUL: *Hyreshus i Vällingby*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 12, sid. 299—301

Hyreshusgrupp omfattande ett 30-tal hus belägna norr om Vällingby Centrum. Stjärnhus, punkthus och 3-vånings smalhush. Några smalhushalv utformade enligt ett modifierat Selveaagssystem. Artikeln illustrerad med ritningar och fotografier

THAM, LENNART: *Hyreshus i Skultuna*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 12, sid. 302—303

Grupp av hyreshus i 2 våningar. En jämförande kalkyl av kostnaderna för dessa hus och några av samma byggherre uppförda 3-våningshus visar i stort sett lika hyror. Artikeln illustrerad med plan och fotografier

WIDÉN, BOO D:SON: *Hyreshus och centrumlokaler i Bromölla*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 12, sid. 303—304

Mindre centrumanläggning vid torget i Bromölla. Ifömosaik har i experimentsyfte använts som byggnadsmaterial i stor utsträckning. Artikeln illustrerad med ritningar och fotografier

STERNER, NILS, och ALFREDS, BERNDT: *Centrum i Västertorp*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 12, sid. 305—306

Centrumbebyggelsen begränsar Västertorpsstorg på två sidor och består av ett 11-vånings smalhush med bostäder och butiker i bottenvåningen och ett 4-våningshus med butiker och lokaler för publika och sociala behov. Artikeln illustrerad med ritningar och fotografier

BACKSTRÖM, SVEN, och REINIUS, LEIF: *Kollektivhus för SPP, Lidköping (Björnbö)*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 12, sid. 307—309

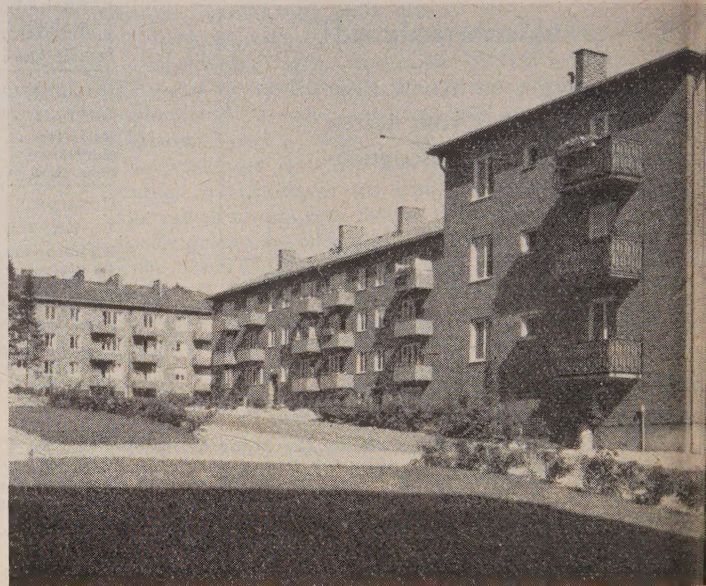
Kollektivhusanläggning för pensionärer uppförd av SPP omfattande 231 lägenheter i olika hustyper. Artikeln illustrerad med ritningar och fotografier

KLEMMING, HJALMAR, och THELAUS, ERIK: *Kollektivhus i Blackeberg (Kv. Islänningen)*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 12, sid. 310

Kollektivhus (ungdomshotell) med 84 smålägenheter. I bottenvåningen sällskapsrum, kök och butik för färdiglagad mat. Artikeln illustrerad med plan och fotografier

ÅKERBLAD, CARL och HANS: *Pensionärshem i Enskede (Kv. Palsternackan)*. Byggmästaren 34 (1955) nr A 12, sid. 311—312

Pensionärshem med 200 lägenheter i utbyggt skick, bestående av en nu fullbordad höghus-kropp samt en planerad lägre byggnad (under uppförande) i form av ett 3-vånings loftgångshus. Artikeln illustrerad med ritningar och fotografier

*Konsumrestaurang vid Föreningsgatan i Kiruna. 1953—54
KF:s arkitektkontor | arkitekt SAR Folke Löfberg
Konsumtionsföreningen Kiruna med omnejd i egen regi
Gult chamotterat fasadtegel från Mälardalens Tegelbruk*

*Bostadshus vid Reuterholmsvägen, Örby, Stockholm. 1950—51
HSB:s Riksförbunds arkitektkontor
Byggnads AB Contractor, Stockholm
Rött sandat fasadtegel från Mälardalens Tegelbruk*

*Bostadshus vid Roliasgatan i Jönköping. 1950—52
Arkitekt SAR Boo D:son Widén
Henningsons Byggnadsfirma, Huskvarna, och Byggnadsfirman E Ahlsberg, Jönköping
Gult räflat fasadtegel från Mälardalens Tegelbruk*

*Bostadshus vid Västergatan i Sköns köping (intill Sundsvall). 1949—54
Arkitekt SAR Kjell Ödeen
Byggnads AB Hallström & Nisses, Sundsvall
Rött sandat fasadtegel från Mälardalens Tegelbruk*

AB Mälardalens
Tegelbruk

Eriksbergsg. 27 · STOCKHOLM 3 · Tel. 23 33 65

omslag: Kollektivhus för SPP, Lidingö. Bygghuset och höghuset. Arkitekter SAR Sven Backström och Leif Reinius. Foto: Lennart Olson

ENGLISH SUMMARY

Apartment planning

By T William-Olsson

p. 293—294

The author gives two main reasons why apartment plans should not be made to an uniform standard. The one is that tenants are individuals. The «average person» is an abstraction; he does not exist in reality, it is not his needs and habits that must be catered for. Statistical surveys are of no avail unless supplemented by valuations which take due account of the highly qualified special needs of a minority. In the present housing situation such needs must often be met on no larger floor space than that of the average tenant. This does not only apply to the so called intellectuals. Differences in life rythm or state of health frequently lead to difficulties which could be ameliorated by alterations in a plan and every normal family passes through a series of stages, each requiring its specific solution of the housing question.

The second reason is the impossibility of judging future habits and demands. The enormous number of apartment dwellings now being built will for centuries constitute a dominating part of Swedish housing and it is a serious matter if apartment plans are irrevocably tied to present standards.

Such considerations prompted the experiment at Järnbrott, where an attempt was made, with at present available materials and methods of construction to solve the problem of the flexible apartment plan. This experiment should be

followed up and extended to comprise the problems of variable apartment floor space, which in current design is once and for all fixed by the position of access stairs and lifts.

The knowlege gained by recent sociological research does not thereby loose its relevance but it can be used, not in futile attempts to design a standard dwelling to suite everybody but in answering the question: which house dimensions, what construction and which method of access will give the greatest flexibility to the individual apartment plan.

Type plans or modules?

By J Curman

p. 294—295

To carry out a classification of plans for apartments by selecting the best of each type from the existing plans is fraught with difficulty. If we attempt to arrange existing types we are working with material which will be out of date within a few years. On account of the rapid development in building technique the plans are as yet so undefined and the technical analysis and testing so little advanced that classification and evaluation are futile. For these reasons it is hardly right that a specialised study group should examine existing plans and select the best ones. On the other hand it would be of value if current observations were collected, prepared and distributed. It is an axiom that a classification will become a reality when production technique is ready for it; but that is not yet. One cannot successfully strive for a classification that can be put into practice before some form of order has been established by introducing a system of modules and tolerances. A classification of apartment plans must therefore be preceded by a system of modules. Let us solve that problem before going any further.

Standardized flats

By G Lindman

p. 295

If housing investigations will be carried out continually, they will probably prove that housing habits change as well as the way of living does. It is for example not very likely that in another 40—50 years families will keep the same type of furniture, the same kind of food, hobbies, social life etc. But houses built to-day will stand until then and perhaps for another 50 years. This is the great dilemma of housing planning and the main motive for the efforts to reach flexibility in planning. On the other hand this does not contradict the idea of standardized flats. It says however that flats must be flexible in so far as it is technically and economically possible.

Particular difficulties arise when old parts of the town are to be rebuilt. Even if we may work on bigger clearance

units than the hitherto often small sites, it will without doubt be necessary to have so many variations to the types of houses that a standardization of flats will be impossible.

Multi-flat buildings and a centre in Gothenburg

By S Brolid and J Wallinder

p. 296—298

The town-plan was made in 1949. The region comprise 1,900 dwellings. This article shows an area with 500 apartments, mostly 3 room and kitchen in 3- and 4 storey point houses and 2 room and kitchen in 3 storey blocks of flats. Some flats are equipped with moveable cupboards in order to allow tenants a certain freedom in the division of the flat.

The centre buildings in one and two storeys contain shops on the ground floor and assembly halls, offices, dentists consultation and some one room apartments on the second floor.

The square is divided into two levels by some wide steps.

Multi-flat buildings in Vällingby

By P Hedqvist

p. 299—301

The existing town-plan was substituted by a more «elastic» town-plan where only the streets and the border lines of the blocks were fixed. This gave a certain freedom in the planning of the dwellings. The blocks of dwellings are «star houses» and ordinary blocks of flats. A modified open balcony access system, (Selvaag-system), with 2 storey maisonettes on top of each other, has been used in one part of the area.

Multi-flat buildings in Skultuna

By L Tham

p. 302—303

The proposal to build 2 storey blocks met with opposition but as the contractors tender indicated that the 2 storey blocks ought to give the same cost per sq. meter as the 3 storey blocks, it was decided to build them.

The cost account after the buildings were completed showed that the rent per sq. meter will be the same in the 2 storey blocks as in the 3 storey blocks.

Instead of the usual 2 room and kitchen apartment the architect has tried to make a more flexible type of plan with either a sitting room (18 m²), one bedroom (15 m²) and a kitchen—living room (16 m²) or a sitting room (15 m²), two bedrooms (10,5 and 7 m²) and a kitchen—living room (16 m²).

A community building at Bromölla

By B Widén

p. 303—304

The dominating industry at Bromölla, Iföverken, laid out a large central square adjoining the main entrance to the in-

dustrial area at an early stage of their development and they have now tried to convert it into a real centre by building a community building by the square. A future office will also be located there. The new building contains shops, a post office, bank, pharmacy, cinema and a small restaurant and assembly hall for exhibitions. As manufacturers of building materials Iföverken have naturally wanted to use their own products. The relatively new glazed mosaic has been used as much as possible by way of an experiment.

Västertorp Centre

By N Sterner and B Alfreds

p. 305—306

The main idea in designing the neighbourhood centre at Västertorp has, as opposed to that with earlier centres, been to open the square to traffic and pedestrians and thereby give it a greater degree of activity and attraction. The square, which is open on the southern side, is bounded on the north and east by the centre buildings and on the west by Störtloppsvägen, the main shopping street, and dwellings erected earlier.

The dominating feature is an 11-storey building with shops on the ground floor and flats of various sizes on the other floors. At right angles to this is a 4-storey building containing mainly shops, municipal and public offices, halls etc.

Among the public parts of the building can be mentioned a cinema with a seating capacity of 420, an assembly hall sufficiently large for a gathering of 200 persons and provided with an address platform and also meeting rooms and club premises. The assembly room is used for both lay and church meetings. In addition, there are child welfare and pre- and post-natal clinics and premises for the district register office, dental clinic, district doctor and district nurse.

A block of service flats for pensioners

associated with the SPP insurance company

By S Backström and L Reinius

p. 307—309

The object is to establish a suitable type of dwelling for elderly people.

The buildings, arranged in two groups, are situated on an extensive site with great differences in level. One group is situated on the upper and the other on the lower level. The multi-storey building between them contains the elevators and serves as a connecting link.

The main entrance, at the bottom of the multi-storey building is directly connected with the dining room and the lounge. An interior communication system runs through the whole building, serving 231 flats and connecting them with the restaurant and the kitchen, stores, baths, laundry and the very necessary hospital. The latter not only takes care of light cases, but is available to more permanent patients as well.

Communal service flats at Blackeberg

By Hj. Klemming and E Thelaus

p. 310

The block contains 84 communal service flats for young unmarried people. The ground floor contains a big common lounge, a kitchen and a small shop for ready cooked food, canned food, vegetables etc. The tenants fetch their meals in baskets from a delivery room where every tenant has his cupboard for meal baskets.

The pensioners' home at Enskede

By H Åkerblad

p. 311—312

The pensioners' home has been erected for the Stockholm Public Assistance authority and contains 99 one-person flats and 11 two-person flats. The idea was to test the suitability of a pensioners' home located in a tall, slender building with the advantages thus afforded in the shape of short connections and easy access to lifts. The lower floors have been provided with space for a joiner's shop, engineering shop and a weaving room in which an experimental workshop designed to give employment to the pensioners is conducted. There are also certain small rooms which can be used by the pensioners as temporary work-rooms. In addition to the bath section there is also a laundry, equipped with washing machines, and a foot clinic. Space for a service kitchen where food can be heated is also provided but for the present a scheme is being tried out whereby the food is delivered by a private contractor direct to the flats, in as far as the pensioners wish to avail themselves of this service. The building is of concrete with undressed walls and all the equipment in the flats is designed for factory manufacture and assembly on the site. The balconies, of white concrete, are cast at the factory with the base and railing in one piece.

KONGRESSER

UIA:s kongress i Scheveningen, Holland i juli 1955

Det är inte lätt att i en kortfattad artikel ge en översikt över diskussioner på en kongress, dit tusentalet arkitekter från världens alla hörn samlats, försedda med ett digert antal handlingar, för att undersöka bostadssituationen, för att söka finna förutsättningar för en industrialisering av bostadsbyggandet, för att antaga en arkitektförordning, för att besluta om skiftande frågor av yrkeskaraktär inom ramen för plenarsammanträden och arbetsutskott och allt detta — med avbrott för ett avsevärt antal visiter, utflykter och mottagningar — under en rekordtid av 6 dagar.

Till ordförande vid kongressen hade arrangörerna utsett professor Van den Broek från Delft. Kongressens huvuduppgift var bostadsproblemet, sett framför allt ur byggnadsindustrialiseringsynvinkel. Vid sidan av detta ämne stod

även andra frågor på dagordningen: arkitekturundervisningen, arkitektregler m. m. En utställning på Stadsmuseet Haag gav en samlad bild av vad som gjorts på bostadsområdet under de sist åren. Materialet hade inlämnats av olika nationernas delegationer. Resultaten av en arkitekttävling mellan elever i arkitektskolor över ämnet: Ett bostadsområde för 2000 invånare visades också på denna utställning.

Från utställningens internationella avdelning

Beredningskommittén hade uppmanat de olika ländernas delegater att framlägga rapporter i tre noggrant bestämda punkter: *program, planer och metoder för produktion* av bostäder i respektive länder. Dessa rapporter analyserades sedan av respektive rapportörer.

Översikten av *bostadsprogrammet*, som förberetts av arkitekt van Embden, påvisade de stora olikheter, som råder mellan olika länder i fråga om bostadsstandard. Sälunda är t. ex. den fastställda bruttoytan för en ekonomiskt planerad trerumslägenhet i England 42 % högre än för en likvärdig lägenhet i Holland (52 m² resp. 37 m²). Liknande skillnader föreligger mellan polsk standard, motsvarande 51—58 m² för samma typ av lägenhet och tjeckisk standard, där den reglementsenliga lägenhetsytan uppgår till 95 m².

Van Embden konstaterade att de olika länderna håller vissa minimi- och maximumstandard, som tydligen är en följd av deras ekonomiska och sociala nivå. Under sådana förhållanden fann han det svårt att åstadkomma en idealtypplan som skulle kunna utgöra en internationell standard. Detta begränsar följaktligen möjligheten att göra några gissningar om framtiden, när det gäller att peka på den ursprungliga roll, som den större eller mindre lättheten i underhålllet av lägenheter spelar vid bestämmandet av lägenhetsytorna. Å andra sidan föreföll honom t. o. m. den allra högsta standard ligga under den nivå, som man kan begära i nuvarande stund, och förberedde sina kolleger på att deras ekonomiska bostadslägenheter kommer att anses vara usla kyffen om några decennier. Varje byggnadskonstruktion, som fullbordats enligt *evighetsprincipen*, borde för övrigt ges sin rätta benämning: ett fatalt misstag.

Rapporten över *rationaliseringsplaner* (rörande bostäder) lämnades av Mme Helène Syrkus från Warszawa, som intog en klart positiv hållning till påbudna tvångsåtgärder vid en industrialisering

Forts. sid. 83

FLERFAMILJSHUS

i nr A 11 av Byggmästaren har väckt stort intresse och här nedan följer tre inlägg i den aktuella frågan.

VARIATIONSMÖJLIGHETER I FLERFAMILJSHUS

Av arkitekt SAR Tage William-Olsson

Man kan ge sitt fulla erkännande åt Lennart Holms synpunkter i artikeln om flerfamiljshus; — mot den logiska stringensen i hans resonemang finns intet att invända och inte heller mot hans premisser, nota bene i fråga om byggnadsproduktionens industrialisering — helst »under tak» — och den standardisering av byggnadselement, som denna förutsätter. Han har obetingat rätt i att projekteringen för en byggnads-industri i lika hög grad måste gälla produktionsmetoden som produkten och att detta kräver nya organisationsformer för projekteringen.

Men icke för ty kan man på goda grunder komma till rakt motsatt resultat i den väsentliga frågan, nämligen lägenhetsplaneringen, där Holm gör gällande, att »delen, som upprepas — typiserad och samman-satt av stora eller små standardenheter — kan vara *lägenheten*». De goda grunderna är framför allt två. Dels att människorna är olika och att de olikheter, som betingar olika bostadsbehov och bostadsvanor inte på ett verklighetstroget sätt kan studeras med statistiska metoder för så vitt dessa inte kompletteras genom införande av värderingar, som tar vederbörlig hänsyn till minoriteternas önskemål, och att sådana önskemål kan vara högt kvalificerade för beaktande. Dels att man inte kan veta något om framtiden.

Beträffande den förstnämnda av dessa goda grunder för en annan syn på lägenhetsplaneringen än Lennart Holms kan man hänvisa till det myckna talet på senare tid om att »människan» skall stå i centrum för samhällsvetenskap och samhällsbyggande. Jag ber här att få upprepa vad jag tidigare sagt i detta sammanhang: »Medelsvensson» är en abstraktion. Han existerar inte i verkligheten. Han är inte »människa» i den meningen, som det här är fråga om. Det är inte hans bostadsbehov och bostadsvanor, som det gäller att tillgodose. Det betvivlas väl av ingen att den stora massan av hyresgäster utan större olägenheter finner sig till rätta i likadana lägenheter och att »finurligheter» i planlösningar eller inredningsdetaljer för deras del är bortkastade. Men den minoritet som har verkliga behov av variationer i planlösningarna kan ha ett ofantligt mycket mera kvalificerat krav på lägenhetens anpassningsbarhet till individuella behov än den majoritet, vars vanor och behov studerats statistiskt.

Det är kanske rådligast att exemplifiera det sagda. Så fort man får med de »intellektuella» att göra, blir bostadsbehov och bostadsvanor väsentligt mera differentierade än eljest, (svårigheten att definiera begreppet »intellektuella» är i detta sammanhang irrelevant och betyder inte att det saknar realitet). Den som till äventyrs vill bagatellisera detta förhållande kan man ju erinra om en musikers instrument och ev. behov av »skränfrihet», om forskarens bibliotek, om förfat-

tarens eller lärarens behov av ostörd arbetsplats hemma och att dessa människor — i varje fall i dagens bostadssituation och med den njugghet, som kännetecknar vårt nuvarande samhälles inställning till kulturlivet — i stor utsträckning måste tillgodose dessa behov på *samma lägenhetsyta* som de, vilka inte har dessa behov. Vi behöver bara gå till oss själva: vilken arkitekt måste inte, förutom det vanliga utrymmet för sin familj, ha ritbord och ett avsevärt antal hyllmeter för böcker och tidskrifter, om han driver sitt yrke ambitiöst?

Men man behöver inte stanna vid den intellektuella minoriteten för att styrka behovet av variationer i lägenhetsplanerna. Det finns andra. Exempelvis sådana fall där skillnader i livsrytm eller hälsotillstånd skapar svårigheter, som en ändrad rumsdistribution kunde mildra, eller det ganska vanliga förhållandet att barn av olika kön åtminstone i tonåren och där-efter så länge de är hemmaboende, behöver avskilda sovrum, även om det måste bli 5 kvm sovhytter med ett minimalt arbetsbord. Varje normal familj genomgår ju f. ö. en serie situationer, som var och en kräver sin speciella lösning av bostadsfrågan.

Vad så den andra goda grunden för en annan syn på lägenhetsplaneringen än Lennart Holms beträffar, så hänför den sig till omöjligheten att förutsäga framtiden. Så mycket kan man väl i varje fall säga, att i den mån man önskar, hoppas och tror att det egna hemmet i framtiden mer än f. n. skall bli svenska folkets normalbostad, desto betänkligare är de jätteinvesteringar i standardiserade och *invariabla* hyreshuslägenheter som pågått och alltjämt pågår. Och i den mån man tvingas till antagandet, att de hyreshusmassor, som nu produceras, för århundraden framåt måste bli ett dominerande inslag i det svenska bostadsbeståndet, desto allvarligare är fastläsningen vid just 40- och 50-talens gångbara lägenhetstyper. Det var dessa och liknande överväganden, som drev fram experimentet i Järnbrott, försöket att med de material och arbetsmetoder, som nu står till buds, principiellt lösa den variabla lägenhetsplanens problem. Och även om det nuvarande hyreshusklientelet inte skulle visa sig särskilt intresserat av möjligheterna att variera lägenhetsplanerna, måste det, mänskligt att döma, i framtiden vara en stor fördel att inte vara låst vid vissa bestämda lägenhetstyper. Enligt min mening borde detta experiment fullföljas med tanke på att även komma från den fastläsning vid bestämda lägenhetsstorlekar, som trapphusen nu ger.

Det verkar som om motståndet mot tanken på variabla lägenhetsplaner, åtminstone i Sverige, bottnar i två omständigheter. Dels i tjockhustänkandet, vilket ju i grund och botten är ett rent ekonomiskt tänkande och såsom sådant benäget för ett kortsynt bedömande av kvalitetskravens betydelse, dels i just det sociologiska tänkande, som Lennart Holm företräder och som inte heller kan fritagas från en viss kortsynthet. Därtill har jag i de diskussioner jag haft anledning föra i fråga om det fortsatta projekteringsarbetet i Göteborg, påträffat en tredje synpunkt, som likväl borde vara lättare att komma till rätta med, nämligen att de stora allmännyttiga bostadsföretagen drar sig för det extrabesvär och de ev. ökade administrationskostnader, som ett allmänt accepterande av variabla planer skulle kunna medföra.

Gent emot dessa svårigheter och farhågor skulle jag vilja citera arkitekt Julius Järnåker:

»De ekonomiska synpunkterna på bostadsbyggandet är brottsligt kortsynta. De hyreshus vi i dag bygger, av tegel och betong och i spridda formeringar, kan stå sig i många århundraden, ja om de rätt underhålles lika länge som vår kultur själv... Inredningen i dessa hus kan förändras och kommer säkerligen att förändras men stommen kommer att bestå och kommer alltid att kunna användas — för så vitt inte fan och hans atombomber tar den. Av den anledningen bör stenhusens stommar utföras på bästa möjliga sätt och dit hör, att de skall kunna planinredas så bra som möjligt, utan sekunda kvaliteter i form av smala rumsfasader och mörka impediment i mitten. Planen bör kunna differentieras så rikt som möjligt och med lätt flyttbara mellanväggar. Det smala huset är tvärt emot nu rådande tjockhustänkande det enda förnuftiga sättet att tillmötesgå behov, som ovillkorligen måste bedömas på lång sikt.»

De variationsmöjligheter, som det här är fråga om, har intet att göra med »finurligheter» i planlösningarna e. d. utan om själva rumsindelningen och rumsdispositionen på en given lägenhetsyta. Inte heller faller de under Lennart Holms generella omdöme att variationsrikedomen utan tvivel är skadlig därför att »byggnadsindustrin — under tak och på byggnadsplats — måste arbeta med ett varusortiment, med arbetsprestationer, med mått och redskap som är mångdubbelt flera än nödvändigt». Förhållandet är väl snarare det rakt motsatta: eftersom planerna är modulmåttssatta och mellanväggselementen endast tre till antalet och lätt monter- och demonterbara, så går systemet utan vidare in i industriell produktion.

Lennart Holm har inte tagit järnbrottsexperimentet på allvar. Måhända betraktar han det som ett »meningslöst försök att göra annorlunda». Slopa »meningslöst» och erkänn att för visso behöver mycket göras helt annorlunda, så blir vi hjärtans eniga. »Arkitektens självpåtagna och betydelsefulla roll som bostadspolitisk riktakar!» är långt ifrån slutspelad och man kan *icke* »med förtroende lämna det bostadssociala målsättningsarbetet åt ansvarskännande organ med verkställande befogenheter» så länge deras ansvarskänsla inte underbygges med ett rörligare, friare och mera verklighetstroget fackmannatänkande. I samma ögonblick som den variabla lägenhetsplanen är en teknisk och ekonomisk möjlighet, skiftar hela problemställningen karaktär. Den kunskap om bostadsbehov och bostadsvanor, som vi under de sista 20 åren vunnit, blir inte därför mindre värdefull. Men den behöver inte användas på fåfänga försök att lösa det olösliga problemet att göra en standardlägenhet, som passar alla, utan man kan använda den för att lösa det mycket viktigare problemet, både för stadsplaneraren och husbyggaren, nämligen: vilka husdimensioner, vilket kommunikationssystem inom huskropparna och vilken stomkonstruktion ger de flesta och bästa variationsmöjligheterna i lägenheterna? Det problemet är inte löst men det är ej olösligt.

TYPPLANER ELLER MODULER?

Av arkitekt SAR Jöran Curman

Vid första läsningen av Lennart Holms artikel »Flerfamiljshus» får man det intrycket, att han föreslår en typisering av lägenhetsplanerna genom att »bland förekommande plantyper utkristallisera de bästa av varje slag».

Efter en andra läsning blir man mera tveksam om

vad Holm egentligen förordar. Jag för min del vill gärna tolka hans artikel så här: En avancerad byggnadsindustri fordrar en bättre, kunnigare och exaktare projektering än som nu i regel presteras. I den strukturrationalisering av projekteringsarbetet, som då blir nödvändig, kan man tänka sig att »en specialiserad arbetsgrupp med fullständiga informationer» skulle studera och värdera förekommande plantyper samt »redovisa och klart motivera sitt urval».

Hur man sedan härifrån kommer fram till någon sorts *tillämpad* typisering redovisar inte Holm. Och detta kan även till en början lämnas därhän. Låt oss i stället titta på den skisserade metodiken för åstadkommande av typplanerna. Om vi försöker bringa reda bland »förekommande» plantyper så rör vi oss med ett material, som redan om något år är antikverat. Holm talar om »en teknik stadd i brådstörtad utveckling». Karaktäristiken är realistisk. Om vi i stället försöker gripa framåt, för att söka undvika att utredningsresultatet är föråldrat redan när det publiceras, så rör vi oss med ett material, som just på grund av den brådstörtade utvecklingen ännu är så litet stabiliserat, tekniskt genomarbetat och utprovat att både typiseringen och värderingen blir mycket svår att genomföra. I varje fall är det inget skrivbordsarbete.

»Utvecklingen har aldrig gått så snabbt som just nu» säger man gärna — och har så sagt i århundraden. I dag är utvecklingstempot i byggnadsteknik och byggnadsmetodik starkt. För 10 år sedan var det funktionsstudier och planlösningsteknik som utvecklades så snabbt, att det som man typiserade det ena året knappt stod sig över det andra. Jag tror att detta är normala karaktäristika för industrialismens tidsålder, som vi har anledning att räkna med även i framtiden. Det lönar sig inte att vänta på en stabilisering. Detta måste man vara klar på när man diskuterar hur en typisering skall åstadkommas inom byggnadsindustrin.

Hur har då den *medvetna* typisering (att skilja från den medvetlösa schablontypiseringen), som i viss utsträckning förekommit inom byggnadsindustrin, tillskapats? Och hur sker den inom andra industrigrenar? — Nästan alltid genom producentens, industriföretagets egna organ. Den mest påtagliga typiseringen inom bostadsbyggnadsfacket ser vi t. ex. hos de »monteringsfärdiga» småhusen. Det är fördelarna hos egna konstruktioner och specialiserad tillverkningsmekanik, som kräver en typisering för att kunna utnyttjas rationellt. Inom flerfamiljshusbyggandet skönjer vi redan samma mekanik i utvecklingen. Varje större flerfamiljshusbyggare med självaktning har redan »sin» gjutteknik, formbyggnadsteknik, monteringsmekanik osv., som ställer vissa bestämda krav på planlösning och konstruktion. Det går i dag knappast att rita ett modernt betonghus, utan att intimt samarbeta med den företagare som skall bygga det. Det traditionella anbudsförfarandet, arbetsbeskrivandet och mycket annat ställs på huvudet.

Är det nu en riktig åtgärd att i denna situation söka tillskapa en »specialiserad arbetsgrupp med fullständiga informationer», som genom studier av förekommande plantyper utkristalliserar de bästa »typplanerna»? — Ja, det beror på hur detta arbete bedrivs. Om man till en början inte talar så mycket om

typplaner utan nöjer sig med att insamla, redigera (ev. värdera) och distribuera *aktuella* rön dels från pågående och utförda funktionsstudier och dels från det bland olika producenter bedrivna utvecklingsarbetet, så tror jag att »arbetsgruppen» kan fylla en uppgift inom den pågående utvecklingen. (De flesta byggnadsproducenter bedriver glädjande nog den öppna dörrens politik i det fackliga umgänget.) Vilken roll »arbetsgruppen» sedan kan få, när en producent finner anledning och möjlighet att utveckla sin typisering får framtiden utvisa.

Själv tycker jag denna fråga är lika inaktuell som över huvud taget frågeställningen om och när en plantypisering i flerfamiljshus skall ske, dess fördelar och eventuella nackdelar. Det är för mig ett produktionstekniskt axiom, att en plantypisering kommer att förverkligas när produktionstekniken blir mogen för det stadiet. Men det är den inte ännu. Det trodde jag 1949, när jag sände in en ansökan till Statens Kommitté för Byggnadsforskning om anslag för en typplansutredning, som gudskelov blev avslagen. Men det tror jag inte längre. För hur skall man med framgång kunna arbeta för en i praktiken och för flera produktionsmetoder användbar typisering innan man bringat reda i måttssammanhangen genom en modulisering och en toleransordning? Flera större byggnadsföretagare känner redan behovet av modulisering och preferensmått för att kunna utveckla »sin» byggnadsmetodik. Detta mycket svåra arbete är nyss påbörjat inom Byggstandardiseringens Modulprojekteringskommitté och det kommer säkert att taga flera år innan det ger praktiska resultat. Hur man sedan skall komma från *modulprojektering* till *modulbyggeri* har man ännu föga praktisk erfarenhet av.

Alltså, en typisering av lägenhetsplanerna måste föregås av en modulisering. Låt oss därför först spänna krafterna för att nå detta mål.

Och slutligen ett »*pretere a censeo*»: Låt oss omedelbart och bums diskutera det som Holm inledningsvis berörde; hur ett till en modern byggnadsindustri svarande projekteringsarbete lämpligen skall vara organiserat. Det går ganska bra att t. v. även sortera in frågan om typplaner under denna huvudrubrik, som bl. a. innebär att man sätter i gång med en välbehövlig städning i sina egna lådor innan man anmäler sig som frivillig städhjälp i andras fack.

STANDARDISERADE LÄGENHETER

Av arkitekt SAR Gunnar Lindman

De bostadsundersökningar, som Lennart Holm stöder sin framställning på, är visserligen i detalj synnerligen väl genomarbetade men det totala materialet är, såsom han själv framhåller, tämligen begränsat. Det omfattar sålunda huvudsakligen nya byggnader i Stockholm och dess omgivningar jämte ett par hus i Göteborg och Malmö. För dessa har han funnit, att »för ena hushållet är den ena lägenhetsvarianten lämplig, för det andra en annan». Det är väl icke helt omöjligt, att denna variationstendens hade blivit mer påtaglig, om materialet hade varit fullständigare, exempelvis också omfattat äldre byggnader och byggnader i Norrland. I den mån bostadsundersökningarna kommer att utsträckas i tid och rum är det väl sannolikt, att man framförallt kommer att finna, att bo-

stadsvanorna förändras liksom levnadsvanorna över huvudtaget. Det är exempelvis föga troligt, att hushåll om 40—50 år kommer att ha samma möbelyper, samma mathållning, samma fritidssysselsättningar etc., som de nuvarande. De byggnader, som nu uppföres kommer emellertid att stå kvar vid denna tid och kanske kommer de att bestå i ytterligare 40—50 år. Detta är ju bostadsplanerandets stora dilemma och det väsentligaste motivet till den strävan till flexibilitet i planlösningen, som har utmärkt en del av senare årens experimentbyggande. Det torde icke vara riktigt, att vid den framtida projekteringen negligera dessa synpunkter. Det är å andra sidan klart, att detta i och för sig icke talar mot tanken om standardiserade lägenheter utan endast innebär, att dessa bör vara flexibla i den utsträckning de tekniska och ekonomiska förutsättningarna så medger.

I ett avseende har jag en fråga från Lennart Holm helt avvikande mening, nämligen när det gäller begreppet »hus». För honom är huset en summa av ideala bostadslägenheter lagda invid varandra eller staplade på varandra. Husets mått och form bestämmes av lägenhetstypen och antalet lägenheter. Detta är den extreme bostadsplanerarens syn. Men huset kan och bör också betraktas såsom en del av en större helhet, en stad eller ett stadslandskap, samt som en produkt av vissa naturliga förutsättningar såsom terräng, klimat, grundförhållanden och liknande. Ännu för några årtionden sedan ansågs det helt naturligt, att man i de största städerna använde andra hustyper än i de mindre, och som en naturlig följd härav också andra lägenheter. Är icke en av de väsentligaste anmärkningarna, som kan riktas mot de senaste decenniernas stadsbyggande, att man frångått den självklara principen, att huset skall anpassas till staden? Storstäderna har fåfängt jagat småstadens idylliska charm och småstadens mindervärdighetskomplex har manifesterats i stora, tunga, från storstaden importerade hustyper. Resultatet har i det ena fallet blivit själlösa sovstäder, långa resor och olösliga trafikproblem, i det andra en för långa tider, kanske för alltid, förstörd stadsmiljö. Till glädje för en stadsplanerare anför Holm, att »en typisering av stadsplaner, husgrupper eller hus är meningslös», men han har icke dragit konsekvensen av detta resonemang, nämligen att det icke endast är huset, som skall anpassas efter lägenheten utan att också lägenheten i viss mån måste underordna sig huset och staden. Att planera en bostad är att anpassa en mängd önskemål efter de ekonomiska och tekniska förutsättningarna att realisera desamma. Bland dessa förutsättningar ingår också de stadsbyggnadstekniska.

Emellertid är ej heller dessa synpunkter något egentligt argument mot Holms huvudtes att vid ett industrialiserat byggande lägenheten kan vara standardenheten. Däremot motiverar de kanske att antalet standardenheter skall vara större än vad som kan framgå av Holms artikel.

Ett alldeles speciellt förhållande inträffar vid förnyelse av den äldre stadsbebyggelsen. Även om vi i fortsättningen kan komma att arbeta med större sanneringsenheter än de hittillsvarande, ofta små tomtorna, torde det likväl bli nödvändigt med så många variationer av hustyperna att en standardisering av lägenheterna icke kan ifrågakomma.

HYRESHUSOMRÅDE MED CENTRUMANLÄGGNING I GÖTEBORG

Järnbrott

Arkitekter SAR Sven Brolid och Jan Wallinder

Stadsplanen för området uppgjordes på Göteborgs stadsplanekontor år 1949. De naturliga förutsättningarna är väl tillvaratagna i stadsplanen. Den norra delen av området domineras av en bergplatå runt vilken lamellhus och punkthus förlagts. I söder är området plant och har bebyggts med radhus och egna hem.

Området har ca 1 900 bostäder. Den här redovisade delen omfattar ca 500 lägenheter och har utförts genom Göteborgs Stads Bostadsaktiebolag, som även svarat för centrumanläggningen och en värmecentral för 2 500 lägenheter. Bostadsbolaget har även ansvarat för projekteringen av ett ålderdomshem som nu är under uppförande för Göteborgs Stads Fattigvårdsstyrelsens räkning. Övriga byggnader uppfördes åren 1950—52.

Lägenheterna består huvudsakligen av 3 r + k i 3- och 4-våningspunkthus, samt av 2 r + k i 3 vånings lamellhus.

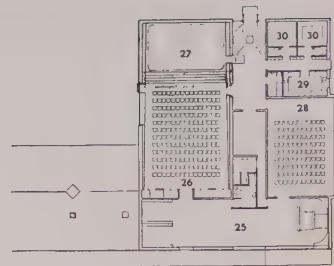
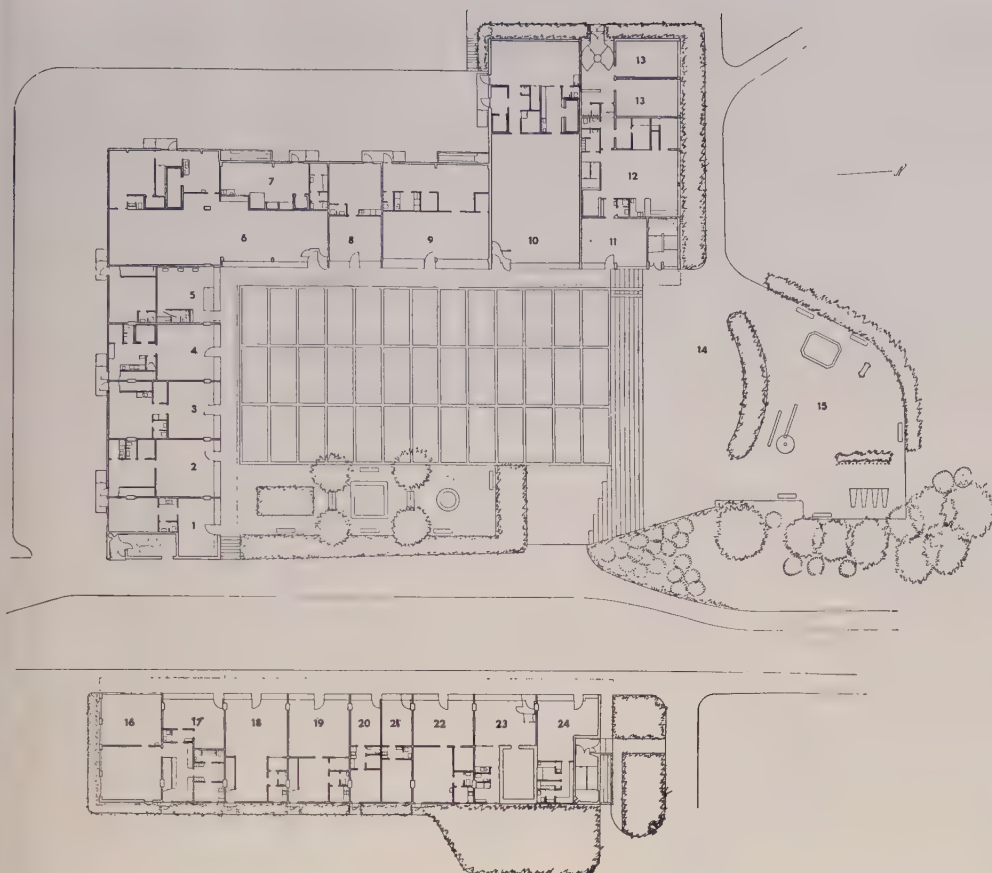
I avsikt att ge hyresgästen möjlighet till en viss individuell uppdelning av planytan utfördes en del lägenheter med flyttbar lös garderobsinredning.

Centrumanläggningen, som är uppförd i en och två våningar, rymmer butiker och i övervåningarna samlings-salar, kontor, tandläkaremottagning och några enkelrum.

I syfte att ge frihet åt butiksplanläggningen har stommen i bottenvåningen reducerats till ledningsförande pelarpar på ett inbördes avstånd av ca 6 m. Torgytan är genom en bred trappa uppdelad i två

Vinjetten: Centrumbyggnaderna vid Radiatorget i Södra Järnbrott
T. v: Situationsplan. Skala 1:8 000

Ovan t. h: Överplan av samlingslokaler

T. v: Bottenplan av centumbyggnaderna
Skala 1:800

1. tobak, tidningar 2. frukt och konfektyrer 3. blommor 4. fisk 5. herrfrisering 6. livsmedel 7. bageri 8. färghandel 9. manufaktur 10. livsmedel 11. konditoriförsäljning 12. bageri 13. studiecirkelrum 14. uteservering 15. lekplats för större barn 16. konfektionstillverkning 17. försäljning 18. bokhandel 19. bosättning 20. radio 21. urmakeri 22. cykel och sport 23. bank 24. foto 25. foyer 26. samlingshall 180 pl 27. scen 28. samlingshall 108 pl 29. pentry 30. loge

Nedan t. v: Samlingshallarnas foyer. Takmålningen utförd av Bengt Kristenson
Foto: Lennart Olson

Nedan t. h: Torget från öster. Foto: Lennart Olson

plan, det övre i förening med trappan fungerande som parkett vid teaterbussens besök i Järnbrott.

Byggnadskonstruktör: Göteborgs Stads Bostadsaktiebolags konstruktionskontor. VVS-konstruktör: För panncentralen Bernhard Breskys konstruktionsbyrå, i övrigt Richard Nilssons konstruktionsbyrå. El-konstruktör: Elektriska konsulentbyrån.

Trädgårdsanläggningen har planerats av arkitekt Hans Büchel. En skulptur, »Katedral», utförd av skulptören Arne Jones har placerats på bergplatån.

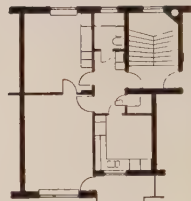
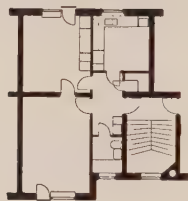
Medarbetare på vårt kontor har bland annat varit arkitekterna SAR Stig Lindgren, Stig Wallin, Stig Lundgren, Arne Nygård och ingenjör Gunnar Serneblad.

Ovan: Fasad av lamellhus i Södra Järnbrott

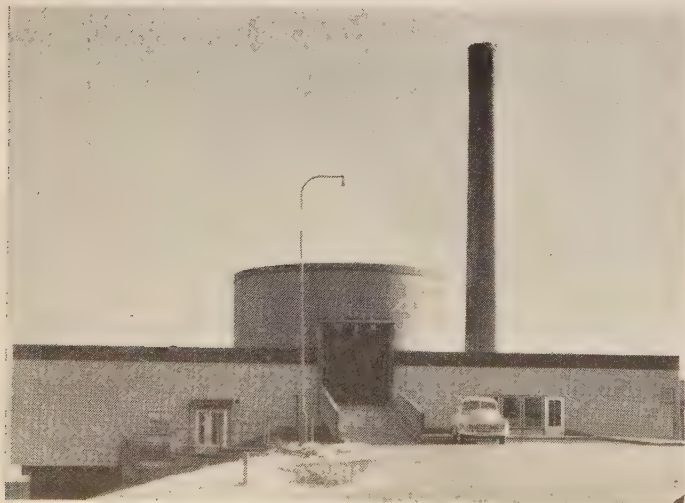
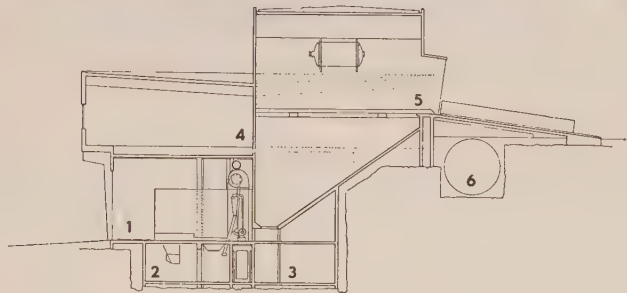
T. v: Randbebyggelsen från söder. Foto: Lennart Olson

Överst: Punkthusplan

Därunder: Typisk lägenhetsplan i lamellhusen i två varianter

T. v: Lamellhusplan med lös garderobsinredning. Skala 1: 400

Byggnaderna har uppförts av Göteborgs Stads Bostadsaktiebolag, Byggnadsindustrieföreningen u. p. a., Byggnadsförbundet förening u. p. a. samt L Johan Larsson & Co Byggnads AB.

T. v: Sektion och fasad av panncentralen. Skala 1: 500. 1. pannrum 2. askrum 3. elcentral 4. tvättcentral 5. kolsilo 6. oljetank. Foto: Lennart Olson

HYRESHUS I VÄLLINGBY

Av arkitekt SAR Paul Hedqvist

Ett i stadsbilden tydligt markerat höjdparti i området nordost om Vällingby centrum, med arbetsbeteckningen Vällingby III, hade sommaren 1953 redan börjat bebyggas med de på södersluttningen uppförda terrasshusen. Vid denna tidpunkt erhöll undertecknad arkitektuppdraget för den övriga bebyggelsen av området.

Stadsplanen var redan fastställd. Den föreföll ej särskilt lockande. Tyvärr fanns ej tid för ett fullföljande av en ny plan. Genom välvilligt tillmötesgående från vederbörande i stadsplanenämnden och byggherren, Svenska Bostäder, kunde emellertid en s. k. elastisk stadsplan ersätta den fastställda. Inom de i denna fixerade gatu- och kvartersgränserna ernåddes härigenom en viss frihet vid bebyggelsens utformning. Enligt den ursprungliga stadsplanen skulle den nu slutförda första byggnadsetappen omfatta en byggnadsyta av sammanlagt 12 210 m². Den genomförda bebyggelsen upptar emellertid endast 10 525 m² s byggnadsyta.

Avsikten med stadsplanejusteringen var en önskan att upplösa stadsbildens silhuett i en stalaktitisk, vertikal kubverkan med ett livligt spel mellan skuggor och dagrar. I detta syfte har bebyggelsen utformats med en blandning av stjärnhus och vanliga hyreshuslängor. Den avsedda vertikala verkan har ej helt vunnits på grund av höjdbestämmelserna, som ej gick att rubba. Kvar från den ursprungliga stadsplanen är bebyggelsen norr om Härjedalsgatan dock med den ändringen, att byggnadslängorna närmast gatan utformats, enligt ett modifierat Selvaagssystem, som loftgångshus med tvåvånings radhus över varandra, varigenom bl. a. hissar kunnat undvikas i fyrvåningshus.

De ursprungliga typplanerna utvisade en öppen kontakt mellan vardagsrum och kök. Denna kontakt har på byggherrens bestämda önskan fått ett annat utförande än det avsedda till båtad möjligen för byggnadskostnaderna men ej för trevnaden i bostäderna.

Grundmurar och bjälklag av betong. Smal- och stjärnhusens ytterväggar av 25 cm tegel med invändig träullsisolering. Punkthusens ytterväggar av betong med utvändig Siporexisolering, innerväggarna av 7 cm lättbetongplattor. Loftgångshusens ytterväggar bestå av delade snickeripartier, isolerade med stenull och invändigt klädda med eternit och utvändigt dels med eternit, dels med träpanel. De bärande tvärgående betongväggarna ha ett c/c-avstånd av 5,25 m. Med undantag av gavlarna och de centrala trapphusen som isolerats utvändigt äro alla bärande och lätta väggar putslösa. Alla yttertak täckta med galvaniserad plåt.

Vinjetten: Områdets västra del sedd från sydväst. Foto: Lennart Olson
T. h: Situationsplan. Skala 1: 8000

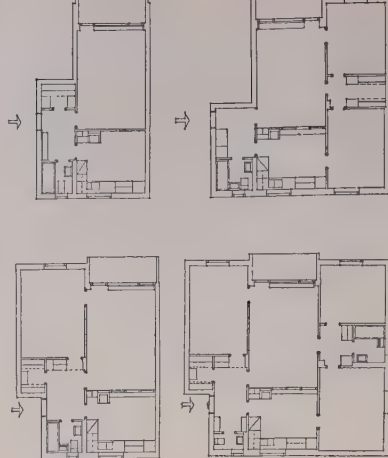

Byggnadskonstruktör har varit civ.-ing. *Sven Tyrén*, konstruktör för värme och sanitet: civ.-ing. *Jacob Hellström*, elektrotekniska konstruktioner gjorde *ASEA*.

På kontoret har arkitekten *Rudolf Makowski* tillsammans med undertecknad lett arbetet från de första skisserna till de färdiga byggnaderna. Med honom ha arkitekterna *E Agustsson*, *H Buddenbrock*, *K Kirkegaard*, *A Magnusson*, *M Makowski*, *T Rauch* och *H Senkowsky*, under längre och kortare perioder deltagit i arbetet.

Mitt tack till alla och särskilt till Rudolf och Mary Makowski.

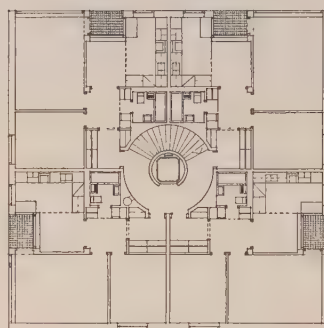
Paul Hedqvist

T. v.: Smalhusplaner.
1—4 rum och kök.
Skala 1: 400

Punkthus i tre våningar med stjärnformad plan. Skala 1: 400

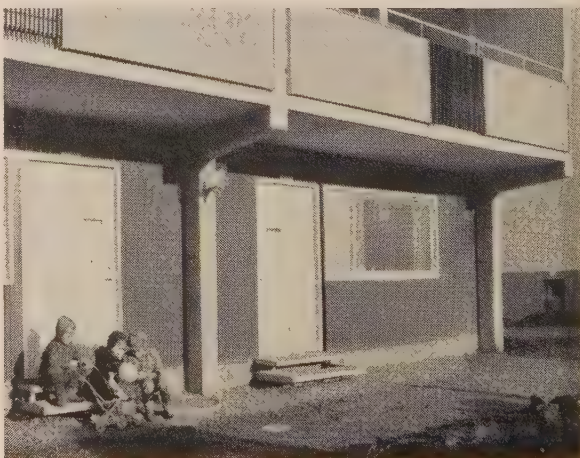
Ovan t. v.: Plan av punkthus i 5—6 våningar

Ovan t. h.: Plan av lägenhet i loftgångshus. Skala 1: 400. Garderoberna i sovrummen utgöres av lösa skåp

Överst t. v.: Västfasaderna till punkthusgruppen med kvadratisk planform

Nedan t. v.: Söderfasaden av ett loftgångshus

Nedan t. h.: Entréerna i bottenplanet till ett loftgångshus. Foto: Lennart Olson

Ovan: Från höjdpartiet i områdets mitt

Nedan: De stjärnformade punkthusen i områdets mitt. Sydfasaderna. Foto: Lennart Olson

HYRESHUS I SKULTUNA

Arkitekt SAR Lennart Tham

Byggnaderna utgör det första synliga resultatet av en år 1951 avhållen tävling rörande byggnadsplan och diverse byggnader av skiftande art för Skultuna kommun 15 km från Västerås.

I tävlingsprogrammet begärde man, att den planerade hyreshusbebyggelsen till en mycket hög procent skulle omfatta lägenhetstypen 2 rum och kök. Jag fann det önskvärt att icke låsa fast planeringen vid denna typ och gjorde bl. a. här redovisade försök till variabel och mera differentierad planlösning. Lägenheten innehåller 18 kvm vardagsrum, 15 kvm sovrum och 16 kvm dagligrum-kök. Genom insättning av den streckmarkerade väggen kan den få följande sammansättning: 15 kvm vardagsrum, 10,5 och 7 kvm

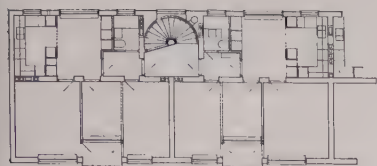
sovrum och 16 kvm dagligrum-kök. Lägenhetsytan är 56,9 kvm och husdjupet är 8,40 m.

Under året har färdigställts en bebyggelse, som omfattar 76 lägenheter, varav 24 i trevåningshus och 52 i tvåvåningshus. Förslaget att utföra tvåvåningshus mötte rätt stark opposition, men efter diverse utredningar uppgjordes entreprenadhandlingar enligt här angivna program. Entreprenadanbuden visade, att tvåvåningshusen borde ge samma kostnad per kvm lägenhetsyta som trevåningshusen, och mitt förslag kom till utförande i oförändrat skick.

I tvåvåningsbebyggelsen ingår 8 lägenheter av här

Nedan: Fasad mot trädgårdssidan

Ovan: Lägenhetsplan. Skala 1: 400

T. h: Fasad mot gatan

visad typ, motsvarande två trappenheter. Den streckmarkerade väggen är utförd i samtliga lägenheter. Resterande 44 lägenheter fördelar sig på 8 trappenheter med ett husdjup av ca 10 m. Lägenhetstyperna är 2,5 RK, 2 RK samt ett fåtal 1 RK. Samtliga balkonger är inbyggda. Husen är utförda med helt utgrävd källare, källarmurar av betonghålstén, ytterväggar i övrigt av lättbetong, mellanbjälklag av betong samt takbjälklag av trä. Taken i övervåningens lägenheter är beklädda med träfiberskivor, vilket medfört viss kritik över »låg standard». I ett liknande fall har jag utfört vävspända tak i övervåningen, vilket

gör, att hyresgästerna inte märker, att de har ett trätak över huvudet — en ur psykologisk synpunkt säkert riktigare lösning.

Trevåningshusen är utförda med helt utgrävd källare, källarmurar och bjälklag av betong, samt ytterväggar av lättbetong. Balkongerna är här utanpåliggande.

Det kommunala fastighetsbolagets efterkalkyl beträffande kostnaden per kvm lägenhetsyta ger för två- och trevåningshusen jämförelsetalen 537 resp. 530, vilket visar, att man, där miljön så kräver, bör kunna genomföra en planering med tvåvåningsbebyggelse.

HYRESHUS OCH CENTRUMLOKALER I BROMÖLLA

Arkitekt SAR Boo D:son Widén

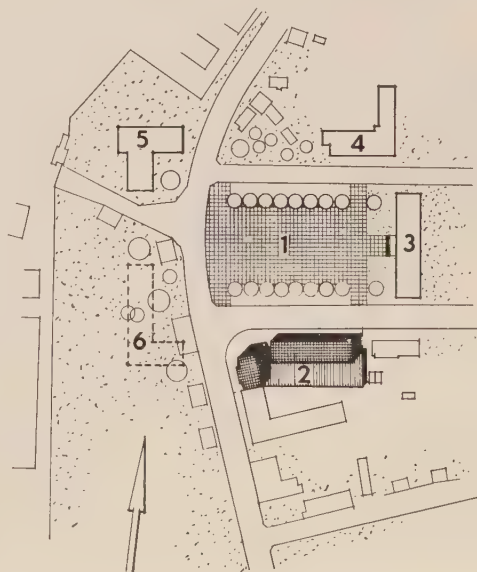
I Bromölla har den dominerande industrin — Ifö-verken — på ett ganska tidigt stadium skapat en stor centralplats i anslutning till industriområdets huvudentré. Till torget har förlagts det stora affärskontoret och brukshotellet men därmed har bebyggelsen stannat av. Torget ligger där litet dött och tomt som ett stort rum utan väggar.

I medvetandet om vad ett verkligt centrum skulle betyda för trivselen i samhället har Ifö-verken nu sökt förvandla detta torg till en levande centralplats genom att bygga en centrumbyggnad längs en av torgets långsidor. Ett framtida kontor skall också förläggas vid torget. Till den nu uppförda byggnaden har förlagts butiker, post, bank, apotek, biograf och en mindre restaurang- och samlingslokal för utställningar och dylikt.

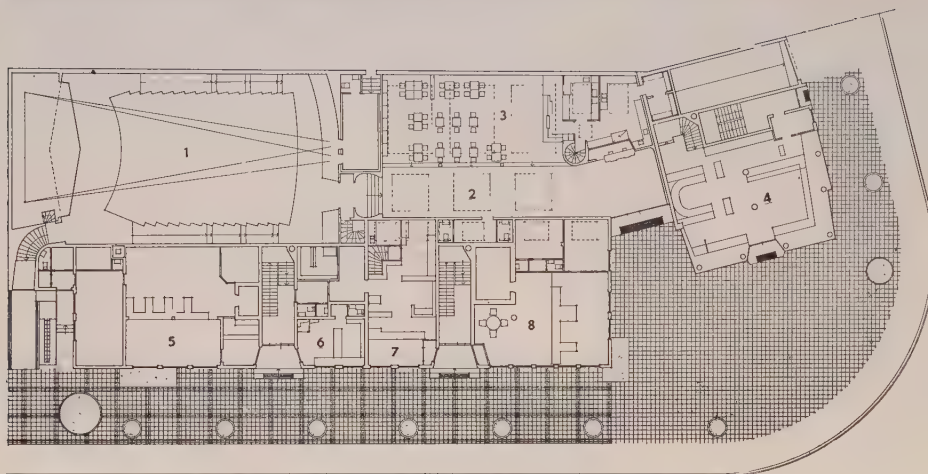
Det givna, ganska komplicerade byggnadsprogrammet klarades genom att på sedvanligt sätt inrymma butiker och expeditioner i bottenvåningarna och lägenheter ovanför dessa, medan biograf och samlingslokal förlades till den överbyggda gården mot entrén i »vecket» mellan hög- och låghus. Samlingslokalen, som delvis också tjänar som foajé till biografen, fick på detta sätt klara sin dagsljusfråga med endast takfönster, vilket givit upphov till ett ganska komplicerat indirekt belysningsystem.

Såsom tillverkare av bl. a. byggnadsmaterial var det en önskan hos Ifö-verken att i huset få användning

för sina produkter, särskilt då den relativt nya glaserade mosaiken. Denna har också kommit till användning i största möjliga utsträckning; fasaderna äro delvis klädda med halvglaserade vita mosaikplattor, golven i butiker, trappor, entréer, badrum etc. belagda med den vanliga oglaserade typen i varierande mönster, expeditionsdiskarna har fått fronterna klädda med helglaserad mosaik i starka färger. Samma material har i experimentsyfte placerats på utsatta väggpartier, exempelvis bakom kapphyllorna. Fönsterbänkar har

T. h: Situationsplan. Skala 1: 4000. 1. »Ifötorget» 2. »Mosaikhuset» 3. Iföverkens affärskontor 4. Hotell Ifö 5. Iföverkens driftskontor 6. Framtida kontor för Ifö-verken

Ovan: Centrumbyggnadens fasad mot torget. Foto: Hagbert, Bromölla

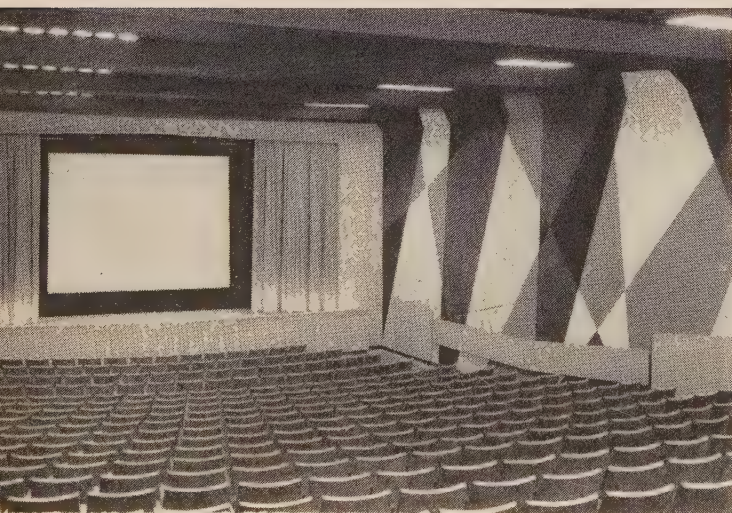
T. v: Bottenplan av centrumbyggnaden. Skala 1: 600.
1. Biograf, 355 pl. 2. Foyer
3. Barservering och utställn.
4. Herrekipering 5. Post
6. Tobak 7. Apotek 8. Bank

gjorts färdiga på fabriken och därvid klätts med glaserad mosaik; möjligheten till ev. seriefabrikation av sådana har därvid diskuterats. Det finns knappast ett ställe i byggnaden där inte mosaik prövats i stället för mera hävdvunna material och ofta med ganska god effekt. Dessutom har mosaikplattorna prövats i växlande format. I biografentrén har uppsatts kluvna plattor med starkt ljusbrytande verkan och i varierande färger.

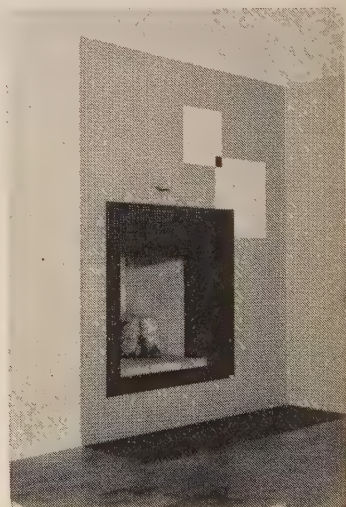
Butikernas skyltbokstäver på låghusets fasad är ut-

förda av utifrån belysta porslinsbokstäver, vilket system visat sig ge en god verkan, även i konkurrens med angränsande neonskyltar. Ett visst experimenterande med porslin i olika färger har också skett i badrummen.

Biograflokalen har inretts i samarbete med *Nordiska Kompaniets inredningsavdelning*. Arkitekt för byggnaden har varit arkitekt SAR *Boo D:son Widén* med byggnadsingenjör *Lars Löfstedt* som närmaste medhjälpare.

T. v: Interiör av biografen.

T. h: Öppen spis. Väggfältet kring spisen klätt med lfö-mosaik. Foto: Hagbert

CENTRUM I VÄSTERTORP

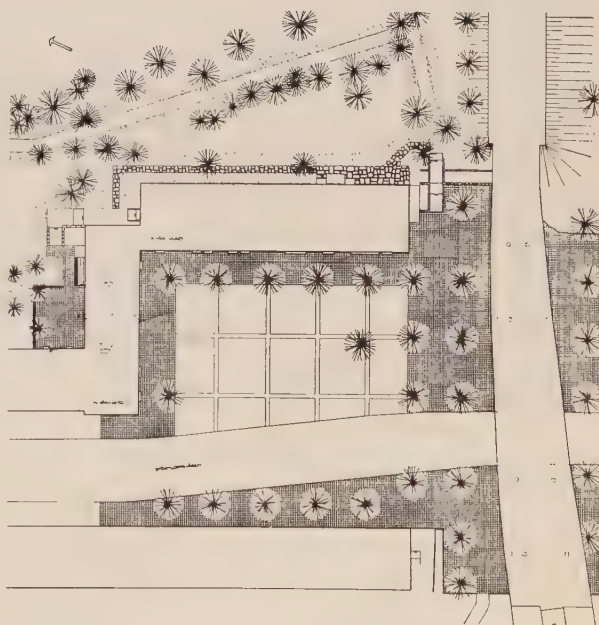
Kv Slalomsvägen

Arkitekter SAR Nils Sterner och Berndt Alfreds
Fastighetskontorets husbyggnadsavdelning

Vid utformningen av Västertorps Centrum har den bärande idén varit, att till skillnad mot tidigare centrumanläggningar, öppna torgbildningen mot trafik och folkström och därigenom tillföra torget ett större mått av aktivitet och dragningskraft. Torget, som öppnar sig mot söder, begränsas i norr och öster av själva centrumbebyggelsen och i väster av Störtloppsvägen, förortens affärsgata, och tidigare utförd bostadsbebyggelse.

Dominant i anläggningen är ett smalhus i 11 våningar med butiker i bottenvåningen och i övrigt bostäder av varierande storlekar. Vinkelställt mot höghuset ligger ett 4-våningshus, i huvudsak innehållande lokaler för publika och sociala behov samt butiker.

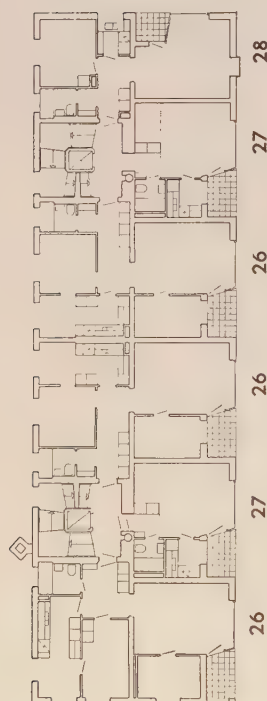
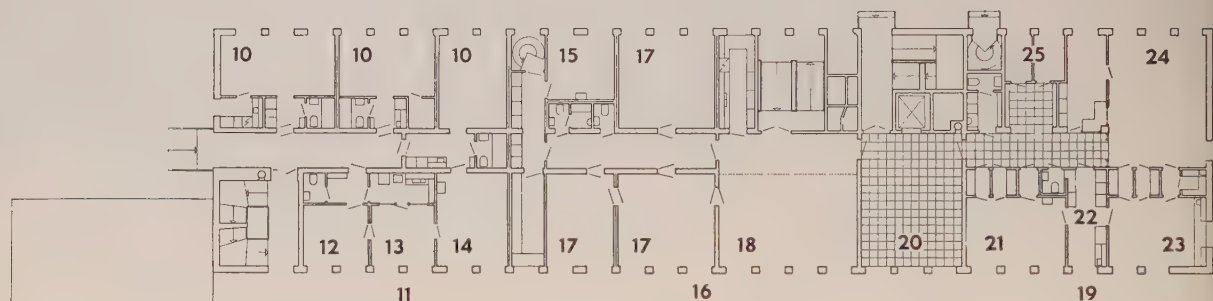
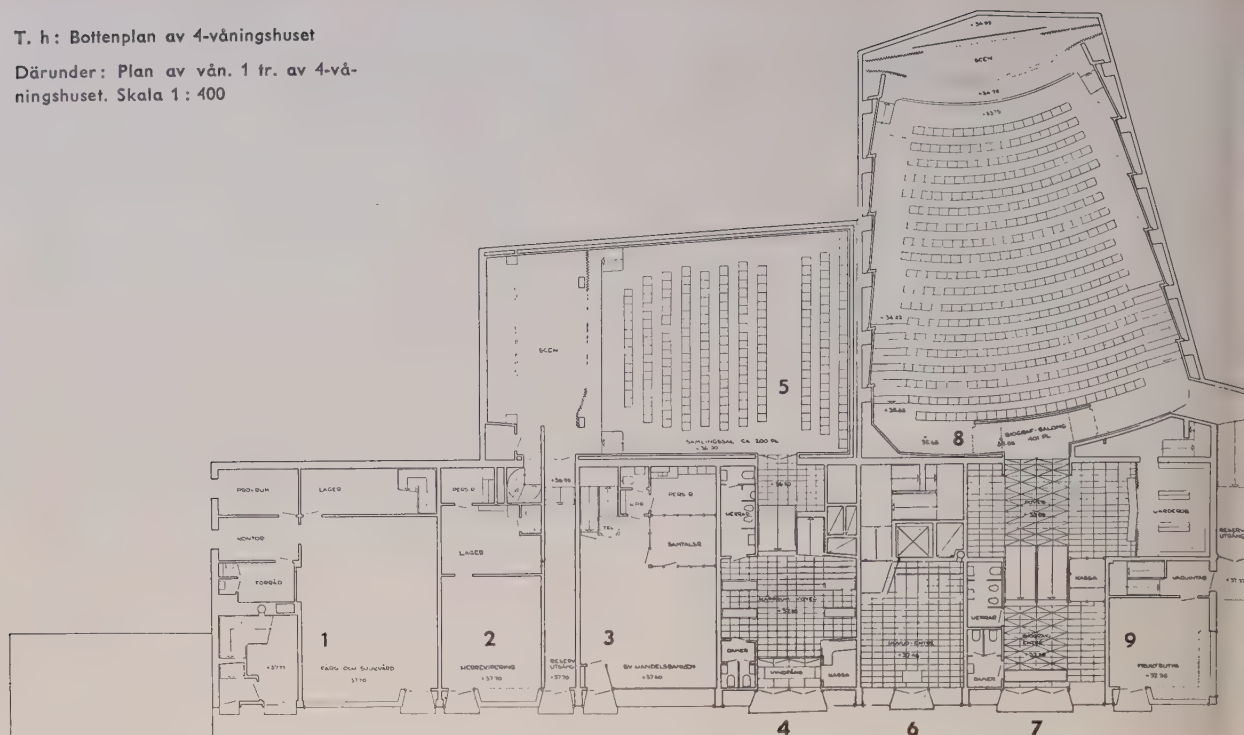
Bland de publika lokalerna kan nämnas biografen »Västan» med 420 platser, vidare en samlingsal för 200 personer, utrustad med scen samt samkvämsrum

Vinjetten: Västertorps centrum sett från söder. Foto: Sune Sundahl
T. h: Situationsplan. Skala 1: 1500

T. h: Bottenplan av 4-våningshuset

Därunder: Plan av vän. 1 fr. av 4-våningshuset. Skala 1: 400

T. v: Våningsplan 5—10 tr. i 11-våningshuset.

1. Färg och sjukvård 2. Herrekipering
3. Sv. Handelsbanken 4. Entré till samlingslokal 5. Samlingssal ca 200 pl. 6. Huvudentré 7. Biografentré 8. Biografsalong 401 pl. 9. Frukthall 10. Enkelrum 11. Läkarecentral 12. Väntrum 13. Sköterska 14. Läkare 15. Loge 16. Fritidslokaler 17. Klubberum 18. Samkvämsrum 19. Barnvårds- och mödracentralen 20. Trapphall (barnvagnar) 21. Läkare 22. Barnmorska 23. Sköterska 24. Väntrum 25. Telefonrum 26. 3 rum och kök 27. Enkelrum 28. 2 rum och kök

och klubblokaler. Samlingssalen användes, förutom för skilda slag av profana sammankomster, även till kyrkliga dylika. I övrigt finnes en barnvårds- och mödracentral, pastorsexpedition, folkhälsovårdspolik, distriktsläkare- och distriktsköterskemottagning.

De båda husen är utförda med bärande konstruktioner av betong och ytterväggar av lättbetong, sputsat. Byggherre är AB Stockholms hem och huvudentreprenör har varit Byggnads AB John Mattsson. Byggnaderna uppfördes 1952—1953 för en total byggnadskostnad av 4 716 000 kr.

Själva torgplatsen har projekterats och anlagts i samarbete med centrumhusets arkitekter. På direktören Fritz Erikssons initiativ har donerats en samling friskulpturer till Västertorp, vilka genom även torgplatsen tillförts konstverk av I. G. valör.

På det hus i rött fasadtegel (ark. SAR Ernst Grönvall), som begränsar torget i väster har AB Stockholms hem bekostat ett stort väggur av konstnären Endre Nemes. Det är utfört i polykrom emalj på plåt, där varje timme symboliseras med en bild från zodiaken.

KOLLEKTIVHUS FÖR SPP, LIDINGÖ

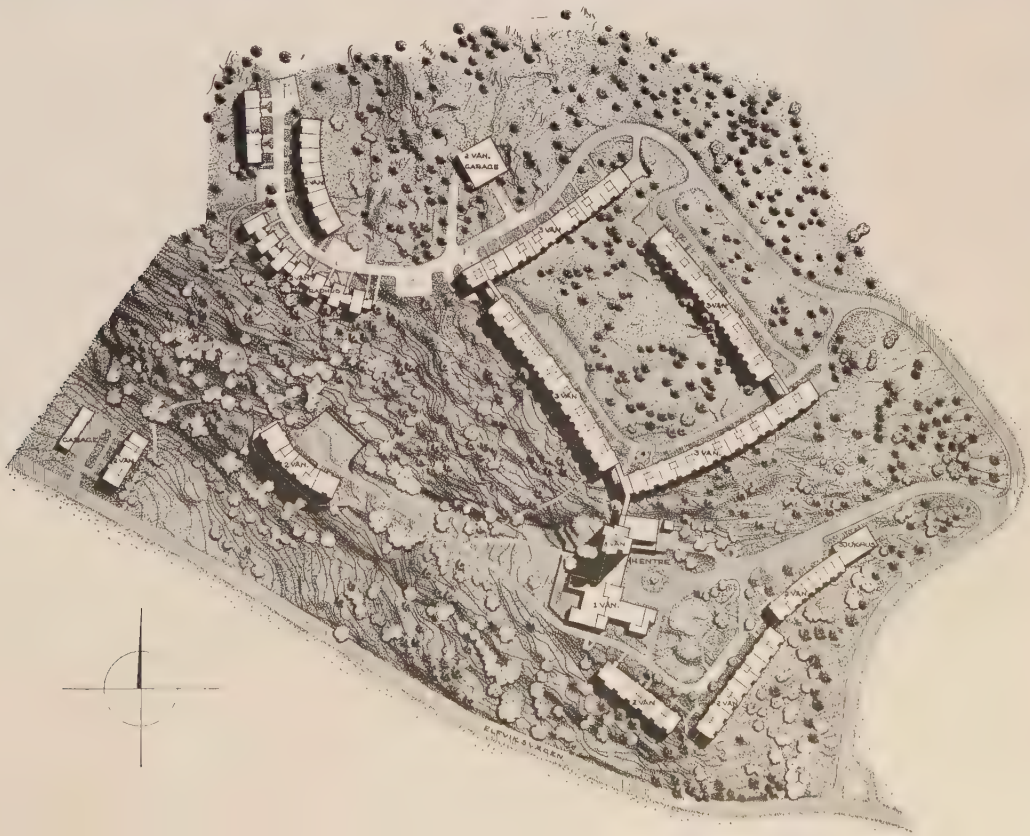
Björnbo

Syftet med denna anläggning har direktör Erik Forssman i SPP formulerat på följande sätt:

»Numera står det klart för de flesta, att trygghet på ålderdomen i många fall icke vinnes enbart därmed att pensionsfrågan är ordnad. Detta sammanhänger med de växande svårigheterna att skaffa den hjälp av olika slag,

Arkitekter SAR Sven Backström och Leif Reinius

som äldre människor förr eller senare blir starkt beroende av. Många såväl ensamstående som gifta pensionärer — oberoende av vilken inkomstklass de tillhör — ha kommit i ett för både dem själva och deras närmaste bekymmersamt läge. Om de hade möjlighet att hyra bostad i anläggningar, som planerats med tanke på behovet av städhjälp, måltidsabonnemang och lättillgänglig hjälp

Vinjetten: Huvudentrén och höghuset. Foto: Kurt Widell

T. h: Situationsplan. Skala 1: 3500

vid sjukdom, skulle deras läge i hög grad förbättras. Det har ansetts vara en SPP närliggande uppgift att, genom att låta uppföra en sådan anläggning och själv eller genom ett särskilt för ändamålet bildat organ ombesörja driften, skapa möjlighet att vinna ökad praktisk erfarenhet om hur en verksamhet av detta slag lämpligen bör vara anordnad för att medföra äsyftat resultat. För den skull har SPP startat byggnadsföretaget Björnbo å norra Lidingö.»

På den stora tomten med kraftiga höjdskillnader ligger byggnaderna i anslutning till terrängen och

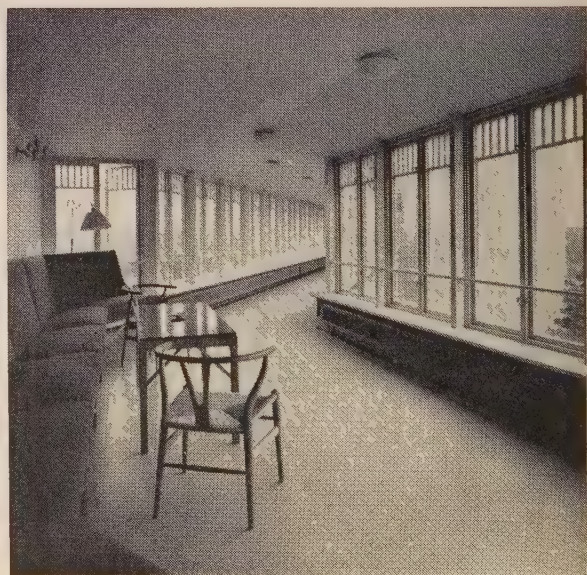
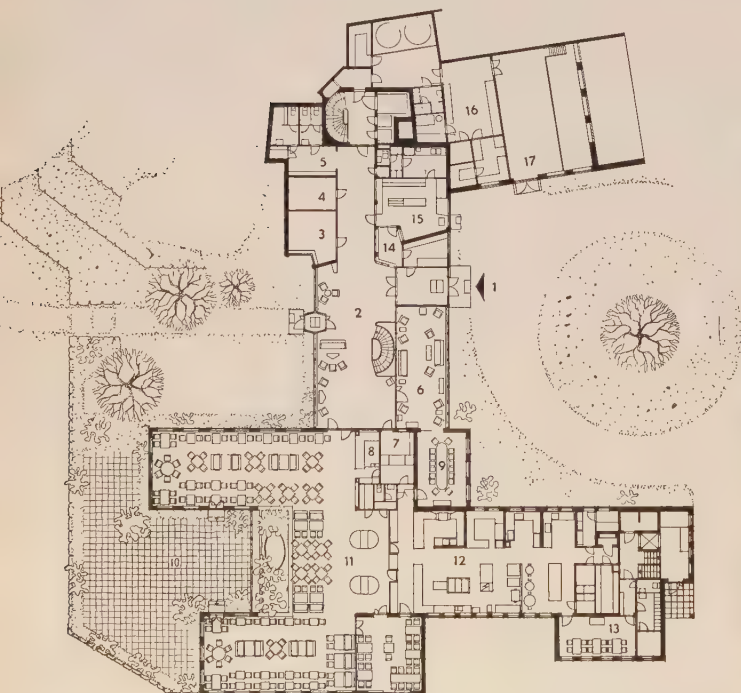
fördelade på i huvudsak två grupper, en på den lägre platån och en på den övre. Mellan dessa ligger höghuset med hissarna som en sammanknyttande länk.

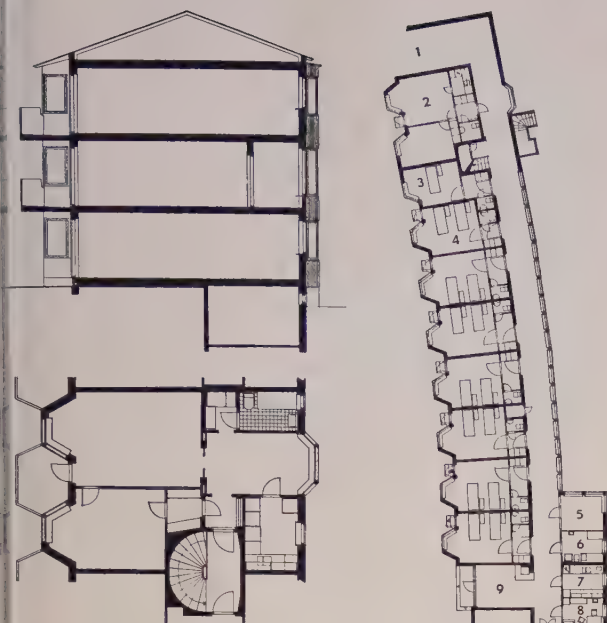
Vid höghusets fot ligger huvudentréen med matsalar och sällskapsrum direkt anslutna. Genom hela anläggningen löper ett inre kommunikationssystem,

Ovan: Interiör av matsalen

Nedan t. v: Bottenplanet med matsalar m. m. Skala 1: 600. 1. Huvudentré (busshållplats) 2. Entréhall 3. Förestans exp. 4. Förråd 5. Kapp- rum 6. Sällskapsrum 7. Mathämtning 8. Kontor 9. Gästmatsal 10. Terrass 11. Matsal 12. Kök 13. Pers. matsal 14. Kiosk 15. Mjölkb- butik 16. Verkstad 17. Pannrum (övre del)

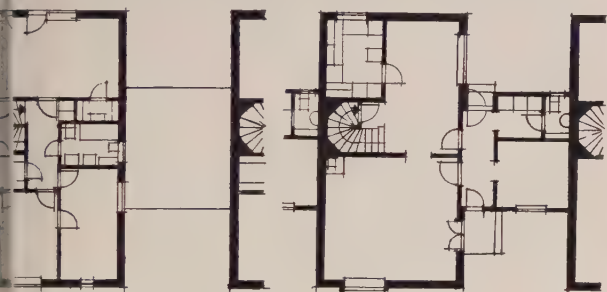
Nedan: Förbindelsegång. Foto: Pål-Nils Nilsson

Ovan: Sektion av 3-våningshus och plan av 2-rumslägenhet. Skala 1: 300

T h: Sjukavdelning. Bottenplan. Skala 1: 600.
1. Förbindelsegång till huvudentré och matsal
2. sköterskebostad 3. Sjukrum för en person
4. Sjukrum för två personer 5. Rökrum 6. Sköter-
rum 7. Tekök 8. Vakt 9. Dagrum 10. Behandl.
11. Mottagn. 12. Ambulansintagn.

Ovan: Planer av kedjehus. Skala 1: 300

Nedan: Sydvästfasad av 3-våningshus. Foto: Lennart af Petersens

Ovan: Radhus

Nedan: Kedjehus. Foto: Lennart af Petersens

som når fram till 231 stycken lägenheter. Genom detta når man också restaurang och kök, speceri och mjölkbutik, badavdelning, tvättinrättning samt den betydelsefulla sjukavdelningen. Sjukavdelningen möjliggör inte endast hjälp vid lättare sjukdomsfall utan även långtidsvård.

Helt frikopplade från detta system är radhusen, personalbostadshuset samt den s. k. villan. Samtliga radhus är uthyrda till yngre familjer.

Lägenhetsstorlekarna varierar från 1 rum med kokskåp till fem rum och kök. Så gott som samtliga lägenheter har en rymlig friluftsplats i form av terrass eller vindskyddad balkong.

Arbetet med Björnbo påbörjades genom en inbjuden tävling 1947 och komplexet var färdigbyggt i år.

Bland medarbetarna vill vi nämna arkitekt SAR *Sven Löfström* och arkitekt MAA *Börge Glahn* samt ingenjörerna *Carl Segergren* och *Nils Pettersson*.

Trädgårdsarkitekt har varit *Walter Bauer*. Byggnadskonstruktör och byggnadschef var civilingenjör SVR *Harald Wale*. VVS-konstruktör *Theorells Ingenjörbyrå AB* och elektrisk konstruktör *Elektriska Prövningsanstalten AB*. Huvudentreprenör var *Byggnads AB Contractor*.

KOLLEKTIVHUS I BLACKEBERG

Kv Islänningen

Arkitekter SAR Hjalmar Klemming och Erik Thelaus

Byggnaden är ett kollektivhus för yngre ogifta personer och innehåller 84 st. smålägenheter. Dessa består dels av en mindre typ på 26 m², dels av en större typ på 37 m², i vilken rummet uppdelats av en lätt och delvis öppen skärmvägg av trä. Lägenheterna, 12 st. per plan, nås från två »förstugor», skilda från trapphuset genom pumpstängda dörrar med armerat glas.

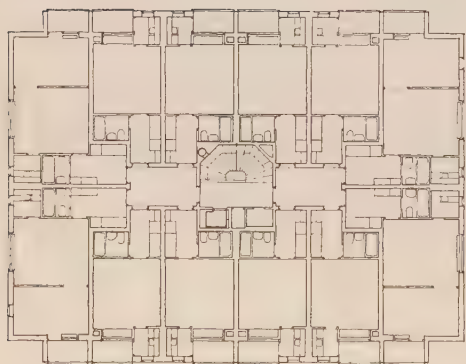
Bottenvåningen innehåller ett större gemensamt sällskapsrum, ett kök och en mindre butik för färdiglagad mat, konserver etc. Husets hyresgäster hämtade till en början sina måltider i korgar från ett utlämningsrum, där varje hyresgäst hade sitt skåp för matkorgar. Detta system visade sig emellertid fungera mindre väl, och sällskapsrummet användes därför nu som matsal.

Ytterväggsmaterial: fasadtegel och spritputs på lättbetong.

Byggnaden uppvärms från en i närheten belägen panncentral.

Byggnadskonstruktör: Civ.-ing. C-E Carlstedt, Olle Engkvist Byggnads AB. VVS-konstruktioner: AB Installatör och AB Ventilator. Elkonstruktioner: ASEA. Byggherre: Olle Engkvist Byggnads AB. Byggnadsår: 1952.

Ovan och nedan t. h: Fasad mot väster. Foto: Sune Sundahl

Ovan: Våningsplan. Skala 1: 400

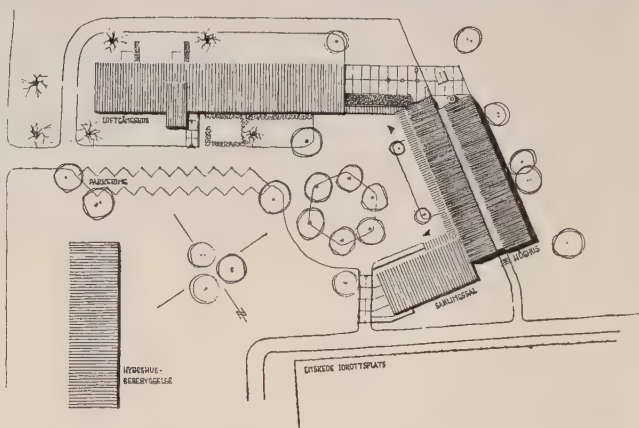
Kv Palsternackan

Arkitekter SAR Carl och Hans Åkerblad

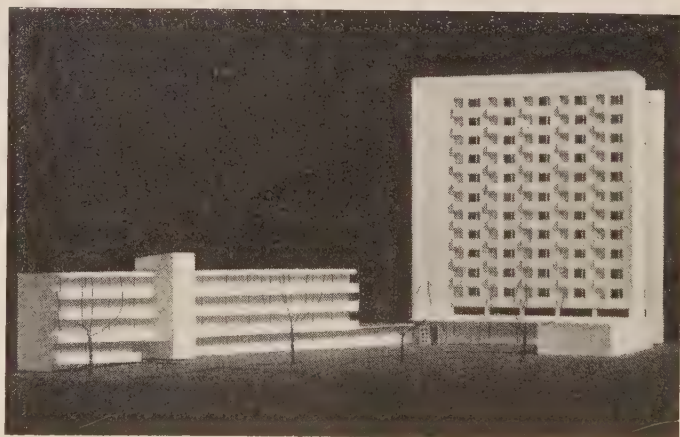
Höghuset bildar icke ett tillräckligt underlag för att bära serviceanläggningarna, som inrymmes i huset, varför en lägre byggnad för närvarande uppföres i form av ett loftgångshus i 3 våningar inrymmande 39 pensionärslägenheter och bostad för föreståndarinna och maskinist. I angränsande bostadsområde utmed Handelsvägen finns dessutom planer på att uppföra ytterligare ett 50-tal lägenheter spridda bland familjebostäder. Då höghuset rymmer 110 lägenheter kommer anläggningen som helhet att innefatta ca 200 lägenheter. Av dessa är ca 10 % avsedda för äkta makar. I höghuset är lägenhetsutrymmena 25,5 m² för 1 person och 33 m² för 2 personer samt i loftgångshuset 26,5 m² för 1 person. Loftgångshuset innehåller dessutom 3 st 2-rumslägenheter om 37,5 m². Samtliga lägenheter är försedda med porttelefon och ett nödalarmssystem kopplat till föreståndarinnans expedition resp. panncentral och bostäder för maskinist och föreståndarinna.

A black and white photograph of a tall, modern apartment building. The building features a grid-like facade with numerous windows, some of which are recessed, creating a textured appearance. To the right of the building, there are dark, dense evergreen trees. In the foreground on the left, a tall, thin lamppost stands. The overall scene is captured in a grainy, high-contrast black and white style.

Ovan: Höghusets norra och västra fasad. Foto: Sune Sundahl

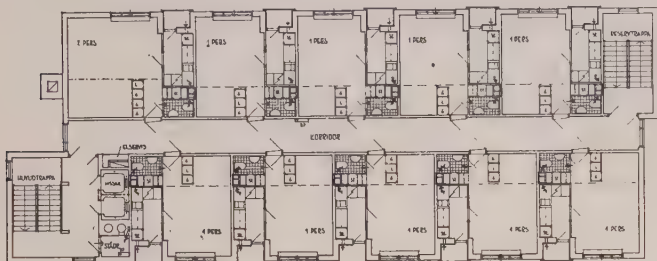
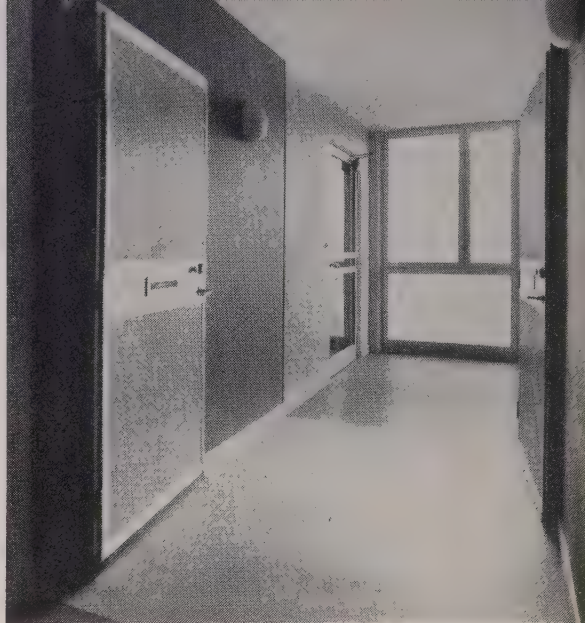

Ovan: Situationsplan. Skala 1:1600. Nedan: Modellfoto av den färdiga anläggningen

Ovan t. v. och t. h.: Interiörer från entréhallen i bottenvåningen och korridoren

Ovan: Våningsplan. Skala 1: 400

Nedan: Huvudentrén till höghuset. Samtliga fotografier på denna sida: Sune Sundahl

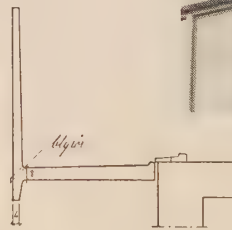
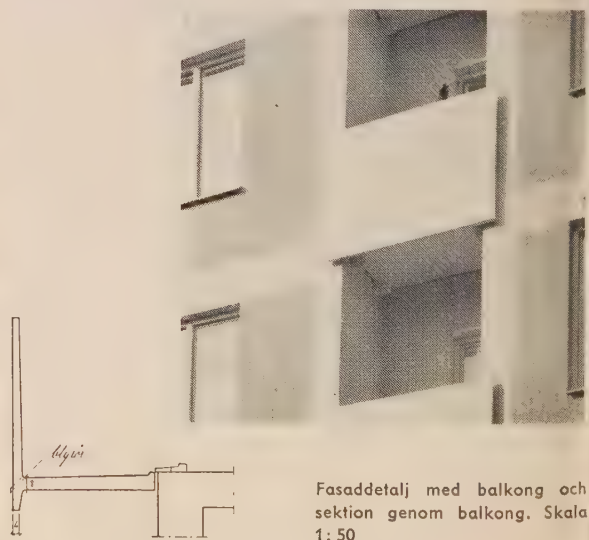
väggar är 15 cm, varför samtliga rördragningar och ventilationsdragningar förts i särskilda schakt inom lägenheterna. Balkongerna, som är brandbalkonger, är gjutna på fabrik av vit betong med såväl platta som räcke i ett stycke. De är monterade på plats, sedan huset färdigputsats, och upplagda på fyra T-järnsstöd, som sedan kringgjutits. Innerväggarna i lägenheterna är konstruerade som fabriksgjorda element i ramkonstruktion med gipsplattor men är icke utförda så av entreprenören, varför någon erfarenhet icke kunnat vinnas av konstruktionen.

Byggnadskonstruktioner: *Sven Tyrén*, Konsult-
rande Ingenjörsmått, medarbetare inom kontoret ci-
vilingenjör *svr O Norström*. Elektriska konstruktio-
ner: ingenjör *Sven Forslind*. Värme-, ventilations-
och sanitetstekniska konstruktioner: *Karl G Eklunds*
Ingenjörbyrå, medarbetare inom kontoret ingenjör
R Stålbom. Byggnadsarbetet har utförts av *I Sjölan-*
ders Byggnads AB. VVS-installationer har utförts
av *Gas, Vatten och Värme AB* och elinstallationer av
Elektriska AB Lennström.

Vissa lösa möbler har utförts i samarbete med ar-
kitekt *SIR Erik Ullrich*.

Arkitekt har varit arkitekter *SAR Carl och Hans*
Åkerblad med arkitekt *SAR Björn Howander* och ar-
kitekt *Peter Tygesen* som medarbetare.

Hans Åkerblad

Fasaddetalj med balkong och
sektion genom balkong. Skala
1: 50

v bostadsbyggandet. Mme Syrkus påvisade, hur regleringsåtgärder — enhetlighet i mättsättning, normgivning och intagande av plantyper — kunde bli en väcka till ny frihet. I väntan på typplanernas guldålder med utbytbara element och standardmått, varigenom man kunde få ett oändligt antal variationer, tvekade talaren icke att i länder, där man särskilt lider av bostadskrisen rekommendera *obligatoriska typplaner*, liksom hon också framhöll, att ett visst antal typplaner kunde tjänstgöra som standard för speciella planer.

Dessa idéer, stödda av argumentering av social natur, förskaffade talaren en allmän applåd från de närvarande; man inskränkte sig i fortsättningen under lovet av *arbetsplaner* till att konstatera, att *typplanen*, baserad på en förebildlig byggnadsindustrialisering, brast i klarhet. Byggnadsindustrin hade behov av ett stå på stadig grund på samma sätt som bilindustrin, där alla arbetsmoment skulle kunna bestämmas. Man måste göra en distinktion mellan den *typplan*, som kan bringas till utförande med hjälp av traditionella metoder, och den *typplan*, som är sammansatt av fabrikstillverkade och normerade element. Modulförsök, som gjorts i olika länder, grundade på traditionella mått för byggnadselement såsom t. ex. tegel föreföll slumpartade. Man borde inrikta sig på en *objektiv* och *»mänsklig»* modul. »LE CORBUSIER» moduler nämndes av några talare. Det utskott, som fick i uppdrag att behandla denna fråga, nöjde sig med ett i allmänna ordalag uttala sina förutsatser i denna riktning.

Å andra sidan visade det sig också, att byggnadsplanerationaliseringen är avhängig stadsplanekonsten, vilket man icke kan undgå att lyssna till. På denna punkt uppenbarade sig en svaghet i motionen — bristen på en doktrinär grundval och på ställningstagande, som för eller senare kommer att visa sig nödvändiga.

Den talare, som behandlade *produktionsfrågor* gjorde en utblick över läget och berörde de viktigaste försöken, som gjorts i fråga om industrialiseringen av bostadsbyggandet, som ännu i flertalet länder är föga utvecklad. Han skiljde mellan serieproduktion i samma plan, i vilken man accepterat traditionella metoder, halvindustrialiserad produktion med användning av standard-element, och vissa försök med helt förtillverkade element, av vilka det mest anmärkningsvärda är byggandet av 60 000 tillfälliga bostadshus i aluminium, byggda av den kritiska flygindustrin.

Till grund för varje försök till industrialisering återfinns tanken att *bespara arbetskraft*, som bidrar med 1 % i byggnadskostnaderna (där inbegripet arbetskraft, som nedlagts i material och byggnadselement).

Efter att ha kritiserat rationaliseringsförsök, grundade på traditionella planer, redogjorde talaren för den gräns som måste nå i detta ämne: framställning av byggnadsdelar på *fabrik* och

montering av dessa element på byggnadsplatsen.

Den del av hans rapport, som behandlade industrialiseringens *återverkningar på arkitektyrket* förtjänar också att nämnas.

Gentemot dem, som för framtiden förutser en ökad *specialisering* i olika branscher inom byggnadsfacket (skolor, sjukhus, bostäder m. m.) hävdade talaren, att specialiseringen i *arbetsart* skulle vara mera angelägen: han lyfte försiktigt på slöjan för att ge en bild av den nya tidens arkitekt: stadsplanearkitekten, som förverkligar planer av tekniserade tätortsområden, byggnadsarkitekt, som planerar byggnaden och arkitekten, som specialiserar sig på framställning av byggnadselement och utrustning.

Ett accepterande av detta graderade system är i viss mån berättigat. Man måste naturligtvis vidta försiktighetsåtgärder för att denna gradering i uppgifter icke skall få en alltför byråkratisk prägel genom att skapa förutsättningar för en akademisk omvälvning.

Kongressens avslutningssammanträde i den praktfulla festsalen i Kursaal i Scheveningen gav, som sig bör, anledning till en mängd omröstningar, och dessa voteringar antogs enhälligt i enlighet med resolutioner, som framlagts av de olika arbetsutskotten. Kongressen nådde otvivelaktigt sin kulmen i det högtidliga ögonblick, då en av dess mest kända och uppskattade medlemmar, Tage William Olsson, besteg talarstolen och läste upp en deklaration i eget namn, liksom också ett anförande av Sir Patrick Abercrombie, som uppmanade kongressen att antaga en sista resolution — i samma stund som en viss kongress skulle öppnas vid Genève-sjön — och därmed uttala en önskad från all världens arkitekter om en varaktig fred som ett villkor för en verklig återuppbyggnad.

Hela auditoriet reste sig och biföll enhälligt förslaget och hyllade talaren. Denna känsla av allmän trevnad markerade avslutningen av och höjdpunkten i den fjärde internationella arkitektkongressen.

Nästa kongress hålles i Moskva 1957.

Uttställning av tävlingsförslag till ett bostadsområde för 2 000 invånare

Med anledning av den internationella arkitektkongressen hade en arkitekttävling anordnats mellan elever i olika arkitektskolor över ämnet: Ett bostadsområde för 2 000 invånare. Enligt programmet fick de tävlande själva utvälja existerande tomtmark. Området förutom bostäder skulle innehålla gemensamhetslokaler och butiker. Valet och sammanställningen av lägenheter och hustyper var fritt.

Större delen av tävlingsdeltagarna — elever från högskolor i ett stort antal europeiska och transatlantiska länder — tolkade detta program alldeles riktigt, då de förutsatte, att detta bostadsområde om 2 000 invånare utgjorde en del av ett *angränsande område*, innehållande ungefär 5—6 000 invånare, som utgör ett

minimum för att ge full räntabilitet åt skola, barnhem, affärer m. m.

Utformningen av ett sådant område är naturligtvis beroende på markens beskaffenhet (stads- eller förortsområde, topografi) och av det detaljprogram, som eleverna erhöill av sina lärare. De inlämnade förslagen återspeglade ytterst skiftande tendenser. Man kan säga, att hela skalan av lösningar var representerad — från ett bostadsområde, som blott bestod av en enda fastighet i form av ett stjärnhus (universitetet i Delft, representerat av professor van den Broek) och till förslag bestående av en trädgårdsstad »i horisontalplanet», som utarbetats av elever vid arkitekturskolan i Bruxelles.

Den *differentierade* stadsplanen, som förutsatte huskroppar av olika typer och deras integration i stadstrukturen medelst ett mer eller mindre skiftande flätverk synes ha anammats av det stora flertalet tävlande.

Den klassiska lösningen av den differentierade stadsplanen representerades av förslag, som rytmiskt växlade mellan punkthus, lamellhus och lågbyggnader. Man kunde skilja förslag som företrädesvis uppvisade ett rutverk av geometriskt sträng natur från andra, som lät oss se en friare sammanställning med större hänsyn till markens topografi. Andra idégivare, som grundat sina lösningar på en kraftig exploatering av marken, hade använt sig av fastigheter med inre och yttre korridorer, som stod i förbindelse med duplex- och triplexvåningar. Där byggtätheten var mera reducerad dominerade lamellhus i tre eller 4 våningar, flankerade av punkthus. Någon storslagen »akademisk» lösning med symmetriskt linjespel fanns lyckligtvis icke.

Fasad av bostadshus i en fritidsstad till ett stort industriföretag. Tävlingsförslag av arkitektstuderande i Florens. Byggnadselementen, kuber, upphängda i lätt betongstomme

Studenterna från Florens tillhörde dem, som tolkade uppgiften friast. De hade utformat en *fritidsstad till ett stort industriföretag* vid havet. Den enhet, som låg till grund för projektet, bildade en *kub*, som vid behov kunde ökas genom användande av moduler och normgivande byggnadselement. Dessa var antingen upphängda i en lätt betongstomme på omgivande berg (se bilden) eller också sammanbyggda till grupper förlagda direkt på marken. Ett höghus, likaledes byggt efter modulsystem, innehöll erforderligt service och utgjorde centrum i fritidsstaden.

Detta projekt som utan tvivel var det mest »utopiska» visade starkast mot utvecklingen till en industrialiserad arkitektur och stadsbyggnad.

Huvudintrycket av denna intressanta utställning var, att utvecklingen av bygandet med element, som kan massproduceras, kommer att mer och mer öva inflytande på det som man i dagligt tal brukar kalla den tredje dimensionens stadsbyggnadskonst.

André Schimmerling

INKOMMEN LITTERATUR

Ny engelsk byggnadslitteratur

Building Construction for Craftsmen and Builders av C. Lloyd. Melbourne 1953 (Macmillan).

Handbok i hantverkligt husbyggeri. Illustrerad med teckningar.

Designers in Britain av Herbert Spencer (editor). London 1954 (Wingate).

Den fjärde volymen av detta bildverk över modern engelsk formgivning: behandlar möbler och inredningar, glas, keramik, textil, läder, industriprodukter, transportmedel, utställningar, skyltning, förpackningar och grafiska arbeten.

Early Christian, Byzantine and Romanesque Architecture av Cecil Stewart. London 1954 (Longmans).

Andra delen av »Simpson's History of Architectural Development» som i fem volymer skall behandla arkitekturen från antik till nutid. Rikt illustrerad med foton och planritningar.

Cambridgeshire av Nikolaus Pevsner. *The Buildings of England*, BE 10. London 1954 (Penguin).

Essex av Nikolaus Pevsner. *The Buildings of England*, BE 11. London 1954 (Penguin).

Två nya volymer i Pevsners beskrivningar av de engelska landskapens byggnadsminnesmärken.

Great Cities of the World. Their government, policies and planning av A. William Robson (editor). London 1954 (Allen & Unwin).

Monografier över 18 världsstäder (över Stockholm av Gunnar Heckscher och Per Holm) med en inledande uppsats »The great city of today» av prof. Robson. Illustrerad med foton, kartor, diagram.

Building Construction av W. B. Mc Kay. London 1955 (Longmans).

Kompendium i hantverkligt husbyggeri. Illustrerad med ritningar och teckningar.

Architects' Year Book 6 av Trevor Dannatt (editor). London 1955 (Elek).

Ur det som vanligt rika innehållet kan nämnas uppsatser om färg i arkitekturen, om Corbusier som målare, om Nervis arkitektur, om efterkrigsarkitektur i Japan och Jugoslavien och om Finn Juhl. Presentation av nya material och detaljer.

The Urban Scene av Gordon Logie. London 1954 (Faber & Faber).

En analys av stadsbildens element — »townscapes» — med exempel från europeiska städer, bl. a. Stockholm och Göteborg. Illustrerad med foton och plan-skisser.

Analysis of Symmetric Cylindrical Shells av John Mc Namee. London 1955 (H M S O).

Elementarbok i teori och praktik för beräkning av cylindriska skalkonstruktioner i betong.

Precast Concrete av Kurt Billig. London 1955 (Macmillan).

Betongelements konstruktion och användning. Illustrerad med ritningar och foton.

Architects' Working Details av D. A. C. A. Boyne (editor). London 1955 (Architectural Press).

Den tredje volymen av denna samling av arkitekturdetaljer, presenterade i foto och fullständiga ritningar: behandlar fönster, dörrar, väggar, tak, balkonger, regnskydd, värme- och belysningsarmatur samt möbler och fast inredning.

Constructional Steelwork av Oscar Faber. London 1955 (Spon).

Stålkonstruktionens teori och praktik med utgångspunkt från engelska normer. Illustrerad med diagram och detaljritningar. Tabeller.

A Key to Old Houses av Hampden Gordon. London 1955 (Murray).

Engelsk arkitekturhistoria med referenser till byggnadsverk, som är öppna för besökande. Illustrerad med foton och enstaka detaljritningar.

Steel Designer's Manual av Kent Gray & Godfrey Mitchell. London 1955 (Lockwood).

Handbok i beräkning av stålkonstruktioner. Rikt illustrerad med diagram och teckningar.

The Making of the English landscape av W. G. Hoskins. London 1955 (Hodder & Stoughton).

En studie över hur det engelska landskapet formats under olika epoker.

Architecture. An Introduction to the History and Theory of the Art of Building av W. R. Lethaby. London 1955 (Oxford University Press).

Nytryck av Lethabys populära arkitekturhistoria och -teori av 1911. Illustrerad med foton och teckningar.

Gunnar Asplund av Eric de Maré. London 1955 (Art and Technics).

En liten rikt illustrerad Asplundmonografi. Asplunds verk sättes i sitt samband med den nya arkitekturen i Sverige. Faserna i hans arbete skildras under rubrikerna »ungdomlig romantik», »den klassiska fasen», »revolution», »mognad» och »fulländning». Avslutningsvis en kort karaktäristik av mannen och verket.

The Modern Building Encyclopaedia av N. W. Kay (editor). London 1955 (Odhams).

Illustrerad byggnadsordbok.

Bauten in Hessen. Baukunst und Werkform vereinigt mit der Zeitschrift »Die neue Stadt.» 1 Sonderheft. Herausgegeben in Zusammenarbeit mit der hessischen Staatsbauverwaltung und dem Bund Deutscher Architekten (BDA) im Lande Hessen. 56 sid. Ill. Pris 3 DM.

Constructions scolaires et universitaires av Charles Rambert. Collection »L'Architecture Française de nos jours». Förlag Vincent, Fréal et Cie Éditeurs, Paris 1954. 157 sid. Rikt illustrerad.

Ten Books on Architecture by Leone Battista Alberti. Edited by Joseph Rykwert. Alec Tiranti Ltd., London 1955. 256 sid. 56 ill. Pris 35 Sh.

Flätverket—drömmen om staden, av Julius Järnåker. Almqvist & Wiksell, Stockholm. Ivar Hæggströms Boktryckeri AB, Stockholm 1955. 166 sid. Pris 23 kr.

Folkbiblioteket i Bild 1 Bibliotek på landsbygden och i mindre städer. Bilderboken sammanställd av Bengt Hjelmqvist. Bibliotekstjänst, Lund. Nordisk Rotogravyr, Stockholm 1955. 55 sid. Pris 27 kr.

La Facoltà di Architettura di Roma nel suo trentacinquesimo anno di vita. Edizioni Della Facoltà di Architettura di Roma. Officina Poligrafica Laxiale, Roma 1955. 232 sid. Ill.

Enfamiliehuset af idag. Ny samling. Modern Danish Houses 2 av Svend Eriks Møller. Høst & Søn's forlag, København 1955. 144 sid. Rikt illustrerad.

Nordiska Muséets och Skansens årsbok 1955. Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1955. Ill. Nordisk Rotogravyr. 275 sid. Pris 10 kr.

Hantverk och kultur 1953—1954. Statens Hantverksinstituts årsbok. Stockholm 1955. 165 sid. Rikt illustrerad.

AVGJORDA TÄVLINGAR

Kommunal förvaltningsbyggnad i Jakobsberg

En inbjuden tävling om kommunal förvaltningsbyggnad m. m. i Jakobsberg, Järfälla kommun, har avgjorts.

Ett förslag utfört av arkitekt SAR Hans Åkerblad med arkitekterna SAR Björn Howander och Olle Stark som medarbetare har av prisnämnden satts främst och förordats till utförande.

Prisnämnden har bestått av direktör Henry Bergsten, byggnadsrådet Hans Brunnberg, direktör John Ljungqvist, byrådirektör Ulf Snellman och skolläraren Wilh. Söderbärj. Övriga inbjudna till tävlingen var arkitekt SAR Sture Frölén och arkitekt SAR N-H Winblad.

UTLYSTA TÄVLINGAR

Uppgift	Inlämn.-tid	Se Byggm.
Stadsbibliotek och samlingslokaler i Härnösand	1 febr. 1956	Nr A 9, 55 s. XII
Läroverk i Norrtälje	1 mars 1956	Nr A 10, 55 s. XXI

Lämna reproduktionsdugliga tävlingsritningar.

ts. fr. sid. X
de syfte, torde i ett stort antal fall avsevärda ekoniska svårigheter råda.

Italien faller fortfarande mer än hälften av hyrorna
ler hyresregleringen, varigenom de hållas på en mycket
nivå. Genomsnittshyran torde icke överstiga 2 % av
arbetares inkomst. Ett regeringsförslag har dock föresl
parlamentet, innebärande en allmän höjning av de
derade hyrorna med 20 % intill år 1960, men även om
blir fallet komma hyrorna vid utgången av perioden
vara låga i förhållande till inkomsterna. Det stora
talet nybyggda bostäder äro dock icke subventionerade
således icke föremål för hyreskontroll och synas i de
ta fall betinga hyror överstigande en vanlig arbetares
alningsförmåga. Dessutom torde systemet att frigöra
orna från kontroll vid ombyte av hyresgäst icke kunna
gå att medföra allvarliga verkningar för personer, som
att söka arbete äro tvungna att flytta från en ort till
annan, samt för växande familjer, vilka behöva byta
större bostäder. Vissa möjligheter finnas att genom
ala åtgärder bistå de mest nödställda, men de synas
helt otillräckliga i förhållande till det totala hjälp
övet.

Schweiz uppmjukas hyreskontrollen undan för undan,
n hyrorna äro dock fortfarande till största delen regle
te. En successiv höjning av de reglerade hyrorna har
ellertid tillåtits, och genomsnittshyran är hög i för
hållande till inkomst. En undersökning gällande förhål
dena under år 1953 utvisar, att hyran i genomsnitt
gick till 12,6 % av en självständig arbetarfamiljs in
st, medan en tjänstemannafamilj betalade 13,1 % av
inkomst i hyra. I det förra fallet var medeltalet om
12 % för hus byggda före 1940 och 14 % för hus
gda efter sistnämnda tidpunkt. En urvalsundersök
g av hushållsutgifterna i staden Zürich under 1953 ut
visar, att hyran belöpte sig till mellan 13 och 14 % av
totala familjeinkomsten. Detta procenttal understeg
det för hela staden gällande genomsnittet, eftersom
familjer boende i subventionerade bostäder voro överre
senterade i urvalet. Sociala åtgärder i syfte att lindra
kningarna av de höga hyrorna äro helt de lokala myn
heternas angelägenhet och gälla i regel endast ny
gda hus.

Den s. k. bostadsunderhålls- och hyreslagen (Housing
bairs and Rents Act) av år 1954 för England och
les medger, under förutsättning att vissa villkor upp
as, betydande hyreshöjningar liksom även motsva
nde lag i Skottland. Enligt beräkning torde ca en tred
vel av hyrorna för det totala bostadsbeståndet med stöd
lagen kunna höjas. Tills vidare ha endast ett mindre
al hyresvärdar enligt uppgift begagnat sig av de möj
heter den nya hyreslagen erbjuder, men det är ännu
tidigt att avgöra, om detta endast är liktydigt med
viss tröghet i början eller en tendens av mera bestå
e natur. Enligt den nya lagen falla även privatägda
esbostäder byggda efter den 30 augusti 1954 utanför
esregleringen, men antalet bostäder tillhörande denna
gori är än så länge mycket litet. Innan den nya la
s tillkomst uppgick den genomsnittliga bruttohyran,
övriga avgifter, till ca 8 % av familjernas bruttoin
st. För personer med en inkomst understigande 200
d om året, d. v. s. närmare en femtedel av hyresgäs
ta i de bostäder, som nu komma i fråga för en hyres
ing, var medelhyran mer än 20 % av inkomsten. Inom
na grupp beräknas den tillåtna hyreshöjningen i me
tal i England och Wales röra sig omkring 38 %, vilket
lle komma att medföra, att hyran steg till ca 30 % av
omsten. Huvuddelen av dessa hyresgäster äro emeller
pensionärer och andra, vilka åtnjuta s. k. »national
stance», en form av allmänt understöd, som garan
r ett visst existensminimum. Normalt torde hela
an falla inom ramen för detta understöd, och hyres
ningen skulle således icke komma att medföra en yt
igare ekonomisk påfrestning för dessa kategorier. Inom
omstgruppen mellan 300 och 600 pund i årsinkomst,
attande flertalet kroppsarbetare, uppgick hyran, inkl.
gifter, före den nya lagens ikraftträdande till mellan 7

Forts. sid. XXII

Till Mosaikhuset i Bromölla valdes

WERNO dörren

Där kraven är stora — där väl
jer man Werno-dörren. Mosaik
huset i Bromölla är sålunda bara
ett av de många uppmärksam
made nybyggen där man stannat
för Werno-dörren med det bär
ande ytskiktet. Dess fördelar är
uppenbara:

- Werno-dörren är formbestän
dig. Dörren är helt igenom fylld
med strå, vinkelrätt limmat
mot ytskiktet. Inga tomrum,
där ytskiktet kan sjunka in.
Fyllningen är neutral och fri
från inre spänningar.

- Werno-dörren är stark. Strået
fyller samma funktion som
"livet" i en I-balk.

- Werno-dörren är värme- och
ljudisolerande — en Werno
dörr är lika isolerande som en
normal mellanvägg!

- Werno-dörren är förhållande
vis lätt — frestar ej gångjärnen.
Dessutom är den behändig och
trivsamt — ger ett så behagligt
anslag.

- Werno-dörren är motstånd
skraftig mot eld. Brandtekniska
prov har visat, att den är mer
brandsäker än en massiv trä
dörr. Werno-dörren är därför
godkänd som tamburdörr.

När Ni planerar för framtiden — öppna dörren för Werno!

AKTIEBOLAGET **WSThus** FORSERUM

BACKMANS MÅLERI

PARKGATAN 10, STOCKHOLM K

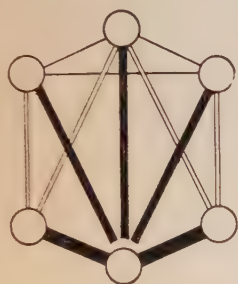
TEL. 53 10 24

HAR UTFÖRT
MÅLERIARBETENA

i pensionärsbhemmet

Kv. Palsternackan, Enskede

KÖKSPLANERINGEN

ritar kök av alla storlekar,
för alla hushållstyper,
i alla prisklasser

Vår strävan är att alltid skapa funktionsmässigt riktiga kök och göra dem trivsamma och personliga.

Vi arbetar som en konsulterande firma och ritar kök på uppdrag av arkitekter och privatpersoner för ombyggnader och nybyggnader av alla slag.

Till dem, som så önskar, förmedlar vi även snickerier samt tar in anbud på övrig köksutrustning och på arbetets utförande. Vi kontrollerar även arbetet på byggnadsplatsen.

Envar, som önskar hjälp med planering och inredning av kök är välkommen till

KÖKSPLANERINGEN Ingenjör Sylvia Norlin

Rämensvägen 6, Johanneshov. Telefon Stockholm 19 30 19.
Konsulterande byrå för kök i privat- och storhushåll.

och 9 %. Den medgivna genomsnittliga hyreshöjning beräknas till 31 % och om de senaste löneökningarna tas gas med i beräkningen, skulle detta innebära, att hyran skulle komma att stiga till mellan 8 och 11 % av inkomsten, vilket dock fortfarande är betydligt mindre än före kriget och måste anses ligga på en låg nivå i förhållande till hyrorna i nybyggda subventionerade hus. Dessa siffror är givetvis medeltal, och i ett visst begränsat antal fall torde den ekonomiska situationen vara besvärlig, särskilt bland stora familjer, för vilka inga speciella åtgärder synas förutsetts.

I Västtyskland föreligger ett förslag om en hyreshöjning på 10 % i genomsnitt i förkrigshus och i vissa fall intill 15–20 % i hus av särskilt hög standard. Den hyreshöjning skulle komma att drabba ca hälften av totala bostadsbeståndet. Det har beräknats, att den genomsnittliga hyreshöjningen skulle komma att innebära en förskjutning uppåt på ca 1 % i förhållandet mellan hyra och inkomst i fråga om en vanlig arbetarlön, men det förefaller som om den senaste löneökningen skulle varit tillräckligt stor för att utjämna verkningarna av denna hyreshöjning. Hyran i de hus, det här är fråga om, torde för övrigt även i fortsättningen komma att hålla sig under 10 % av inkomsterna. De västtyska myndigheterna anse dock, att risk föreligger för vissa svårigheter för pensionärer och andra personer, som dragit sig tillbaka från förvärvslivet. Tvåpersonershushåll inom så nämnda grupper betalade sålunda vid utgången av 1954 i medeltal 16,5 % av sin inkomst i hyra och denna skulle komma att ytterligare stiga. Som en provisorisk åtgärd har man tänkt sig söka förmå provinsförvaltningarna att vidtaga mått och steg för att lindra verkningarna för dessa grupper. Under det första året komma provinsstyrelserna att erhålla betydande bidrag från den centrala budgeten, vilket sannolikt kommer att vara tillräckligt för att täcka utgifterna för detta ändamål.

I Frankrike uppgår hyran fortfarande, trots nyligen företagna höjningar, icke till mer än i medeltal 4 % av hushållsutgifterna. I en lag, som antogs i september 1954, förutsågos emellertid åtgärder för att mildra verkningarna av förekommande hyreshöjningar. Huvudsyftet för erhållande av hyresbidrag är, att grundhyran (exklusive andra avgifter såsom t. ex. för hållande av portvakt) skulle uppgå till en viss minimiprocent av inkomsten. Miniprocenten fastställs för en viss period i taget och varieras t. ex. under perioden 1 juli 1954–30 juni 1955 till 4,6 % för en familj med tre barn och 7,2 % för en familj utan barn. Bidraget beräknas på basis av skillnaden mellan det faktiska hyresbeloppet (dock ej överstigande ett visst maximum varierande i förhållande till bärkraftstalet) och den enligt ovan fastställda procentuella andelen av inkomsten. Hyresbidraget utgår med en viss procent av denna skillnad och varierar med hänsyn till barnantal och familjeföreståndarens ställning, d. v. s. hänförelse till om man är anställd eller egen företagare. Hyresbidrag, som utgår till en familj med tre barn där familjeförsörjaren är anställd, uppgår t. ex. till 90 % av den ovan beskrivna skillnaden, medan det för en familj med tre barn är 40 %. Det bör slutligen tilläggas, att ett bidrag även utgår till ekonomiskt speciellt svaga hushåll, såsom äldre, sjuka och sådana, vars årsinkomst understiger 144 000 francs. Systemet synes dock vara tämligen enkelt och har hittills icke spelat någon större roll i att vara den fortfarande allmänt låga hyresnivån. Det bör emellertid lämnas en relativt tillfredsställande garanti mot allvarigare svårigheter till följd av hyresstegringar.

I Nederländerna har för att motverka hyreshöjningar i början av 1954 (17–29 % alltefter bostadens storlek) kompensation medgivits i form av skattesänkningar (i en del omsättningsskatter), lönehöjningar och höjningar av pensionsbeloppet. I Danmark infördes genom en ny lag i april 1955 gradvisa hyreshöjningar för förkrigshus regel upp till 23 % av 1939 års hyresnivå, varvid dock del av höjningen uttages av kommunerna i form av skatter.»

(Ur »Bygginformation nr 36, 1955»)

MASKINSAX MAGNI

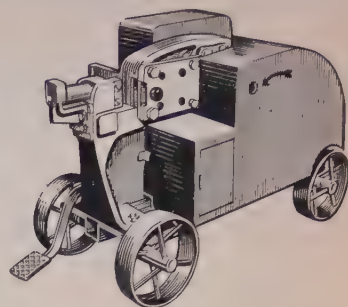
för armeringsjärn

Maskinen är mycket lättskött och har stor kapacitet.

Klipper rundjärn upp till 32 mm av St. 37 och upp till 28 mm av St. 52.

Saxen klipper då fotpedalen nedtrampas och den kopplar därefter ur automatiskt. Fotmanövreringen medför att arbetaren har båda händerna fria för att hålla materialet.

LUGN OCH TYST GÅNG

68

F. LIEDHOLMS

Smides- & Mek. Verkstad

Holländaregatan 9, Hälsingborg

Telefon 18176

Järn- o. Plåtkonstruktioner

Svetsningar

Maskinarbeten

Pressningsarbeten

ARKITEKT

Vid Stockholms stads gatukontor, parkavdelningen, anställs en arkitekt med lön enligt lönegrad 28.

Avlöning inklusive nu gällande tillägg utgår med 15948—23 748 kronor/år. Högre begynnelselönen, dock högst 20 736 kronor per år, är möjlig om tidigare likvärdig anställning kan åberopas.

Sökande bör ha avlagt arkitektexamen vid teknisk högskola eller äga motsvarande kompetens. Genom tidigare verksamhet förvärvat kännedom om den offentliga parkens uppgifter i stadsbyggnaden är en önskvärd merit.

För tjänsten gälla 1947 års tjänstereglemente och 1951 års pensionsreglemente för Stockholms kommunalstyrelse.

Till gatunämnden ställd ansökan med vidimerad meritförteckning och de övriga handlingar sökande vill åberopa skall insändas till gatunämndens kansli, postfack, Stockholm 8, senast den 15 januari 1956.

Förfrågningar rörande tjänsten besvaras av stadsträdgårdsmästare Holger Blom, tel. 23 58 85, säkrast kl. 11—11.30.

STOCKHOLMS STADS GATUNÄMND

AB INSTALLATÖR

**Värme- och sanitära installationer
industrirörledningar**

Sjöbjörnsvägen 5, Stockholm Sv.

Tel. växel 190250

Filial Gumshornsgatan 7, Stockholm

Tel. 67 12 33, 67 12 34

ARKITEKT

M.A.A., 37 år, med grundig erfaring i projektering, planläggning og ledelse af alsidigt byggeri, samt flerårig erfaring i administration af større arkitektvirksomheder, søger forbindelse med veletableret arkitektvirksomhed med mulighed for partnership ved investering af kapital svarende til estimerede fremtidsmuligheder og arbejder på hånden.

Totalt køb med udbetaling og afdrag over en kortere periode har også interesse.

For udveksling af nærmere oplysninger bedes interesserede venligst skrive til billet mrk. 871, ARKITEKTEN, Bredgade 66, København K.

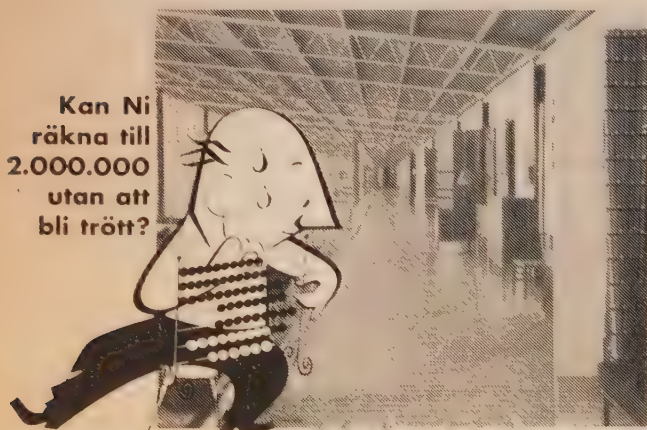

Vilket Synteko-golv väljer Ni?

Vidgat Synteko-program medger nu individuell golvbehandling

Syntekos nya lösen heter "individuell golvbehandling". Varje parkettgolv, gammalt som nytt, kan nu få exakt den ytbehandling som är lämplig i varje speciellt fall — ett länge eftersträvat mål för modern golvård. Välj mellan Synteko Härdplast 1602, Synteko Härdlack 1630 eller kombinationen Härdplast Härdlack. Samtliga 3 Syntekometoder skapar stor slitstyrka och därmed också god ekonomi. Synteko ger ränta på golvpengarna!

Kan Ni
räkna till
2.000.000
utan att
bli trött?

Synteko-golv på H 55 tålde 2.000.000
fötter utan att "tröttna"

Vågar Ni utsätta Er parkett för ett liknande "hållfasthetsprov"? Om den — liksom på H 55 — blivit sakkunnigt Syntekobehandlad, kan Ni med gott samvete räkna med minimal förslitning efter maximalt slitage!

1 Synteko Härdplast 1602

Ledande parkettbehandlingsmedel sedan 19...
Alltjämt ööverträffat i slitstyrka — håller t...
åratals slitage med minsta tänkbara underh...

2 Synteko Härdlack 1630

— motsvarar högsta krav på elasticitet och ...
styrka. Gör parketten okänslig för vatten, f...
sprit etc. redan efter 1 dygn. Är bättrings...

3 Kombinationen Härdplast/Härdlack

— ger en hård och slitstark grund med en e...
tisk och bättringsbar yta. Golvet blir lj...
vackert och mattglänsande.

*Dra nytta av ett intensivt forskningsarb...
föreskriv*

Synteko®

ledande parkettbehandlingsmedel från AB Ca...
Stockholm 11

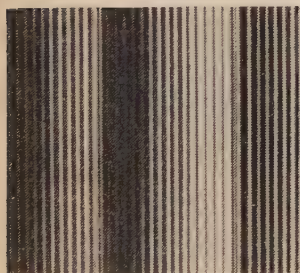

Ornamentglas „LISTRAL“ ST 157 blankt och matterat

Det refflade mönstret förläner detta gjutglas ett påfallande elegant och dekorativt utseende, så att det utöver sitt nyttovärde är medbestämmande för omgivningens karaktär och har en mångsidig användning.

Det lämpar sig för fönsterförglasning lika väl som för skiljeväggar.

Det användes vid möbelbyggande och utnyttjas på grund av sina framstående ljusspridande egenskaper vid tillverkning av belysningsarmaturer.

Ornamentglas „LISTRAL“ ST 157 blankt

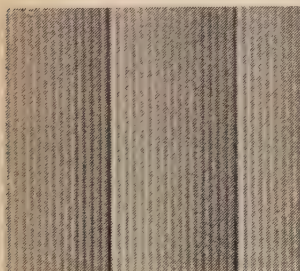
Struktur: översidan: linjemönster
undersidan: granulerat

Tjocklek: 3 – 4 mm

Lagermått: 120/126 x 200/255 cm

Profil

Ornamentglas „LISTRAL“ ST 157 matterat

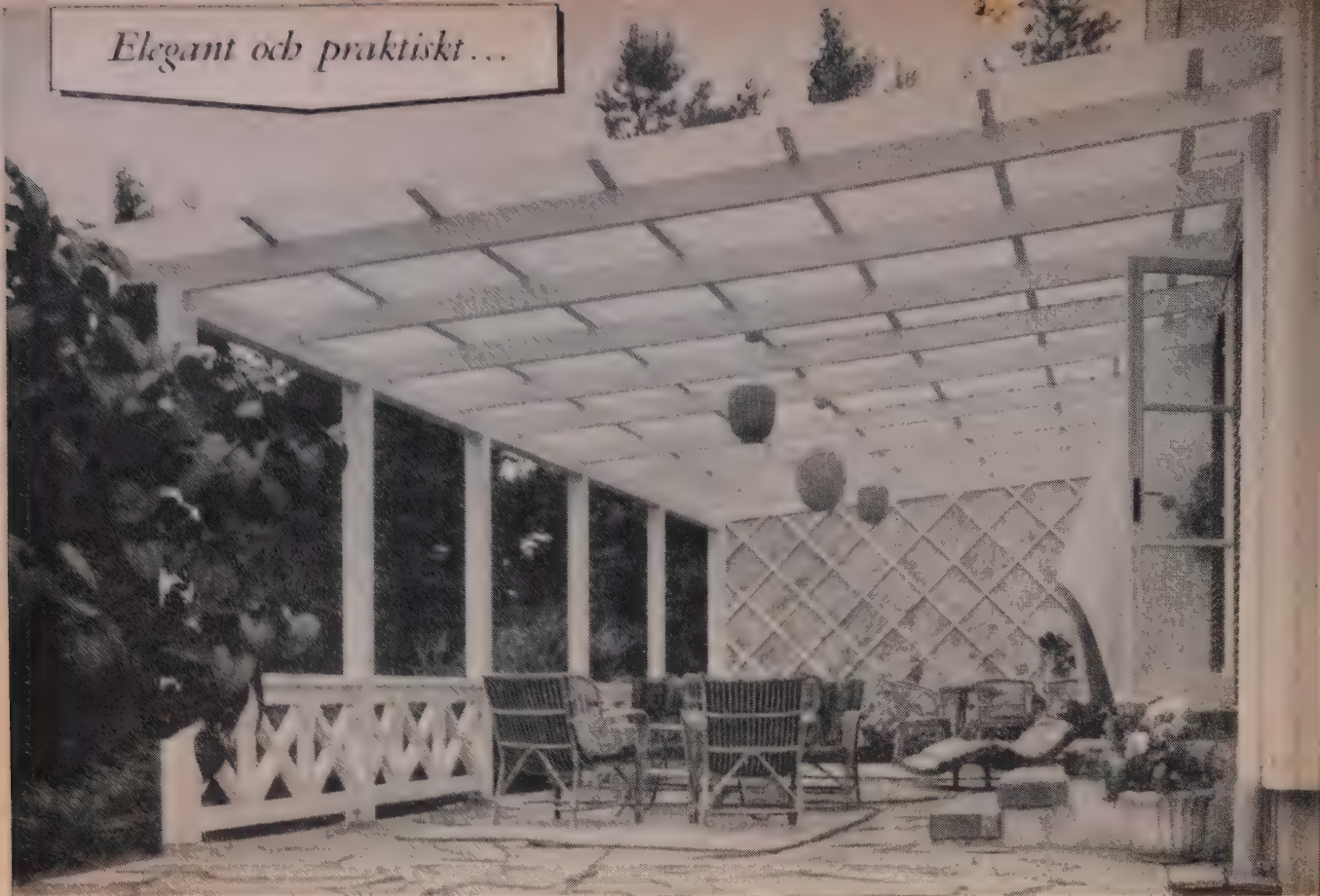
Struktur: översidan: linjemönster
undersidan: granulerat och matterat

Tjocklek: 3 – 4 mm

Lagermått: 120/126 x 201 cm

Levereras genom de ledande planglasfirmorna

Elegant och praktiskt...

Skärm-
tak
över
entréer
etc.

Tak
och
räcken
för
bal-
konger

UVELUX[®]

— **SM** glasfiberplast släpper
in dagsljuset

UVELUX heter Svenska Metall-
verkens glasfiberarmerade ester-
plast. Den finns nu för omgående
leverans i såväl plana som korrugerade
skivor. Uvelux tillverkas
förutom ofärgad även i transpa-
ranta färgerna gult, blått och
grönt. Det finns flera starka skäl
för Er att välja Uvelux:

Korrugerad Uvelux tillverkas i di-
mensioner och format, som överens-
stämmer med de i marknaden vanli-
gast förekommande korrugerade
skivmaterialen, t.ex. Korrugal. Uve-
lux går därför mycket väl att an-
vända i kombination med och i di-
rekt anslutning till dessa material.

UVELUX har god ljusgenomsläpplighet och är dessutom
starkt • lätt • korrosionsbeständigt • underhållsfritt
Uvelux säljes genom glasgrossister, järnaffärer och byggnadsmaterialfirmor.

AB SVENSKA METALLVERKEN

VÄSBYVERKEN, Upplands-Väsby, tel. Sigtuna (riktnr 0760) 301 30

Tak över bensin-
stationer, hållplat-
ser etc.

Fönster i magasin,
ladugårdar och trak-
torgarage m. m.

Till SPP:s pensionärshem

är

GRANITARBETENA

utförda av

**J. G. PETTERSSONS
STENHUGGERI**

VÄTÖ

Tel. 0176/34015

*Grus, singel
och makadam*

till

**SPP:s PENSIONÄRSHEM
PÅ LIDINGÖ**

har levererats av

LIDINGÖ LASTBILCENTRAL

LIDINGÖ 1

Tel. 65 08 38, 65 31 17

Alla transporter utföres

Inredningssnickerierna

I

MATSAL

RANGERINGSGÅNG

OCH

VÅRDAVDELNING

FÖR SPP:S PENSIONÄRSHEM

har utförts av

DICKSVEDS INDUSTRIER AB

Gagnef. Tel. 117

**AB O. SANDÅ
MÅLERIFIRMA**

Paternostervägen 36

JOHANNESHÖV

Tel. Växel 48 71 31, 49 75 64

LEVERANTÖR

AV

JÄRNVAROR

TILL

S.P.P.

**SIGVARD CARLSSONS
JÄRNAFFÄR**

TIMMERMANSGATAN 23, VÄXEL 44 96 95
STOCKHOLM

FÖNSTERSNICKERIER

ENTRÉPORTAR

GLASPARTIER

TILL

*S. P. P.:s pensionärshem
på Lidingö*

LEVERERADE AV

**SÖDRA VI
BYGGNADSSNICKERIER**

SÖDRA VI
Tel. Växel 84 - 154

KOPPARARBETET

såsom

*taktäckning
barriär- och
fasadbeslagning*

har utförts av

ÖSTERMALMS PLÅTSLAGERI

GÖSTA RÖNSTRÖM

Värtavägen 14

Tel. 62 08 63

Stockholm

62 75 39

DE ELEKTRISKA
ANLÄGGNINGARNA INOM

**SPP:s PENSIONÄRSHEM
Å LIDINGÖ**

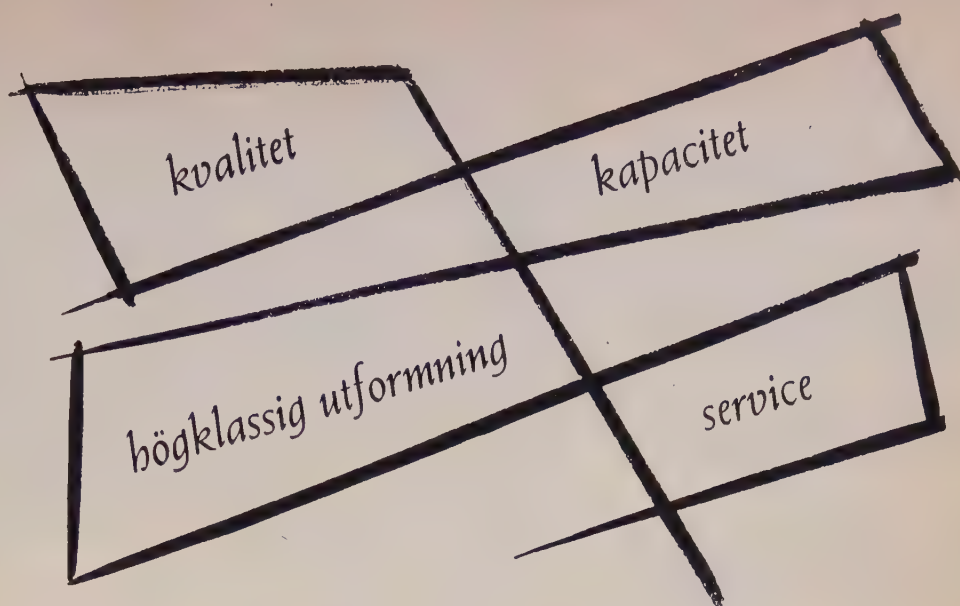
HA PLANERATS OCH
KONTROLLERATS AV

**ELEKTRISKA
PRÖVNINGSANSTALTEN AB**

GREV TUREGATAN 14

STOCKHOLM

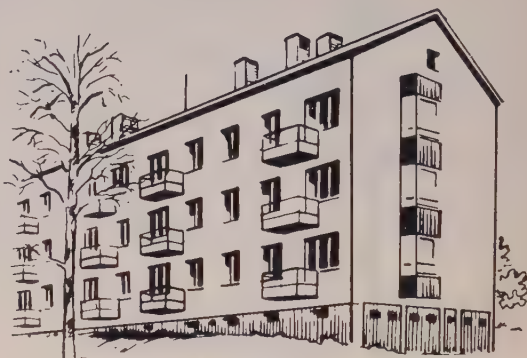
TEL. 67 02 70

ESSELTE ABs TRYCKERIER

Vasagatan 16, Stockholm • Tel. 22 95 00, riks 22 95 40

Högsta standard till lägsta kostnad

SVENSKA RIKSBYGGEN

Torstenssonsgatan 3 · Stockholm

Bostadsbyggen...

- Industribyggen
- Kraftstationer • Dammar
- Broar • Kajer • Vågbrytare
- Flygfält • Vägar • Beläggningar
- Siloanläggningar • Oljebhållare
- Vatten- och avloppsledningar
- Schaktning • Sprängning
- Undervattensgjutning
- Sandsugning • Muddring • Uppfyllning
- Marinbetong - pontoner, kasuner o. dyl.

BYGGNADSAKTIEBOLAGET

Bygger på mer
än 40 års erfarenhet

CONTRACTOR

KUNGSGATAN 28 · STOCKHOLM · TEL. 23 16 05
MEDLEM AV SVENSKA BYGGNADSENTREPRENÖRFÖRENINGEN

Huvudentreprenör för SPP:s pensionärshem "Björnbo" på Lidingö

BEVAKNING AV
BYGGNADSOMRÅDEN FÖR
SPP:s PENSIONÄRSHEM PÅ LIDINGÖ
OCH FÖR
PENSIONÄRSHEMMET I ENSKEDE

HAR OMBESÖRJTS AV

F:a HUSBEVAKNING

E. V. E. MÅNSSON

Östgötagatan 41, Stockholm

Tel. 40 41 49 — 40 41 15

MÅNGÅRIG VANA BORGAR FÖR GOTT ARBETE

MÅLNINGSARBETET

av bus S1, S2, S3

Sjukhusavdelningen

samt bus N2 och N4.

SPP:s Pensionärshem

Björnboområdet, Lidingö

utförts av

MÅLERIFIRMAN

H. A. Backlund AB

Katarina Bangata 55, Stockholm Sö.

Tel. 44 25 42, 40 11 85

en julgåva som hela familjen har glädje av hela året

*Fåtölj 564-029 ur Triva-serien, design Harry Bertola,
och tillverkad vid AB Nordiska Kompaniets Verkstäder
i samarbete med Knoll International Ltd, New York.
Korg av formad och svepsad ståltråd ansluten till ett kraf-
tigt metallunderrede genom gummibuffertar, vilket ger en
beagligt fjädrande rörelse. Fåtöljen är svartlackerad och
monterad med skumgummimatta klädd med kraftigt mö-
beltyg i klara färger. Riktpris 325 kr.*

hos **Triva** -återförsäljare över hela landet samt i Stockholm på NK

En ständig ström av stål för världens behov FRÅN BETHLEHEMS ANLÄGGNINGAR...

Under årets alla dagar är Bethlehem-anläggningarna sysselsatta med att leverera stora mängder stål till förbrukare världen runt. Den ständiga strömmen av stål säkerställs genom Bethlehems centrala tillverkningskontroll, vilken omfattar varje fas i stålframställningen från malmens brytning till skeppningen av den färdiga produkten.

Detta innebär, att Bethlehem är en alltigenom pålitlig leverantör — alltid redo och i stånd att betjäna Er. Dessutom är det bekvämt att göra affärer med Bethlehem därför att vårt stora nät av samarbetsvilliga kontor och representanter når ut till varje vrå av jordklotet. Bethlehem Steel Export Corporation, 25 Broadway, New York 4, USA. Telegramadress: "BETHLEHEM, NEWYORK."

Bethlehems stora anläggning vid Sparrows Point i Baltimores hamn är världens största stålverk beläget vid havet. Här kan exportprodukterna lastas direkt på fartygen.

Representant: Axel H. Ågren AB, Kungsgatan 4, Göteborg

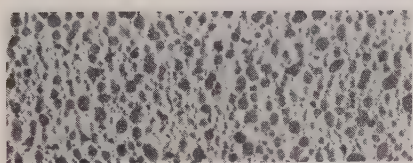
706 Sv

BETOCEL

lättbetong är gjuten på vinds- och källarbjälklag och håller varmt och skönt åt SPP-pensionärerna i Björnbo. Den "brinner" efter — och blir därför bara hårdare och fastare med tiden — faller inte ihop och sammanpressas inte — kan inte brinna, tvärtom skyddar den och isolerar vid vindseldsvåda.

Den är ett idealiskt material för bjälklagsisolering och den är bland det billigaste man kan tänka sig.

— *Vill ni veta mer om Betocel?* —

BETOCEL γ 0,3
Skala 2:1

Begär upplysningar hos

ISOLERINGSBETONG AB

SOLNA

Tel. 82 11 70 — 82 11 80

Ängkärrsgatan 12

Rörledningsaktiebolaget

NILS & B. NILSSON

Stockholm C

Luntmakargatan 14 Tel. vxl 23 23 05

Filial: Lidingö Tel. 65 64 76

har utfört

*värme-, ventilations-
och sanitetstekniska installationerna*

inom samtliga byggnader vid

SPP:s PENSIONÄRSHEM, BJÖRNBO

HUVUDENTREPRENÖR

för

Pensionärshemmet

i Enskede

har varit

I. SJÖLANDERS BYGGNADS AB

GYLLENBORGSGATAN 4 • STOCKHOLM

Tel. 51 77 11, 51 85 60, 52 13 20, 53 25 14

SPP

Trygghet för de anställda. Under den parollen verkar alla de företag som under sina platsannonser kan sätta

FÖRETAGET **(SPP)** ANSLUTET

De företagen ger sina anställda mer än enbart en arbetsplats — de hjälper dem att skapa trygghet i livets olika skiften

TRYGGHET PÅ ÅLDERDOMEN
TRYGGHET VID ARBETSOFORMÅGA
TRYGGHET FÖR EFTERLEVANDE

I linje med dessa motto och i samarbete med bl. a. arkitekterna Backström och Reinius, skapade SPP Björnbö — den stora, också arkitektoniskt mycket intressanta anläggningen på Lidingö. Över 200 pensionsbostäder, centralkök, sjukhus, tvättinrättning, butiker, sällskapsrum och en långt driven service skänker både trygghet och trivsel.

SVENSKA PERSONAL-PENSIONS KASSAN

STOCKHOLM
Nybrogatan 11

GÖTEBORG
S:a Hamngatan 45

GISLAVED

BYGGINOL

MÅLARFÄRG
I RULLE

Spännes som
målarpapp
klistras som
tapet
sänker
underhålls-
kostnaderna

Riktpriis 3:50 m²

SVENSKA GUMMIFABRIKS AB · GISLAVED

RUBENS

VRIDFÖNSTER

2 ELLER 3-GLAS.
SÄND EDRA
RITNINGAR FÖR
ANBUD

RUBENS BRUKS AB
STRÄNGNÄS

NAMNANROP "RUBENS"
FÖRSÄLJNINGSKONTOR I MALMÖ
TEL. 38 111

SYDÖSTRA SVERIGES BYGGNADSGILLE

KALMAR • Telefon: 155 50

Utför alla slag av: **Byggnadsarbeten**
Målningsarbeten
Värme- och
sanitära-
samt el-arbeten
Plåtarbeten
Smidesarbeten

*Värme-, ventilations-
och sanitetstekniska
anläggningarna för*

MOSAIKHUSET
I BROMÖLLA

har konstruerats av

GEORG BOMAN:s
KONSTRUKTIONSBYRÅ

JÖNKÖPING
Tel. 145 18 eller 229 87

Skärmtakskonstruktionerna

till Enskede Pensionärshem

har levererats och monterats av

KLARA SMIDES- & MEKANISKA VERKSTAD

Klarabergsgatan 48

Tel. 11 21 83

*Utför alla inom branschen förekommande arbeten
snabbt och billigt*

Räkna med LÄTTONG

*— förbilligad uppvärmning
och förminskade bränslekostnader*

De byggmästare som endast vill ha den bästa cellbetongen går in för vår aktiverade LÄTTONG. Materialet, som på grund av dess beprövade goda egenskaper lämpar sig speciellt för värmeisolering av betongtak, terrasser, överbyggda gårdar, vinds- och källarbjälklag, källargolv, kyl- och frysrumsisolering, isolering av rör i kulvertar etc.

2 600 m³ cellbetong har levererats till Vällingby 3 och Hässelby gård 7.

ISOLERINGS A.B.

LÄTTONG

*Infördras offert och närmare
upplysningar*

Adress: Huddingevägen 470 - Tel. 47 64 30, 47 43 51 - Älvsjö 2

Återförsäljare: Svenska Golvmaterial AB Linköping. Tel. 22 41 9
(Östra Sverige, Skåne, Öland och Gotland)

Dickson & Sjöstedt, Göteborg. Tel. 17 10 60
(Västra Sverige, Värmland och Närke)

Tapetserade VÄGGAR:

hållbara VÄGGAR

TAPETER

ge en elastisk och därför hållbar väggyta. En spik eller en stöt efterlämnar knappast något märke, och skulle en skada uppstå på en tapetserad vägg går den lätt och snabbt att laga. Allt talar för tapeter: trevnaden, ekonomien, dess isolerande egenskaper, hållbarheten.

RUDOLPH BJÖRKLUND & Co AB
Malmtorgsgatan 8

**AB KÅBERGS TAPETFABRIKS
DETALJAFFÄR**
Malmskillnadsgatan 30

AB GUSTAF NILSSONS TAPETHANDEL
Hornsgatan 65

**C. A. KÅBERGS TAPETAFFÄR
J. V. MODIN AB**
Regeringsgatan 5

C. E. WINGQVIST AB TAPETAFFÄR
Gamla Brogatan 19

TRETONG

Att lita på

då det gäller

beständigt cementbruk

med värmeisolerande och spikbara egenskaper

Lejmark's

TIMMERNABBEN

Ingeniörsfirma Robert Lejmark AB

Telefon 12, 112

Konsulterande Ingeniörsfirman

Karl G. Eliasson AE

(Överingeniör Nils E. Frenning, ledamot av
Svenska Konsulterande Ingeniörers Förening)

Konsulterande Elektroteknisk Ingeniörsbyrå
och Elektrotekniskt Laboratorium

Tel. gruppnnummer 17 45 50

Vallg. 8, Göteborg

Utredningar, projekt, program, anbudsgranskning, leveranskontrakt etc. rörande elektriska kraftstationer och distributionsanläggningar, elektriska belysnings-, kraft-, hiss- och åskledareanläggningar m. m.

Kontrakt rörande energileveranser.

Kontroll, besiktningar, avprovningar och värderingar.

Godkända besiktningsmän för revisionsbesiktningar.

PATENT

PATENTBYRÅN
A. W. ANDERSON
FRED. FLERON - TAGE F. NILSSON

MALMÖ
Stortorget 8
Tel. 716 25

STOCKHOLM
Kungsgatan 18
Tel. 10 95 03

VÅRT ARBETSOMRÅDE OMFATTAR:

PATENTANSÖKNINGAR • VARUMÄRKESANSÖKNINGAR • MÖNSTER-
SKYDDANSÖKNINGAR • FÖRUNDERSÖKNINGAR • TEKNISKA UT-
LÅTANDEN • PATENT- OCH VARUMÄRKESPROCESSER

VARUMÄRKEN

BRÖDERNA GUSTAFSSONS
STENHUGGERI A.-B.
Tel. 68 91 80 STOCKHOLM Tel. 68 91 95

Vi renovera även äldre stenfasad

A.-B. Fastighetstjänst

Ukt. rörentreprenörer Kammakargatan 51 A-B
STOCKHOLM

Telefoner Kontoret 20 96 42 & 21 22 38

Efter kontorstid Dir. Gustavson 40 44 86

Verkm. Gustafsson 50 55 43

Jourhavande montör 45 43 66 & 41 44 84

Utför

anläggningar och moderniseringar. Reparationer av
alla slag till fastigheter och fabriker. Alla arbeten
utföres under ansvar och garanti.

**JÄRNBKONSTRUKTIONER, RÄCK,
FÖNSTER- och DÖRRPARTIER i
JÄRN och METALL samt
BYGGNADSSMIDE**

AB AX. G. JANSSEN
SMIDES- & MEK. VERKSTAD

KATARINA BANGATA 77 Tel. växel 44 05 95

ROKO-TRYCK

ger originalvärdiga kopior

LITOGRAFI

OFFSET

David Bagares gata 7, Stockholm - Tel. växel 23 22 40

SKVS

Vid behov av opartisk teknisk rådgivning inom
värme-, ventilations- och sanitetsteknik anlita
medlemmar av

Sveriges Konsulerande Värme- och Sanitetsingenjörers Förening

Föreningens ändamål är att främja och utveckla den
konsulerande ingenjörsverksamheten inom värme-, ven-
tilations- och sanitetstekniken.

Utförlig annons i kommande nummer av denna tidning.

Medlemsförteckning kan erhållas av sekreteraren,
Ingeniör Nils Wahlman, Lagerlöfsgatan 8, Stockholm.
Tel. 52 08 50.

Så märker man bra

Holmen-Board är sandfri.
Den skadar ej verktygen
och blir lättare att bear-
beta.

Holmen-Board har liten
absorptionsförmåga, den är
fuktavvisande, vilket ökar
dess användningsområden.

Holmen-Board är lätt att
forma och är utmärkt för
alla slags inredningsnic-
kerier och -detaljer.

Holmen-Board har den
rätta fukthalten. Den är
formbeständig och slår sig
ej.

Holmen-Board från Backa-
Hosjö AB är den rätta
boarden för snickeriändamål.
Den är en kvalitets-
produkt från Sveriges mo-
dernaste fiberplattfabrik.
Använd Holmen-Board och
N4 märker, att det är en
bra board.

HOLMEN BOARD

Backa-Hosjö AB

Sparreholm

KONSULTERANDE INGENJÖRER

Byggnadsteknik

MELKER ANDERSSON, Linköping

Domkyrkogatan 4. Tel. växel 293 75

Ingenjörbyrå

Byggnads-, värme- och el. teknik

BERGSTRÖM & GÖTHBERG

Konsulterande ingenjörbyrå

Kungspassagen, Göteborg. Tel. 11 81 83, 13 81 93

Hus-, Brobyggnader, Industrianläggningar. Grundundersökningar. Kontrollantkap. Mass- och Kostnadsberäkningar. Värderingar m. m.

S.-E. BJERKING

Konsulterande Ingenjörbyrå

Väderkvarnsgatan 30, Uppsala. Tel. växel 396 05

Hus- och industribyggnader

Konstruktioner, kontrollantkap, utredningar

BJURSTRÖMS GEOTEKNISKA BYRÅ

Civilingenjör fil. lic. Gösta Bjurström

Riddargatan 12, Stockholm

Tel. 62 37 21, 62 28 71, 62 79 21

Grundundersökningar för samhällsplanering samt för byggnader av alla slag

CHARLES BLOMKVIST

Sturegatan 4, Stockholm. Tel. 61 67 68

Byggnadskonstruktioner

Utredningar. Kontrollantkap

BYGGNADSTEKNISKA BYRÅN, Jönköping

Civilingenjör SVR Åke Magnusson

Brunnsgatan 11, Jönköping

Tel. Växel 199 60

Byggnadskonstruktioner. Utredningar. Kontrollantkap

ESKIL BÄRLIN AB

Konsulterande

Tullslätten 23, Kalmar. Tel. 141 29

Silo- och Industribyggnader. Byggnadskonstruktioner

Ingenjörfirman

GANSLANDT & VITTSTRAND, Borås

Civiling. SVR V. Ganslandt. Byggn.-ing. J. Vittstrand

Allégatan 60, Borås. Tel. 204 96, 260 96

Konstruktioner. Utredningar. Kontroll. Besiktningar

HAGEVIKS INGENJÖRSBYRÅ, Linköping

Ingenjör Gösta Hagevik, Torggatan 6. Tel. 400 25

Byggnadskonstruktioner — Industribyggnader

Byggnadsteknik

CIVILINGENJÖR HANS HANSSON

BYGGNADSKONSTRUKTIONER

Observatorieg. 12, Stockholm Va. Tel. 31 36 44, 31 37 44

Tunnelbanestationen, Sthlm-Vällingby. Tel. 87 07 22, -23

Bostads-, industri- och kommunalbyggnader.

Konstruktioner. Utredn. Kontroll. Kostnadsberäkn.

ERIK HEROLF

Civilingenjör SVR. Konsulterande Ingenjörbyrå

Nytorget 2, Sundsvall. Tel. växel 574 60

Hus-, Industri-, Bro- och Hamnbyggnader.

Grundundersökning — Fullständigt laboratorium.

Bestämning av jordarters skärhållfasthet, tillåten grundpåkänning och sättningar.

S. W. HOLMS INGENJÖRSBYRÅ

Köpmangatan 1--3, Sundsvall. Tel. 128 89

Konsulterande väg- och vattenbyggnadsteknik. Förslag

Kostnadsberäkningar. Entreprenadhandlingar. Kontroller

Arbetsledning. Besiktningar. Specialiteter: Väg- och

gatubyggnader — Järnvägar — Vattenrätt

HUSBYGGNADSBYRÅN

von Rosensteinsvägen 3. Kumla. Tel. 711 85

Byggnadsteknik och allmänna arbeten

HKB

HUSKONSULTBYRÅN AB

ÖSTRA RIDDARHUSFLYGELN

RIDDARHUSKAJEN 1, STHLM C

TEL: växel 23 03 60

CIV. ING. SVR SVEN E. DYBECK

AB INDUSTRIBYRÅN

Byggnadstekniska avdelningen, Ragnar Wale

Stockholm 16. Tel. 22 75 40, 21 20 57, 11 89 14

Projektering av industribyggnader

Värderingar

Värme, ventilation och sanitet

WERNER JOHNSSENS BYGGNADSTEKNISKA KONTOR

Bengtssfors. Tel. 180

Utför ritningar till alla slags byggnader

KADESJÖS INGENJÖRSBYRÅ

Vasagatan 24, Västerås

Telefon 374 15

Byggnadsteknik och Grundundersökningar

Värmeteknik

KARL G. H. KARLSSONS INGENIÖRSBYRÅ

Brunnsgatan 14

Stockholm

Tel. 11 24 65, 20 48 52

Ritkontor:

Smålandsgatan 4. Tel. 61 18 35, 61 18 36

KONSULTERANDE INGENJÖRER

Byggnadsteknik

AB SVENSK GEOTEKNISK UNDERSÖKNING

E. BERGMAN • V. TOROV

Grafikvägen 30, Stockholm. Tel. 59 94 00

Grundundersökningar för samhällsplaner och byggnadsverk. Grundvattenundersökningar

REÜGERS KONSULTERANDE INGENJÖRSFIRMA

Tekn. dr Harry Kreuger

Kungsgatan 32, Stockholm. Tel. växel 23 59 10

Förslag till byggnadskonstruktioner, industrianläggningar m. m. Rådgivn. inom det byggnadstekn. området

SVENSKA BYGG ENTREPRENÖRER

Karlbergsvägen 52, Stockholm

Tel. 30 70 41

Konstruktionsritningar, statiska beräkningar och kontroll

G. LEVIN

Civilingenjör SVR, Sveavägen 82, Stockholm. Tel. 32 01 70

Konstruktioner och utredningar för hus- och industribyggnader

BYGGNADSINGENJÖR J. V. WIBLOM

Konsulterande byggnadsbyrå, Tjärnavägen 18, Borlänge
Tel. 125 47.

Ritningar och konstruktioner för hus- och industribyggnader, betongkontroll, utredningar, kostnadsberäkningar, värderingar och kontrollantskap. Ljuskopiering

OOSTRÖM & GELIN

Drottninggatan 11, Stockholm. Tel. 10 37 59, 11 61 76

Byggnadskonstruktioner — Grundundersökningar —
Besiktningar — Kontrollantskap

WINBERG & HÖGSTEDT AB

Arkitekt- och Ingeniörsbyrå

Södergatan 26, Malmö. Tel. 70 535 (växel)

Lektor G. Winberg, Arkitekt SAR Civiling. SVR S. Högstedt. Industribyggnader, Bro- och Vattenbyggnader, Byggnadskonstruktioner, Grundundersökningar

LUDVIGSON

Civilingenjör

Riddaregatan 4, Göteborg. Tel. 19 90 03, 19 90 43,

19 07 27. Hus-, bro- och industribyggnader. Kajer, Kontroll. Varvsanläggningar

ÅKE ZETTERBERG

Civilingenjör SVR. Konsulterande Ingenjörbyrå

Repslagaregatan 3, Norrköping. Tel. 264 73

Industrianläggningar av alla slag
Bostadsbyggnader, kajer och broar
Kontrollantskap, besiktningar

INGENJÖR ERIK MELIN

Valhallavägen 140 — Stockholm — Tel. 61 49 06

Konsulterande ing.-byrå för KÖKSANLÄGGNINGAR
Specialitet: Centralkök för sjukvårdsanstalter, skolor, industrier, restauranger m. m.

Elektroteknik

INGENIÖRSBYRÅN MÖLLER & OLSON

Gulmårastigen 4 E, Västerås. Tel. 392 07

Konstruktioner till hus- och industribyggnader
Kontroll

INGENJÖR STIG BERGSTRÖM

Tekniska konsulteringsbyrå

Pilgården, **MALMÖ** Tel. 237 86

Leveransprogram för alla slag av el-installationer
Utredningar, kontroll och leveransbesiktningar

RRJE & CO

Avd. för geoteknik

Avdelningschef, tel. Stockholm, växel 59 01 95

Laboratorium, tel. växel 68 03 10

Borås, Hultsfred, Gävle, Östersund,
Örnsköldsvik, Luleå

ELEKTRISKA PRÖVNINGSANSTALTEN AB

Grev Turegatan 14, Stockholm. Telefon 67 02 70

Surbrunnsgatan 4, Göteborg. Tel. 13 57 30

Klostergatan 18, Örebro. Tel. 299 85

Belysning, kraft, hissar, signalanläggningar. Elektrisk uppvärmning, elkök, eltvätt

Ansluten till Svenska Konsult. Ingenjörers Förening

JANE PETERSON

Idrottsgatan 5, Tranås. Tel. 22 20

Konsulterande för industri-, bostads- och lantbruksbyggnader. Byggnadsritningar. Kostnadsförslag. Arbetsbeskrivning. Kontrollantskap. Konstruktioner

ELEKTROTEKNISKA BYRÅN

Ingenjör Einar Danielsson

Kyrkogatan 4, Gävle. Tel. 116 77, bost. 103 02

Utför Entreprenadhandl. för elektriska anlägg. Kontroll och Besiktningar

J. SUNDQVISTS KONSTRUKTIONSBYRÅ

Villagat. 7, SKÖVDE. Tel. 2754.

Allmänna byggnadskonstruktioner, betongkonstruktioner (specialitet), industribyggnader och industriplaneringar, kontroll, besiktningar, värderingar

GUSTAV MAGNUSSONS

KONSULT. INGENIÖRSBYRÅ AB

Danderydsg. 9, Stockholm 26. Tel. 23 43 30

Utredningar, program, kontroll, besiktningar. Kraft-, belysnings- och signalanläggningar samt hiss- och vattenanläggningar
Ansluten till Svenska konsult. ingenjörers förening

KONSULTERANDE INGENJÖRER

Elektroteknik

EWERT PERSSON **KARLSTAD**
Konsulterande Ingenjörbyrå Tel. växel 139 20 - 139 21
PROGRAMHANDLINGAR för
EL-ANLÄGGNINGAR och HISSAR
KONTROLL — BESIKTNINGAR

REJLERS INGENJÖRSBYRÅ AB

Växjö	Tel. 2402, 4682	PROGRAM KONTROLL BESIKTNINGAR UTREDNINGAR KRAFTFRÅGOR
Norrköping	Tel. 353 00, 353 83	
Göteborg	Tel. 45 14 04	
Jönköping	Tel. 225 50	
Oskarshamn	Tel. 2802	

G. SJÖLANDERS KONSULTERANDE INGENJÖRSBYRÅ FÖR ELEKTROTEKNIK

Kungsholmsgatan 20, Stockholm. Tel. 51 21 05, 51 21 09
Stora Nygatan 2, Malmö. Tel. 375 00
Modern kraft-, belysnings- och svagströmsteknik
Utredningar och program — Kontroll och besiktningar

T. WIDEBERGS INGENJÖRSFIRMA

Konsulterande elektroingenjör, Klara N. Kyrkogata 31, Stockholm. Tel. 21 62 03
Utför alla slag av projekteringar, utredningar, kontroll samt besiktningar och värderingar för elektriska anläggningar över hela landet. Kostnadsförslag över arvudet lämnas gärna

Kommunaltekniska arbeten

ALLMÄNNA INGENJÖRSBYRÅN AB

Stockholm, Blasieholmstorg 11. Tel. 23 24 30
Göteborg, Malmö, Kalmar, Karlstad, Sundsvall, Östersund, Umeå, Luleå
Vattenförsörjning och avlopp. Grundvattenundersökningar
Bostadshus. Industri- och kommunala byggnader
PROJEKTERING — TEKNISK RÅDGIVNING

VATTEN- OCH BYGGNADSTEKNIK

Konsulterande ingenjörer
Köpmangatan 1, Sundsvall — Tel. växel 574 25
Nybrogatan 39, Skellefteå — Tel. 122 66
Vatten- och avloppsledningar, Utredningar, Förslag, Teknisk rådgivning, Byggnadskonstruktioner, Arbetsledning och byggnadskontroll

Värme-, kyl-, sanitets- och ventilationsteknik

ALLMÄNNA KÖLDBYRÅN SVEN WESTERGREN & CO

Byvägen 34, Spånga. Tel. 36 46 46
Konsulterande ingenjörsfirma för
kyl- och frysanläggningar

Värme-, kyl-, sanitets- och ventilationsteknik

WILLIAM ANDERSSONS Konstruktionsbyrå

Luntmakargatan 16, Stockholm. Tel. 10 75 93, 21 55 94
Utför förslag till värme-, ventilations- och sanitära anläggningar
Utredningar, granskningar och besiktningar

AXLANDER och ROSELL KONSTRUKTIONSBYRÅ AB

Valhallavägen 192, Stockholm. Tel. 63 08 10
Filialer: Göteborg, tel. 13 26 15, Örebro, tel. 220 43
Medlem av Sveriges Konsult. Värme- och Sanitetsingenjörers Förening

CERWALLS KONSTRUKTIONSBYRÅ

Murarvägen 10, Karlskoga. Tel. 303 07
Värme-, ventilations- och sanitetskonstruktioner

C. G. COLLEEN, CIVILINGENJÖR

Sveavägen 62, Stockholm. Tel. 11 66 24, 11 66 54
Värme — Ventilation — Sanitet
Ledamot av:
Svenska Konsulterande Ingenjörers Förening
Sveriges Konsulterande Värme- och Sanitetsingenjörers Förening

INGENJÖRSBYRÅN PATRIK CRAFOORD

Norra Liden 6
13 48 72 Göteborg C 13 48 52
Värme, Ventilation, Sanitet

WILHELM DAHLGREN Konstruktionsbyrå AB

Ingenjör Tore Hammarwall
Hamngatan 24, Stockholm. Tel. 10 12 84, 20 02 40
Program för värme-, ventilations- och sanitetsanläggningar. Granskning — Kontroll — Besiktning
Ansluten till S. K. V. S.

CURT ERIKSON, konsult. ingenjör

VÄRME — VENTILATION — SANITET
Konstruktioner — Arbetskontroll — Besiktningar
Gamla Övägen 7 A. Tel. 356 94 NORRKÖPING

GRAPENFELTS INGENJÖRSBYRÅ

Stortorget 8, Östersund
Tel. 151 85, 151 83. Ankn. bostaden
Konsulterande för värme-, ventilations- och sanitets- tekniska anläggningar. Utredningar, förslag, kontroll och besiktningar

SVEN HAGSTRÖM

Kungsgatan 48, Stockholm. Tel. 21 17 07, 20 33 37
Bostaden 49 23 57
Konsulterande ingenjör för värme-, ventilations- och sanitära anläggningar
Entreprenadhandl. Utredningar. Besiktningar. Kontroll

KONSULTERANDE INGENJÖRER

Värme-, kyl-, sanitets- och ventilationsteknik

HANSSONS KONSTRUKTIONSBYRÅ

Tivoligatan 1
Kristianstad. Tel. 133 85

COB HELLSTRÖM, INGENJÖRSBYRÅ

Stora Nygatan 25, Stockholm. Tel. 21 53 82, 21 53 92
Konsulterande ingenjörbyrå för värme-, ventilations- och sanitära anläggningar
Ansluten till S. K. V. S.

ENRIKSSONS KONSTRUKTIONSBYRÅ

Västra Storgatan 1, Jönköping. Telefon 137 09
Värme-, ventilations- och sanitetstekniska anläggningar
Kontroll och besiktningar

ÖRJE JOHNSSON

Rödabergsgatan 3, Stockholm. Tel. 34 20 22, 34 20 28
Program, kostnadsberäkningar och kontrollantskap för industri, skolor, bostadshus m. m.

EDBRANT & WICKBERG INGENJÖRSBYRÅ

Konsulterande ingenjörer
Värme-, ventilations- och sanitetsteknik. Kontrollantskap
Styrmansgatan 5, Gävle. Telefon 278 24

KONSTRUKTIONSBYRÅN

Konsulterande Ingenjörfirma D. A. Carlsson
Värme-, Ventilations- och Sanitetsteknik m. m.
Ansluten till S. K. V. S.
Drottninggatan 114, Stockholm. Tel. 31 15 28

VLTEKNISKA BYRÅN | BENGT HOLMER

Konsulterande Ingenjörbyrå för kyl- och frysanläggningar
Pipersgatan 11, Stockholm. Tel. 52 93 51, 53 00 76
Anläggningsplanering enligt modernaste metoder. Kontroll och besiktningar. Isoleringsbeskrivningar

LARSSON

Ekelundsgatan 7, Växjö. Tel. 2444
Konsulterande ingenjörbyrå för värme-, ventilations- och sanitära anläggningar m. m.
Utredningar, program. Kontroll och besiktningar
Ansluten till S. K. V. S.

ARL-G LINNROS

Konsulterande ingenjör
Själagårdsgatan 10, Stockholm. Tel. 11 45 13
Utom kontorstid 27 06 56 (Bålsta 245 B)
Utför ekonomiska utredningar och arbetsprogram
Kontrollerar och besiktigar

GUNNAR NORDENHAMMAR

Kungsgatan 8 - Karlstad. Telefon 100 08, 118 00
Konsulterande ingenjörbyrå för värme-, ventilations- och sanitetstekniska anläggningar.
Kontroll och besiktningar

MARTIN NYMANS KONSTRUKTIONSBYRÅ

Vidargatan 7, Stockholm. Tel. 30 02 42
Upprättar förslag för värme-, ventilations- och sanitetstekniska anläggningar
Ansluten till S. K. V. S.

THORVALD PALMER

Rademachergat. 16, Eskilstuna. Tel. 405 10, 405 11
Konsulterande ingenjör för värme-, ventilations- och sanitetsanläggningar. Programhandlingar, utredningar och kontroll

PRENELL & LARSSON

Riddargatan 12, Stockholm. Tel. 63 09 75
Konsulterande ingenjörbyrå för Värme-, Ventilations- och Sanitetstekniska anläggningar

KNUT RUDGREN, KONSTRUKTIONSBYRÅ

Birger Jarlsgatan 36, Stockholm. Tel. 11 79 19
Konstruktionsbyrå för värme-, ventilations- och sanitetstekniska anläggningar
Kontroll, besiktningar och utredningar

RÖRTEKNISKA BYRÅN AB

A. Nyström, V. B:son Roxman, T. Ericson, A. Thingwall
Konsulterande ingenjörfirma för värme-, ventilations- och sanitetstekniska anläggningar. Norr Mälarstrand 24, Stockholm. Tel. 50 60 12, 52 44 44, 52 44 45

G. TERRING, INGENIÖRSBYRÅ

Knäppingsborgsgatan 25, Norrköping. Telefon 221 05
Ångteknik, värme-, ventilations- och sanitetstekniska konstruktioner

LARS WENNBERG

Konsulterande ingenjörbyrå
V. Torggatan 11, Karlstad. Tel. 105 77, 182 08
Avd.-kontor: Storgatan 37, Arvika. Tel. 27 70
Konstruktionsbyrå för värme-, ventilations- och sanitära anläggningar. Kontroll och besiktningar

AB VVS-KONSTRUKTIONER

Högalidsgatan 32 B, Stockholm. Sv. Konstruktionsbyrå och konsulterande ingenjörverksamhet för Värme-, Ventilations- och Sanitetsanläggningar
Tel. 69 10 60 ing. Jan Ahlquist
Tel. 69 10 61 ing. John Sjöberg

VÄRMEKONSTRUKTIONER

Ing. Nils Franzén
Kaggensgatan 13, Kalmar. Tel. 167 37
Konsulterande ingenjörbyrå för Värme-, Ventilations- och Sanitetstekniska anläggningar
Kontroll, besiktningar, utredningar

KONSULTERANDE INGENJÖRER

Värme-, kyl-, sanitets- och ventilationsteknik

VÄRMEKONSULTBYRÅN AB

Ing. Yngve Gustavson, Kungsg. 66, Sthlm. Tel. 11 99 95

Ångteknik

Värme — Ventilation — Sanitet

VÄRME- & SANITETSTEKNISKA BYRÅN

Ingenjör Erik Göransson

Kyrkogatan 28 B, Gävle. Tel. 279 16, 279 18

Adlerbethsgatan 17, Stockholm. Tel. 50 58 22

Utför entreprenadhandlingar för: Värme-, Ång-, Ventilations- och Sanitetstekniska anläggningar. Vatten- och avloppsanläggningar. Kontroll och besiktningar

ERIK ÖHRN, Konsulterande ingenjör

David Bagaesgata 22—24, Sthlm. Tel. 20 77 69

Värme-, ventilations- och sanitetsteknik

Kontroll och besiktningar

BYGGMÄSTARE OCH BYGGNADSFIRMOR

Byggnadsentreprenader och byggnadsarbeten å löpande räkning

BERGENUDDS BYGGNADS AB

Kyrkgatan 47, Tel. 22 35

Utför alla slags byggnadsarbeten

Kostnadsberäkningar och utredningar

BODEN

ALF CEDERGREN

Byggnadsfirma

Vegagatan 13, Tel. 315204, 319220

STOCKHOLM

SVEDBERGS BYGGNADS AB

Entreprenör för Husbyggnader, Industribyggnader, Ombyggnadsarbeten

Sprängnings- och Schaktningsarbeten

Hantverkarg. 40. Tel. växel 54 11

STOCKHOLM

BYGGNADS AB ALGOT KARLSSON

Tunagatan 9

Tel. 115 97, 112 97

BORLÄNGE

BYGG-OLEBA OLLE ENKVIST AB

Sjöbjörnsvägen 16

STOCKHOLM

BRÖDERNA WIKLUNDS BYGGNADSAKTIEBOLAG

Riddargatan 16

Hus-, fabriks- och brobyggnader

Tel. växel 67 03 45

STOCKHOLM

SANDELLS BYGGNADSAKTIEBOLAG

Tel. 119 92

Bost. tel. 111 92

BORLÄNGE

OLOF af FORSELLES

Byggnadsingenjör

Mäster Samuelsgatan 46

Tel. 11 73 73

Nybyggnader, Reparationer, Fastighetsvärderingar.

STOCKHOLM

BYGGNADSFIRMAN ZETTERBERG AB

Artillerigatan 28

Tel. 62 08 33, 61 04 02, 62 43 30.

STOCKHOLM

GÄVLE BYGGNADS- PRODUKTION

Förening u. p. a.

S. Centralgatan 10.

Tel. 150 40

GÄVLE

AB SAMUELSSON & BONNIER

Odengatan 65

Postfack 60 26

Tel. växel 34 92 40

STOCKHOLM Va

ANDERS DIÖS AB

Byggnadsfirma

St. Torget 3

Tel. växel 393 50

UPPSALA

AB ARMATOR

Birger Jarlsgatan 37

Tel. växel 23 18 90

STOCKHOLM

SIBA, STOCKHOLMS INDUSTRIBYGGARE AB

Högbergsgatan 44

Tel. Växel 44 96 55

STOCKHOLM

PAUL ANDERSON

Byggnadsaktiebolag.

Tel. växel 442 40

Industri- och vattenbyggnader.

Grundförstärkningar.

Schaktningsarbeten. VÄSTERBOTTEN

KARL BERGSTRÖMS BYGGNADS AB

Drottninggatan 11

Tel. 10 58 06, 10 80 70

STOCKHOLM

ten lectures on SWEDISH ARCHITECTURE

De föredrag, som hösten 1946 hölls inför en grupp engelska arkitektstuderande ha bearbetats och utgivits i bokform. *Priset är kr. 5:—*

Sändes portofritt om likvid insättes på vårt postgiro 3124

BYGGMÄSTAREN, Förlagsavdelningen

Kungsgatan 32 - Stockholm

Sist utkomna broschyrer från Statens Nämnd för Byggnadsforskning

Nr 9 FORMRIVNING OCH BETONGHÅLLFASTHET

av Hans A. Vinberg

Pris kr. 2:—

Sändes portofritt om likvid insättes på vårt postgiro nr 3124

Nr 10 NÄR FÅR FORMEN RIVAS?

av Hans A. Vinberg

Pris kr. 1:—

BYGGMÄSTARENS FÖRLAG

Kungsgatan 32, Stockholm C

INKÖPSREGISTER

Akustikmaterial

BARKI Stockholm 7
Östermalmstorg 5. Tel. 67 06 80
KUSTIKPLATTAN GIPSI.
STOCKHOLMS REVETERINGSFABR.
Sollentuna. Tel. 35 25 10
UNABERGS TRÄVARU AB
Nyköping. Tel. 360 43
Akustikplattan »Roko»

Aluminium och legeringar

SVENSKA ALUMINIUMKOM-
PANIET, Kungsg. 28, Sthlm. T. 23 09 20

Asfalt och asfaltarbeten

ASFALT A/B, NYA

Industrigat. 6, Stockholm. Tel. 52 06 00
F.d.-kontor i Göteborg Tel. 13 33 00
» Malmö » 721 90
» Örebro » 198 20

GRANIT OCH BETON AB
Linnégatan 3, Stockholm
Tel. vx1 67 01 20

BYGGNADS AB SVENA. THUNSTRÖM
Valling. 24, Sthlm. Tel. linjev. 11 21 54

Asfustuaggregat

W. Schmidt & Co., Floragatan 5,
Stockholm. Tel. 10 88 80 Brodahl

Betong och Betongvaror

Sammanditbol. BETONG, SANDER & CO
Adr. Hednoret
Tel. Boden 650 16, 650 60
Fabriken, Kalix, tel. 300
Fabriken, Bastuträsk, tel. 37
BYGG-ZÄTA, Stockholm Ö,
Storg. 6 Tel. 603830. Kanalblock

Elektrisk- och plåtslageri

LURITZ ANDERSSON
Konsulterande plåtslagarmästare
Brålund 20, Bromma. Tel. 25 49 17
BEN ANDERSSONS Plåtslageri AB
Sigtunag. 8, Sthlm, Tel. 30 86 90
INST ENGBERG, PLÅTSLAG.
VERKSTÄDER Hagagatan 12 Sthlm
Tel. växel 309017, 314365, 310175
J. G. SCHUBERT & SON, Grev
uregatan 29, Sthlm. Tel. 62 47 99
R. SCHULTZ & SON,
Birger Jarlsgratan 100, Stockholm
Tel. 33 55 32, 32 41 22

Branddörrar

ELFF & CO., KASSASKÅPSFABR.,
debrandsg. 9, Göteborg H. Tel. 23 86 53

Branddörrar (forts.)

YSTAD. Tel. 136 75 växel.
AB KASSASKÅP & BRANDDÖRRAR
Ulvundavägen 154, Ulvsunda
Tel. 25 89 13, 25 89 14

ROSENGRENS

Göteborg 8. Tel. 22 21 80 växel

Brädgårdar

J. WALLS SÅGERI & TRÄVARU
AB, Dannemoragatan 20, Stockholm
Tel. 34 99 90

Byggnadsmaskiner

Ingenjörfirma CARL IGGBERG AB
N:a Smedjegatan 13, Stockholm
Tel. 11 04 15, 11 70 32.

AB SANDBYMASKINER.
Södra Sandby. Tel. 1 och 3

AB TEBE, Lindesberg. Tel. 835

TORNBORG & LUNDBERG AB,
Stockholm 9. Tel. 45 27 00.
Avdelningskontor i
Göteborg Tel. 13 30 72
Malmö » 111 70
Sundsvall » 589 67

Byggnadsmaterial

ARTHUR DU RIETZ & CO., AB,
Vasagat. 52. Tel. 10 18 83, 10 18 84
Lager Vretenborgsvägen 3
HANDELS AB KARL
OLSSON, Karlstad
Tel. 153 50 växel
Trävaror och byggnadsmat.

GOTTFRID RYSTEDT

VASAGATAN 38 — STOCKHOLM — TEL. 23 27 00

Byggnadsuttorkning

KNUT OLSSON & CO VERKSTÄDER
AB. Industrivägen 4, Sollentuna
Tel. Sthlm 35 25 35

Cement

CEMENTA, Stockholm, MALMÖ, Göte-
borg. Representera »Blå-rand-cement».
Tel. Namnanrop: »Cementa». För-
sälj.-ombud finnas å alla platser.

AB GULLHÖGENS BRUK Skövde.
Tel. »Gullhögen». Förs.-kont.
i Stockholm. Tel. 52 09 05

Dörrar

FINNÉ & CO K/B
Lingbo. Tel. 83
Slåta dörrar

JÖNKÖPINGS OCH VULCANS
TÄNDSTICKSFABRIKSAKTIE-
BOLAG. Avd. STAR-produkter,
Jönköping. Tel. 196 40

AB ORRESTA SNICKERIFABRIK,
Orresta. Tel. 27. Lamelldörrar.

Eldningsolja

SVERIGES OLJEKONSUMENTERS
RIKSFÖRBUND
Huvudstav. 12, Sthlm K. Tel. 52 07 50
Göteborg Tel. 197020 Malmö Tel. 728 25
Sundsvall » 575 85, Luleå Tel. 142 40

Fasadtegel

AB MÄLARDALENS TEGELBRUK
Stockholm 3. Tel. 23 33 65
AB St ERIKS FABRIKER, Uppsala. T. 328 20

Fläkt- och ventilations- anläggningar

SUECIAVERKEN MOTOR AB,
Stockholm—Örkelljunga—Malmö

Fönster

AB TRETAM, Oxelösund. Tel. 306 04
»HERMETIC-fönstret.»

ÅTVIDABERGS-FÖNSTRET
Åtvidabergs Fönstervärdelning
Stockholm. Telefon 23 75 80

Gardinbräder Gardinkornischer

AB EXPORTLIST, Nyköping
Varumärke »OTA». Tel. 109

Glasbetong

WAHLIN & CO AB
ETABL. 1867

Vretenborgsv. 5, Sthlm 42 Tel. v. 19 04 55

Glasmästerier

GLÖSSNER & CO, Sthlm, Tel. 44 80 90
Dekorativ sandblåstring och glasbörning
E. A. HÖGBERG & CO AB, Stockholm
Byggnadsglas. Tel. 23 44 10

Golvbeläggning

Golvbeläggningar

av alla slag. Inlägg-
ning under garanti
LK AB LINOLEUMKOMPANIET
Rådmansgatan 27, Stockholm, Tel. 23 50 90

Grävmaskiner

AB GRÄVMASKINER, Hägersten, T. 45 29 40

BYGGNADSAB C.P. LINDBOM & SON
Gävle, S. Kungsgatan 25, Tel. 294 40.

Isoleringsarbeten och -material

MALCUS

AB MALCUS HOLMQUIST, HALMSTAD
Tel. och telegram-adress:
MALCUS, HALMSTAD.

ISOLERINGSFIRMAN T. ÖSTRÖM
Karmstolsvägen 7, Enskede
Tel. 48 08 28, Bostadstel. 94 17 32

Järnkonstruktioner och smidesarbeten

AB BRÖDERNA HEDLUND,
Hammarbyvägen 40, Stockholm 20
Tel. växel 44 08 90, även växel 4001 30
Klara Smides- & Mek. Verkstad,
Klarabergsgatan 48, Stockholm
Tel. 11 21 83.

AB LARSSON & KJELLBERGS Eftr.,
(A. E. Andersson & Co.), Nyköping
Tel. 1417, 827.

Kalk

AB BODA KALK
Kungsgat. 37, Sthlm C. Tel. 116361-2
CALCIUM, Malmö
Tel. 733 70

KALKBRÄNNERI- & KALKSTENS
AB, Riddareg. 9, Sthlm. Tel. 60 06 07
AB KARTA & OAXENS KALKBRUK,
Stockholm. Tel. 22 21 40

AB STRÅ KALKBRUK
Grevtureg. 2, Sthlm. Tel. vxl 67 08 40.

Kylanläggningar

STAL. Finspång. Tel. »STAL»

Kylbyråer i: Stockholm, tel. 10 22 52. Göteborg,
tel. 17 30 30. Malmö, tel. 658 20. Västerås, tel.
370 20. Sundsvall, tel. 122 81. Jönköping, tel.
129 20. Skellefteå, tel. 148 01. Karlstad, tel. 562 50

Ledstänger

DALARNAS LEDSTÄNGSFABRIK
Tel. Rättvik 181 24

K. E. OLSSONS SNICKERI- o. LED-
STÄNGSFABRIK, Kungstensgat. 24,
Sthlm. Tel. 31 70 41

Ljud- och vibrations- isolering

WAHLIN & CO AB
ETABL 1867

Vretenborgsv. 5, Sthlm 42. Tel. v. 19 04 55
WECO -plattor för maskiner

Ljuskopiering

STOCKHOLMS KOPIERINGSANSTALT,
Sthlm. Tel. 10 42 07, 11 42 07, 11 10 92

Lättbetong

AB DALBY SIPOREXFABRIK,
Dalby. Tel. Lund 504 50

GÖTEBORGS SIPOREXFABRIK AB,
Göteborg H. Tel. 22 84 00

ISOLERINGS AB LÄTTONG,
Huddingevägen 470, Älvsjö
Tel. 47 64 30, 47 43 51

SKÖVDE GASBETONG AB, Skövde
Tel. 2270, DUROX lättbetong

STOCKHOLMS SIPOREXFABRIK,
AB, Norrlandsg. 7—9. Tel. 23 47 80

Markiser o. persienner etc.

AB P ERICSSON & CO.,
Stockholm. Tel. 23 32 90, Göteborg
Tel. 19 26 55, Malmö. Tel. 246 15

Masugnsslagg, granulerad

RICHARD NILSSON AB

Hornsgatan 58, Stockholm Sö
Tel. växel 4491 80

Mellanväggsplattor

TEGELBRUKS AB WALLA-KATRI-
NEHOLM. Katrineholm
Tel. 132 30

Murbruksfabriker

NYA MURBRUKSFABRIKENS I
STOCKHOLM AB,
Jungfrugatan 8, Stockholm
Tel. 63 09 80

Målaremästare

Tillhörande Sthlms Målaremästareförening:
AUG. BERGGREN & SON AB.
Luntmakaregatan 86—88, Stockholm
Tel. 31 44 03, 31 44 04
HOLMQUISTS MÅLERI, Linköping
Tel. 26750. Sundsvall. Tel. 630 00. En-
f. statl. o. kom. inrättn. i hela landet

Möbler och inredningar

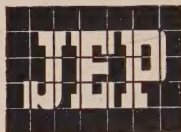
AB SVENSKA MÖBELFABRIKERN, Bodavägen
Kontor i Stockholm, Myntgatan 5 (när
Kanslihuset). Tel. 20 71 30, 20 72 30

Oljeeldningsanläggningar

SUECIAVERKEN MOTOR AB,
Stockholm—Örkelljunga—Malmö
SVENSKA NU-WAY AB
Högborgsgatan 44, Stockholm
Tel. Växel 44 84 05

Plattsättningar

AB BRÖDERNA CEDERLÖF
Gävle. Tel. 220 02, 226 02
Försäljning och montering av
Vägg- och golvplattor, Kostamossaik-
Plast- och Linoleumplattor

John Ericsson's
Plattsättning
N. Mälarstr. 74, Stockholm
Tel. Växel 52 02 20
Kostamossaik—Kakelfabrik

ASFALT A/B, NYA

Industrigat. 6, Stockholm. Tel. 52 06 00
Avd.-kontor i Örebro. Tel. 198 20

Presenningar

AB PRESENINGSUTHYRNING,
Sthlm: Karlav. 9. T. 11 11 36, 11 11 37
Gbg: Värmlandsg. 1. Tel. 14 52 16, 14 52 17
Malmö: Carlsgatan 14. Tel. 18 66 11
144 39. Norrkpg: Skeppareg. 4. T. 21 11 11
Sundsvall: Vallgatan 22. T. 551 49

Reveteringsmattor

IDEALMATTAN: STOCKHOLMS
REVETERINGSFABRIK,
Sollentuna. Tel. 35 25 10

Röntreprenörer

CLAUSENS AKTIEBOLAG,
Tunnelgatan 16, Stockholm
Tel. 22 88 20

Rörentreprenörer (forts.)

ELFVINGS RÖR AB,
Döbelnsgatan 19, Stockholm
Tel. växel 23 58 00
AB J. A. JONSSON, Tussmötev. 259,
Enskede
Tel. 47 54 00, 47 54 01, 47 54 02
AB P. A. SJÖGREN,
Mäster Samuelsgatan 16, Stockholm
Tel. växel 22 21 60. Etabl. 1888

Skottkärror

AB HÖRBY BRUK
Hörby, Telefon 383
Ekebykärran

Skyltar

AB Industrigravyr, Spånga. Tel. 362555

Stenhuggerier och byggnadssten

BERGA STENHUGGERI AB, Hållabrottet. Tel. Örebro 720 01, 720 02
BERGGRENS STENHUGGERI,
Hornsgat. 117, Sthlm. Tel. 68 80 80
AB BJURSTORPS MARMORVERK,
Katrineholm. Tel. 200 83. Västervik
Tel. 122 46, Stockholm. Tel. 428098
AB BORGHAMNS KALKSTENS-
BROTT. Borghamn. T. Rogslösa 200 15.
Kalksten i ljusgrå, gråbrun o. rödfärg.

AB FJÄRÅSGNEIS

Göteborg, Sannaplan 8. Tel. 14 64 23
Sthlm, Bergsgatan 2. Tel. 54 23 30
AB FÖRENADE GRANITINDU-
STRIER, Karlshamn. Avd. Sthlm,
Upplandsg. 3. Tel. 20 04 80, 20 82 40

HERMANSSONS

Stenhuggeri, Riddareg. 4, Göteborg
Marmor, kalksten, granit, silvergneis
Fjäråsgneis. Tel. 15 12 21, 15 98 10

Industri AB BYGGNADSSTEN

Mäst.Sam.g. 18, Sthlm. Tel. 11 78 75, 11 78 78

AB RUBUS
Gulddragargr. 33. Tel. 37 85 50, 87 24 01
Stockholm—Vällingby

TORNBYS STENHUGGERI AB
Fornåsa. Tel. 43. Kalksten i grå,
ljusgrå och brun färg.

Ölands Sandviks Bruks AB

Persnäs. Tel. 12, 112, 212.
Stockholm. Postbox 912, Stockholm 1.
Telefon: 21 03 53 21 03 54

Industri AB Ölandssten

Kalmar. Tel. 137 85. Kalksten-Marmor

Stuckarbeten

F:a A. CONTE, Rådmansgatan 43. Tel.
33 34 07. Stuck, konststen, marmor-och
glasmosaik, alfresco samt gipsarbeten.
Försäljare av Kosta glasmosaik

Takpapp

KLOSTERS FABRIKERS K/B
Jönköping. Tel. 726 21, 726 22, 726 23

AB MATAKI (Malmö
Takpappfabrik och Kemisk
Industri, Malmö). Tel. växel
730 00. Utför även större tak-
täckningar

Tapeter

RUDOLPH BJÖRKLUND & CO AB
Sthlm Malm Morgsg. 8. Tel. vxl. 23 51 00
HANDELSBOLAGET HJERNE & SON
Hornsgatan 188, Sthlm. Tel. 68 11 00
C. A. KÅBERGS TAPETAFFÄR,
J. V. Modin AB, Regeringsgatan 5,
Sthlm. Tel. 11 15 38, 11 15 50, 11 15 37

Tegel

AB BOKSTA TEGELBRUK
Vittinge
Tel. Vittinge 50
TEGELBRUKENS FÖRSÄLJNING
AKTIEBOLAG, Norrlandsgatan 11,
Stockholm. Tel. 23 31 15

Träfiberplattor

KARLHOLMS AB
Karlsbolsbruk
Tel. 1—2

Trällsplattor

Trällit AB, Köping. Tel. växel 138 50

Träkonserveringsmedel

COPPERSAT

AB CERES, MALMÖ - Tel. 222 47

Träkonserveringsmedel

(forts.)
KUPFERIT mot röta
och svamp
ZONEN, Malmö.

Försäljes av:
Sten Nordwall AB, Stockholm. Tel.
40 51 40
AB John Sjögren & Co., Göteborg
Tel. 17 22 40
AB Kolimporten — Laurents, Sunds-
vall. Tel. 555 60

Trävaror

BOLIDENTRÄ VIRKE SOM VARAR

LEVERERAS AV:

AB KARL EKESIÖÖ. Tel. 28 92 00
HASSELFORS BRUKS AB, Hasselfors. Tel. 1
AB JUNOHUS, Uddevalla. Tel. 142 60
SÖDERMANLANDS SKOGSÄGAREFÖREN., Visby. Tel. 138 90, 330 37
AB TRÄKOL, Vansbro. Tel. 55

Tvättmaskiner

BERGBOLAGEN AB, LINDESBERG
Tel. Namnanrop
Tvättaggregat och -maskiner
BOHUS TVÄTT-
MASKINER
säljes av:
ELEKTROLUX SVENSKA
FÖRSÄLJNING AB,
S:t Eriksplan 63, Stockholm,
Tel. 54 00 40.

AB SEPARATOR. Tvättmaskinsavd.
Box 777, Sthlm. Tel. 54 02 00. Riks 540220

VERKSTADS AKTIEBOLAGET
CALOR

Stockholm, Pa Ulvsunda 1
Tel. 28 25 10
Tvättmaskiner, Centrifuger,
Torktumlare, Manglar, Pressar

Tättningslister

SVEN ENBERG INGENJÖRSFIRMA
AB, Stockholm — Älvsjö 2. Tel. 47 25 80

Väggbeklädning

BYGGNADSPLOTTAN GIPSI.
STOCKHOLMS REVETERINGSFABR.
Sollentuna. Tel. 35 25 10

Värmeledningspannor

STOREBRO BRUKS AB, Storebro.
Tel. 8 »Storebro»-pannan.

Klintens
LATICIT

*Plastemulsionsfärg för
invändig målning*

EN FÄRG FÖR FACKMÄN

KLINT, BERNHARDT & Co AB · STOCKHOLM 3